

**UJEDINJENE
NACIJE**

Me|unardni sud za krivi-no gonjenje
lica odgovornih za te{ka kr{enja
me|unardnog humanitarnog prava
po-injena na teritoriji biv{e Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-14/1-T

Datum: 25. juni 1999.

Original: engleski

PRETRESNO VIJE|E

U sastavu : Sudija Almiro Simões Rodrigues, predsjedavaju}i
Sudija Lal Chand Vohrah
Sudija Rafael Nieto-Navia

Sekretar : g. Jean-Jacques Heintz, zamjenik sekretara

Odluka od : 25. juna 1999.

TU@ILAC

protiv

ZLATKA ALEKSOVSKOG

PRESUDA

Tu`ila{tvo:

**g. Grant Niemann
g. Anura Meddegoda**

Odbrana:

g. Sr|an Joka

I. UVOD	1
A. ME\UNARODNI SUD	2
B. OPTU@NICA	2
C. ISTORIЈAT POSTUPKA	3
D. PREGLED ^INJENICA	7
E. GLAVNI ARGUMENTI STRANA	10
1. Tu`ila{tvo	10
a) ^injenedi-ni navodi	10
b) Pravni argumenti	10
2. Odbrana	11
F. IZVEDENI DOKAZI	13
II. MJERODAVNO PRAVO	16
A. ^LANOVI 2 I 3 STATUTA	16
1. Op{ti uslovi primjene	16
a) Postojanje oru`anog sukoba	16
b) Postojanje dovoljne uzro-no-posljedi-ne veze izme u djela pripisanih optu`enom i oru`anog sukoba	17
2. ^lan 2	17
3. ^lan 3	17
B. ^LAN 7 STATUTA	23
1. ^lan 7(1)	23
2. ^lan 7(3)	26
a) Veza podre enosti	28
b) Nadre ena osoba je znala ili je imala razloga da zna da }e se po~initi zlo-in ili da je zlo-in po-injen	32
c) Potrebne i razumne mjere	33
III. PRAVNA OCJENA ^INJENICA	34
A. OCJENA ODGOVORNOSTI ZLATKA ALEKSOVSKOG	34
1. Odgovornost optu`enog za djela po-injena u krugu zatvora	34
a) Odgovornost optu`enoga po ~lanu 7 (1)	34
i) Argumenti strana	34
ii) Zaklju~ci Vije}a	35
b) Odgovornost optu`enog po ~lanu 7 (3)	36
i) Status optu`enog kao hijerarhijski nadre ene osobe u zatvoru	36
a. Argumenti strana	36
b. Zaklju~ci Vije}a	38
i. Zlatko Aleksovski, komandant (ili upravnik) zatvora	38
ii. Vlast Zlatka Aleksovskog nad zatvorskim stra`arima	43
iii. Vlast Zlatka Aleksovskog nad vojnicima HVO-a u zatvoru	44
ii) Zlatko Aleksovski je znao ili imao razloga da zna da su ta maltretiranja po-injena	46
a. Argumenti strana	46
b. Zaklju~ci Vije}a	46
iii) Mjere koje je preduzeo Zlatko Aleksovski	47
a. Argumenti strana	47
b. Zaklju~ci Vije}a	48
iv) Zaklju~ci Vije}a o odgovornosti optu`enog po ~lanu 7 (3)	48
2. Odgovornost optu`enog za djela po-injena izvan logora	49

a) Odgovornost optu`enog po -lanu 7 (1).....	49
i) Argumenti strana.....	49
ii) Zaklju~ci Vije}a.....	49
b) Odgovornost optu`enog po -lanu 7(3).....	53
i) Argumenti strana.....	53
ii) Zaklju~ci Vije}a.....	54
3. Op{ti zaklju~ci o odgovornosti Zlatka Aleksovskog.....	55
B. LOGOR KAONIK: ^INJENICE I ANALIZA.....	55
1. Argumenti strana.....	56
a) Argumenti Tu`ila{tva.....	56
b) Argumenti odbrane	56
2. Logor Kaonik	57
3. Hap{enje civila Muslimana	59
4. Uslovi zato~eni{tva	61
a) Manjak prostora i nepostojanje grijanja.....	61
i) U preure enom skladi{tu	61
ii) U skladi{tu	62
b) Higijenski uslovi	63
c) Vjerski obredi.....	64
d) Hrana.....	65
e) Medicinska njega	67
5. Zlostavljanje.....	70
a) Psiholo{ko nasilje.....	70
i) Nasilje kojem su bili izlo`eni Muslimani po dolasku u logor	70
a. Prvi period zato~eni{tva	70
b. Drugi period zato~eni{tva.....	70
ii) Nasilje za vrijeme zato~eni{tva	71
b) Fizi~ko nasilje	73
i) Zlostavljanje uz direktno u~estvovanje Zlatka Aleksovskog	74
ii) Zlostavljanje od strane vojnika HVO-a.....	75
iii) Zlostavljanje od strane nepoznatih po~inilaca.....	76
c) Surova i prekomjerna ispitivanja	77
i) Ispitivanja u kojima nije u~estvovao Zlatko Aleksovski.....	78
ii) Ispitivanja u kojima je u~estvovao Zlatko Aleksovski.....	78
IV. ^INJENI^NI I PRAVNI ZAKLJU^CI.....	81
V. ODMJERAVANJE KAZNE.....	86
A. OPTU@ENI.....	86
B. ZAKLJU^CI STRANA.....	86
C. PRINCIPI KOJI REGULI[U ODMJERAVANJE KAZNE	87
D. KRITERIJUMI KOJIMA SE RUKOVODILO PRETRESNO VIJE]E.....	88
E. ZAKLJU^CI.....	90
VI. DISPOZITIV	91
VII. ANEKS.....	93

I. UVOD

1. Suđenje Zlatku Aleksovskom (u daljem tekstu: optuženi) pred Pretresnim vijećem I *bis* Međunarodnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (u daljem tekstu: Međunarodni sud) počelo je 6. januara 1998, a završilo 23. marta 1999. godine.

2. Optuženi, rođen 1960. godine, bio je državljanin je bivše Jugoslavije. U vrijeme zločina za koje ga optužnica tereti živio je u Bosni i Hercegovini. Optužnica ga tereti po tri različite tačke, i to za neovjerno postupanje, namjerno nanošenje teške patnje ili tjelesnih i zdravstvenih povreda i za povredu ličnog dostojanstva, djela koja je navodno počinio u razdoblju od 1. januara do 31. maja 1993, na području lašvanske doline u Bosni i Hercegovini.¹

---

¹ Optužnica protiv Kordića i ostalih, 10. novembra 1995, para. 37.

A. Međunarodni sud

3. Postupci pred Međunarodnim sudom regulisani su Statutom (u daljem tekstu: Statut)², koji je 25. maja 1993. usvojio Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija na osnovu Izvještaja generalnog sekretara Ujedinjenih nacija³, sa kasnijim izmjenama i dopunama, te Pravilnikom o postupku i dokazima (u daljem tekstu: Pravilnik), koji su 11. februara 1994.⁴ usvojile sudije Međunarodnog suda, sa kasnijim izmjenama i dopunama. Prema Statutu, "Međunarodni sud je ovlašten za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine".⁵ Na osnovu članova 2 do 5 Statuta, Međunarodni sud je nadležan da presuđuje u slučajevima teških povreda međunarodnih konvencija iz 1949. godine, kršenja ratnih zakona ili običaja, genocida i zločina protiv čovječnosti.

B. Optužnica

4. Optužnica podignuta protiv optuženog objavljena je 2. novembra 1995. Odnosila se, sem na Zlatka Aleksovskog, i na Darija Kordića, Tihomira Blaškića, Mariju Ćerkeza, Peru Skopljaka te Ivicu Antića. Dvije posljednje osobe puštene su na slobodu nakon što je povučena optužnica protiv njih. Postupci protiv Tihomira Blaškića sa jedne strane, i protiv Darija Kordića i Marije Ćerkeza sa druge, razdvojeni su, tako da se Zlatku Aleksovskom sudilo posebno na osnovu prvobitne optužnice.

5. U paragrafima 1, 7 i 20 do 22 optužnice predstavlja se optuženog i prikazuje slika opšte situacije u vrijeme događaja. Optužbe koje se iznose protiv optuženog temelje se na činjenicama koje su prikazane u paragrafu 31 optužnice:

² Dokument Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: Doc. ONU). (S/RES/827 (1993). Izmjenama i dopunama Statuta od 13. maja 1998. konstituisano je treće pretresno vijeće, što omogućava da se bez odgađanja sudi velikom broju pritvorenika, Doc. ONU. S/RES/1166 (1998).

³ Izvještaj generalnog sekretara, sastavljen u skladu sa paragrafom 2 Rezolucije 808 (1993) Savjeta bezbjednosti, Doc. ONU. S/25704 (u daljem tekstu: Izvještaj generalnog sekretara).

⁴ Pravilnik je mijenjan i dopunjeavan u više navrata. U ovoj se presudi pozivati na verziju koja je bila na snazi u trenutku podnoženja zahtjeva, izdavanja naloga ili donošenja odluke o kojima je riječ, kao što je i predviđeno pravilom 6(D) Pravilnika: "Izmjene i dopune stupaju na snagu sedam dana nakon izdavanja službenog dokumenta Suda koji sadrži te izmjene i dopune, ali se ne primjeniti na način koji bi ugrozio prava optuženika u bilo kojem predmetu koji je u toku".

⁵ Član 1 Statuta.

“Od januara 1993. pa najranije do kraja maja 1993, Zlatko Aleksovski je, od pripadnika HVO ili njihovih saradnika, preuzeo zatvoreni-ki objekat u Kaoniku i u svoju nadle`nost stotine uhap{enih bosanskih Muslimana civila. Zatvorenici su dolazili sa velikog podru-ja, izme|u ostalog sa podru-ja op}ina Vitez i Busova-a. Mnogi od zatvorenika u njegovoj nadle`nosti podvrgavani su ne-ovje-nim postupcima, izme|u ostalih na prekomjerno i surovo ispitivanje, fizi-ke i psihi-ke povrede, prisilni rad (kopanje rovova) u opasnim situacijama, postavljanje u `ive zidove, a neki su ubijeni ili na drugi na-in protuzakonito izgubili `ivot.”

Dakle, optu`nica tereti optu`enog da je zato-ene bosanske Muslimane podvrgavao protivzakonitom postupanju, i to tako {to je

“pojedina-no i u saradnji sa drugima, planirao, poticao, nare|ivao ili na drugi na-in potpomagao i sudjelovao u planiranju, pripremi ili protuzakonitom postupanju sa zatvorenim bosanskim Muslimanima u la{vanskoj dolini u Republici Bosni i Hercegovini, ili je pak znao ili imao razloga znati, da }e njegovi podre|eni po-initi ta djela ili da su ih po-inili, a on nije poduzeo potrebne i razumne mjere da sprije-i ili kazni krivce”.

Tim djelima i propustima, optu`eni se tereti da je po~inio:

Ta-ka 8: TE[KU POVREDU prema -lanovima 2(b) (ne-ovje-no postupanje), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Ta-ka 9: TE[KU POVREDU prema -lanovima 2(c) (namjerno nano{enje te{ke patnje ili tjelesnih i zdravstvenih povreda), 7(1) i 7(3) Statuta Suda.

Ta-ka 10: KR[ENJA RATNIH ZAKONA ILI OBI^AJA (povreda li-nog dostojanstva) prema -lanovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Suda”.

C. Istorijat postupka

6. Sudija Gabrielle Kirk McDonald potvrdila je 10. novembra 1995. optu`nicu podignutu protiv optu`enog i onih koji su u to vrijeme bili optu`eni zajedno sa njim, odnosno protiv Darija Kordi}a, Tihomira Bla{ki}a, Marija ^erkeza, Ivana [anti}a i Pere Skopljaka, te je izdala naloge za hap{enje.⁶

7. Postupaju}i u skladu sa nalogom za hap{enje koji je izdao Me|unarodni sud, hrvatska policija je 8. juna 1996. privela optu`enog na teritoriji Republike Hrvatske. Nakon {to je

---

⁶ Optu`nica protiv saoptu`enog Tihomira Bla{ki}a izmijenjena je i dopunjena 22. novembra 1996. i 23. maja 1997, a optu`nica protiv Darija Kordi}a i Marija ^erkeza izmijenjena je 30. septembra 1998. Postupak protiv Tihomira Bla{ki}a nastavio se pod predmetnim brojem IT-95-14 (u daljem tekstu: predmet *Bla{ki}*), a postupak protiv ovih posljednjih pod predmetnim brojem IT-95-14/2. Optu`be protiv preostale dvojice saoptu`enih, Ivana [anti}a i Pere Skopljaka, povu-ene su 19. decembra 1997. Postupak protiv optu`enog Aleksovskog izdvojen je od ostalih saoptu`enih slijedom odluke koju je Pretresno vije}e I donijelo 25. septembra 1997.

deset mjeseci i dvadeset dana bio pritvoren u Republici Hrvatskoj, optu`eni je 28. aprila 1997. preba-en u Hag, u Holandiju. Predsjednica Me|unarodnog suda istog je dana predmet dodijelila Pretresnom vije}u I, koje je zasjedalo u sastavu: sudija Claude Jorda, predsjedavaju}i, te sudije Fouad Riad i Haopei Li. Sudija Mohamed Shahabuddeen zamijenio je 25. juna 1997. sudiju Haopei Lija.⁷

8. Primjenom pravila 62 Pravilnika, optu`eni se 29. aprila 1997. po prvi put pojavio pred Pretresnim vije}em I. U skladu sa pravilom 45 Pravilnika i Uputstvom za dodjelu branioca po slu`benoj du`nosti, sa kasnijim izmjenama i dopunama, sekretar Suda optu`enom je za branioca dodijelio g. Gorana Mikuli-ija, -lana advokatske komore iz Zagreba (Republika Hrvatska), po{to je utvr|eno da je optu`eni slabog imovinskog stanja.<sup>8</sup> Optu`eni se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od tri ta-ke optu`nice koje ga terete te mu je odre|en pritvor.

9. Pretresno vije}e donijelo je 25. septembra 1997. -etiri odluke. Prva odluka bio je djelomi-no povjerljivi nalog u svrhu za{tite `rtava i svjedoka, kojim se odbrani nala`e neobjavljivanje identiteta svjedoka -ija se imena nalaze u povjerljivom prilogu javnosti ili medijima.⁹ Drugom odlukom Vije}e je odbacilo prigovor optu`enog zbog nedostataka u formi optu`nice.¹⁰ Tre}om je udovoljeno molbi za odvajanje postupka.¹¹ I kona-no, Vije}e je odobrilo zahtjev Tu`ila{tva koje je tra`ilo da se svjedo-enja sakupe putem vanraspravnih iskaza (pravilo 71 Pravilnika).¹²

10. Dana 20. novembra 1997. predsjednica Suda povjerila je predmet Pretresnom vije}u I *bis* u sastavu: sudija Almiro Simões Rodrigues, predsjedavaju}i, te sudije Lal Chand Vohrah i Rafael Nieto-Navia (u daljem tekstu: Vije}e).¹³ Sastav Vije}a ostao je isti tokom cijelog pretpretresnog i pretresnog postupka.

⁷ Nalog predsjednice kojim se imenuje sudija u Pretresno vije}e, IT-95-14/1-PT, od 25. juna 1997.

⁸ Od 29. marta 1999, g. Mikuli-i} po vlastitom zahtjevu nije vi{e na toj du`nosti.

⁹ Nalog u svrhu za{tite `rtava i svjedoka, IT-95-14/1-PT, od 25. septembra 1997.

¹⁰ Odluka Raspravnog vije}a I o zahtjevu obrane koji se odnosi na formalne nedostatke optu`nice od 19. lipnja 1997, IT-95-14/1-PT, od 25. septembra 1997.

¹¹ Odluka Raspravnog vije}a I o zahtjevu za odvajanje postupka od 19. lipnja 1997, IT-95-14/1-PT, od 25. septembra 1997.

¹² Odluka o zahtjevu tu`itelja za uzimanje iskaza, IT-95-14/1-PT, od 25. septembra 1997.

¹³ Nalog predsjednice, IT-95-14/1-PT, od 20. novembra 1997.

11. Su|enje optu`enom zapo-elo je 6. januara 1998. Sekretar Suda tog je dana optu`enom dodijelio g. Sr|ana Joku da ga zastupa u svojstvu ko-branioca.¹⁴ Tim Tu`ila{tva vodio je g. Grant Niemann, a pomagala su mu gospoda Anura Meddegoda i Michele Marchesiello. Dvadeset i tri dana rasprave posve}eno je izvo|enju dokaza Tu`ila{tva, odnosno od 6. januara do 22. septembra 1998. Tom se prilikom pred Pretresnim vije}em pojavilo trideset i {est svjedoka, a 138 dokaznih predmeta optu`be uvr{teno je u spis.

12. Pretresno vije}e donijelo je 23. januara 1998. svoju prvu odluku u vezi sa privremenim pu{tanjem optu`enog na slobodu. Vije}e je ocijenilo zahtjev odbrane prihvatljivim, iako je su|enje optu`enom ve} zapo-elo. Istovremeno, Vije}e je odbacilo argument Tu`ila{tva, prema kojem se pravilo 65 Pravilnika mo`e primijeniti samo prije po-etka su|enja. Me|utim, Vije}e je odbacilo meritum zahtjeva odbrane.¹⁵

13. Izvo|enje dokaza odbrane trajalo je petnaest raspravnih dana, i to od 20. maja 1998. do 27. avgusta 1998, pri -emu su svjedo-ila dvadeset i tri svjedoka, a trideset i sedam dokaznih predmeta uvr{teno je u spis.

14. Tu`ila{tvo je 22. septembra 1998. izvelo dva svjedoka u okviru pobijanja navoda odbrane. Odbrana je 19. i 20. oktobra izvela tri svjedoka u sklopu replike na pobijanje, koji su tako|e dali iskaz u vezi s odre|ivanjem kazne.

15. Vije}e je 19. oktobra 1998, u vrijeme kada se rasprava pribli`avala kraju, usmeno donijelo odluku po jednom zahtjevu odbrane. Vije}e je, naime, dopustilo da se kao dodatni dokazni predmeti odbrane u spis uvrste: iskaz admirala Domazeta, koji je kao vje{tak svjedo-io u predmetu *Bla{ki}*,¹⁶ i video snimka tog svjedo-enja zajedno sa dokaznim predmetima koji se na to svjedo-enje odnose. Ta odluka pismeno je potvr|ena 22. oktobra 1998.¹⁷ Istoga dana kada je Vije}e donijelo svoju usmenu odluku, Tu`ila{tvo je dostavilo povjerljivi zahtjev kojim je od Pretresnog vije}a tra`ilo odobrenje da se u okviru dokaza kojima se pobijaju navodi odbrane u spis uvrsti zapisnik sa svjedo-enja jednog za{ti}enog svjedoka koji je tako|e saslu{an u predmetu *Bla{ki}*. Vije}e je taj zahtjev odbacilo 3.

¹⁴ Nakon odlaska g. Mikuli-i}a, g. Joka ostao je jedini branilac optu`enog.

¹⁵ Odluka kojom se odbacuje zahtjev za privremeno pu{tanje na slobodu, IT-95-14/1-T, od 23. januara 1998.

¹⁶ Privremena verzija transkripta na francuskom jeziku (u daljem tekstu: PT), str. 2789.

¹⁷ Odluka kojom se dopu{ta uvr{tavanje dokaza u sudski spis, IT-95-14/1-T, od 22. oktobra 1998.

novembra 1998.¹⁸ Tu`ila{tvo je zatra`ilo odobrenje da na te dvije odluke ulo`i `albu. Vije}e je 17. novembra 1998. usmeno odlu-ilo da se postupak privremeno obustavi do kona-ne odluke po `albi.¹⁹ @albeno vije}e je, sa -etiri glasa prema jednom, odbilo izdati odobrenje u vezi s odlukom od 22. oktobra 1998, a izdalo odobrenje u vezi s odlukom od 3. novembra 1998.²⁰ Kao posljedica toga, transkript sa svjedo-enja admirala Domazeta, zajedno sa video zapisom svjedo-enja i dokaznim predmetima koji se odnose na svjedo-enje,²¹ kao i transkript sa svjedo-enja za{ti}enog svjedoka,²² na kraju su uvr{teni u spis.²³

16. Nakon jednog ro-i{ta tokom koga se optu`eni obratio Pretresnom vije}u, 2. decembra 1998. donesena je druga odluka u vezi sa zahtjevom za privremeno pu{tanje na slobodu. Vije}e je usmeno odbacilo zahtjev s obrazlo`enjem da odbrana nije dokazala da su objedinjena sva -etiri uslova koje postavlja pravilo 65(B) Pravidnika.²⁴

17. Nakon pretpostavke da je do{lo do objelodanjivanja povjerljivih informacija u vezi s identitetom jednog svjedoka optu`be, Pretresno vije}e je pokrenulo postupak koji je 11. decembra 1998. rezultirao zaklju-kom da je do{lo do nepo{tivanja Suda.²⁵

18. I na koncu, nakon odluke Pretresnog vije}a I,²⁶ Vije}e je 8. februara 1999. donijelo mi{ljenje po zahtjevu biv{i}ih saoptu`enih Darija Kordi}a i Marija ^erkeza u vezi sa

¹⁸ Odluka kojom se odbija zahtjev za uvr{tavanje iskaza jednog svjedoka u sudski spis, IT-95-14/1-T, od 3. novembra 1998.

¹⁹ PT, str. 2949-2950. Tu`ila{tvo je 11. novembra 1998. pismeno zatra`ilo da se postupak privremeno obustavi.

²⁰ Odluka po molbi Tu`iteljstva da se dopusti ulaganje `albe: (1) na odluku Raspravnog vije}a da prihvati dodatne dokaze obrane; i (2) na odluku Raspravnog vije}a da odbaci podnesak Tu`iteljstva o prihva}anju dodatnih dokaza u svrhu replike, IT-95-14/1-AR73, od 18. decembra 1998; Nalog povodom molbe tu`itelja da se dopusti ulaganje `albe dostavljene 6. studenog 1998, IT-95-14/1-AR73, od 4. februara 1999; Odluka po `albi tu`itelja u vezi s prihvatljivo{}u dokaza, IT-95-14/1-AR73, od 16. februara 1999. i Protivno mi{ljenje suca Patricka Robinsona, IT-95-14-AR73, od 16. februara 1999.

²¹ Dokazni predmeti D35A do D35D/31.

²² Svjedok X u ovom predmetu. Dokazni predmet P139.

²³ Odluka po zahtjevu tu`itelja u predmetu *Bla{ki}* kojim se tra`i izmjena nekih za{titnih mjera, od 9. februara 1999; Nalog o prihvatljivosti odre|enih dokumenata kao dokaza, od 19. februara 1999. i Odluka o prihvatljivosti odre|enih dokumenata kao dokaza, od 5. marta 1999.

²⁴ PT, str. 3082-3083.

²⁵ Odluka o osudi zbog nepo{tivanja Suda, IT-95-14/1-T, od 11. decembra 1998. @alba na tu odluku je u postupku.

²⁶ Odluka po zahtjevu optu`enih kojim se tra`i pristup povjerljivim dokazima u predmetima koji se direktno ili indirektno ti-u La{vanske doline, *Tu`itelj protiv Kordi}a i ^erkeza*, IT-95-14/2-PT, od 12. novembra 1998.

pristupom povjerljivim dokazima u predmetima koji se direktno ili indirektno tiču la{vanske doline.²⁷

19. Nakon zavr{nih rije-i Tu`ila{tva i odbrane iznesenih 22. i 23. marta 1999, rasprava je progla{ena zavr{enom, a sudije su se povukle na vije}anje.

D. Pregled -injenica

20. Predmet ovog su|enja su doga|aji koji su se desili u prvih pet mjeseci 1993. u zatvoru Kaonik, smje{tenom u la{vanskoj dolini koja obuhvata uglavnom teritorije srednjobosanskih op{tina Travnik, Vitez i Busova-a. Kako bi se ti doga|aji smjestili u pravi kontekst, Vije}e smatra potrebnim da da kratki prikaz op{te situacije.

21. Socijalisti-ka Federativna Republika Jugoslavija (u daljem tekstu: SFRJ), koja se sastojala od {est republika i dvije autonomne pokrajine, raspala se po-etkom devedesetih. ^etiri republike proglasile su nezavisnost, {to su savezne vlasti i jugoslovenska armija (Jugoslovenska narodna armija - JNA) poku{ale suzbiti oru`anim putem. Republika Hrvatska proglasila je nezavisnost 25. juna 1991, {to su kasnije priznale -lanice Evropske zajednice i Sjedinjene Ameri-ke Dr`ave.²⁸ Republika Bosna i Hercegovina proglasila je nezavisnost 6. marta 1992, a ubrzo nakon toga su -lanice Evropske zajednice i Sjedinjene Dr`ave priznale Socijalisti-ku Republiku Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: Bosna i Hercegovina).<sup>29</sup> Obje dr`ave primljene su u Organizaciju ujedinjenih nacija odlukom Generalne skup{tine od 22. maja 1992.

22. Napetost je sve vi{e rasla u Bosni i Hercegovini gdje je, nakon izbora u novembru 1990, na vlasti bila koaliciona vlada muslimanske Stranke demokratske akcije (SDA), Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i Srpske demokratske stranke (SDS). Tri glavne stranke sve su te`e sara|ivale jer su se SDA i HDZ zalagale za nezavisnu Bosnu i

---

²⁷ Mi{ljenje po odluci vije}a u predmetu *Tu`itelj protiv Kordi}a i ^erkeza* od 12. novembra 1998, IT-95-14/1-T, od 8. februara 1998.

²⁸ Republiku Hrvatsku (u daljem tekstu: Hrvatska) -lanice Evropske zajednice priznale su nezavisnu dr`avu 15. januara 1992, a Sjedinjene Dr`ave 7. aprila 1992.

²⁹ Bosnu i Hercegovinu -lanice Evropske zajednice priznale su 6. aprila 1992, a Sjedinjene Dr`ave i Hrvatska 7. aprila 1992.

Hercegovinu, dok je SDS zagovarao njen ostanak u okviru Jugoslavije. Istovremeno je nastajala zasebna srpska politička struktura, što je uključivalo stvaranje određenog broja "srpskih autonomnih oblasti" (SAO) u područjima gdje su bosanski Srbi činili većinu. Dana 9. januara 1992. proglašena je Republika srpskog naroda u Bosni i Hercegovina (SRBiH).³⁰ U maju iste godine, ta samoproglašena republika oformila je sopstvenu vojsku (VRS) pod komandom generala Ratka Mladića, dok je istodobno Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora, u daljem tekstu: SRJ) najavila povlačenje iz Bosne i Hercegovine svih pripadnika JNA koji nisu iz BiH.³¹ S druge strane, "hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, suočen s opasnošću koja prijete, te svjestan svoje povijesne odgovornosti u obrani hrvatskih etničkih i povijesnih prostora i interesa, preko legalno izabраниh predstavnika vlasti u Republici Bosni i Hercegovini" osnovao je Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu (HZ-HB) u novembru 1991.³² Dana 8. aprila iste godine, HZ-HB osnovala je sopstvene oružane snage, Hrvatsko vijeće obrane (HVO).³³

23. Zatim je na teritoriji tek osamostaljene Bosne i Hercegovine izbio oružani sukob. U tom sukobu Srbi su uglavnom bili suprotstavljeni savezu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, pri čemu su Hrvati formalno stavili vojne jedinice HVO-a pod kontrolu Armije Bosne i Hercegovine (ABiH) i centralnih vlasti u Sarajevu.³⁴ U stvari, barem što se tiče lažanske doline, čini se da je u većini slučajeva za odbranu linija fronta u područjima naseljenim bosanskim Muslimanima bila zadužena Armija BiH, a u dijelovima gdje su većinu činili bosanski Hrvati HVO.³⁵ Međutim, saradnja između HVO-a i ABiH polako je pucala i u jesen 1992. došlo je do prvih konfrontacija između ta dva tabora.³⁶ Krajem januara 1993, došlo je do otvorenih neprijateljstava između HVO-a i ABiH: u racijama sprovedenim u gradu Busovači i okolnim selima oko 24. januara 1993, zarobljeni su bosanski Muslimani. Oko četrdeset muškaraca držano je oko dvije sedmice u obližnjem zatočeničkom centru u Kaoniku (u daljem tekstu: logor Kaonik). Oko dva i po mjeseca

³⁰ Taj entitet je kasnije postao poznat pod imenom Republika Srpska.

³¹ Dokazni predmet P122.

³² Dokazni predmet P126A.

³³ PT, str. 1564.

³⁴ PT, str. 1612 i 1702. Predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman i predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović potpisali su 21. jula 1992. u Zagrebu sporazum prema kojem je "oružani dio Hrvatskog vijeća obrane sastavni dio jedinstvenih oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Hrvatsko vijeće obrane će imati svoje predstavnike u zajedničkom zapovjedništvu oružanih snaga Bosne i Hercegovine". Cf. dokazni predmet D7, član 6 Sporazuma o prijateljstvu i saradnji između Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

³⁵ PT, str. 1167 i 1612.

kasnije, po-etkom aprila iste godine, HVO je preuzeo kontrolu u glavnom gradu opštine Travnik i tamo podigao zastavu HZ-HB.³⁷ Potom su uslijedili brojni okr{aji izme|u HVO-a i ABiH. Ubrzo nakon toga, sredinom aprila, hrvatske snage u Bosni sprovele su jo{ jednu akciju zarobljavanja bosanskih Muslimana, kojih je barem stotinu bilo zadr`ano u zato-eni{tvu u Kaoniku otprilike mjesec dana.

24. Smje{ten nedaleko La{ve, otprilike tri kilometra sjeverno od grada Busova-e, logor Kaonik bio je prije rata kasarna JNA, koja je me|u ostalim slu`ila kao magacin oru`ja. U periodu relevantnom za optu`nicu, ta je biv{a kasarna obuhvatala odre|eni broj hangara, du`ine otprilike 35 m a {irine 18 m, i vi{e manjih zgrada. U tekstu ove presude termin "zatvor Kaonik" ozna-ava kompleks koji je obuhvatao dva skladi{ta u kojima su dr`ani zato-eni Muslimani u predmetnom periodu. Prvo skladi{te pretvoreno je u zatvor, sa hodnikom u sredini i }elijama s obje strane (u daljem tekstu: preure|eno skladi{te).<sup>38</sup> U toj zgradi, u kojoj je bilo struje, grijanja i teku}e vode, nalazila se kancelarija optu`enog. Drugo skladi{te je, naprotiv, bilo potpuno prazno i u njemu nije bilo ni struje ni teku}e vode (u daljem tekstu: skladi{te).³⁹ Pripadnici HVO-a i vojne policije bili su smje{teni u jednoj drugoj zgradi kod glavnog ulaza u kompleks.⁴⁰

---

³⁶ PT, str. 1624.

³⁷ PT, str. 1589.

³⁸ Aneks B.

³⁹ Aneks C.

⁴⁰ Aneks A.

E. Glavni argumenti strana

1. Tu`ila{tvo

25. U nastavku su izlo`eni glavni ~injani i pravni argumenti na koje se poziva Tu`ila{tvo.

a) ^injani navodi

26. Tu`ila{tvo tvrdi da su pomenuta djela po~injena izme|u januara i maja 1993, u trenutku kad je postojao me|unarodni oru`ani sukob izme|u oru`anih snaga Bosne i Hercegovine sa jedne strane i HVO-a i vojske Republike Hrvatske (HV) sa druge strane.

27. Prema tvrdnjama Tu`ila{tva, optu`eni je bio upravnik zatvora Kaonik, koji je HVO koristio za protivzakonito zato~avanje Muslimana koji su trebali poslu`iti kao sredstvo razmjene, te u svrhu etni-kog ~i}enja regije.<sup>41</sup> U zato~enitvu pod kontrolom optu`enog, odre|en broj zato~enika postali su `rtve ubistava i u~estalog fizi-kog i psiholo{kog zlostavljanja, zastra{ivanja i kra|e li~ne imovine. Uslovi zato~enja u Kaoniku bili su neprihvatljivi. Higijenski uslovi bili su lo{i, a zato~enici zbijeni u prenatrpanim }elijama sa neadekvatnim grijanjem, osvjetljenjem i ventilacijom i bez adekvatnih le`ajeva. Nije im davano dovoljno hrane i vode, bili su li{eni potrebne ljebarske njege i nisu mogli da obavljaju vjerske obrede. Sem toga, HVO je prisiljavao zato~enike da kopaju rovove na linijama fronta ili u njihovoj blizini, izme|u polo`aja HVO-a i Armije BiH, dovode}i u opasnost njihov `ivot odnosno tjelesni i du{evni integritet. Zato~enici su tako|e kori}eni za `ivi {tit na raznim mjestima la{vanske doline, kako bi se ishodila predaja sela sa ve}inskim muslimanskim stanovnitvom.

b) Pravni argumenti

28. Prema mi{ljenju Tu`ila{tva, doga|aji o kojima se ovdje govori odigrali su se u okviru me|unarodnog oru`anog sukoba, a `rtve tih djela bile su "za{ti}ena lica" prema @enevskoj konvenciji III i IV iz 1949. Tu`ila{tvo, dakle, nagla{ava da ta djela predstavljaju te{ke povrede @enevskih konvencija iz 1949, i to u smislu krivi-nih djela sankcionisanih

-lanovima 2(b) i 2(c) Statuta: ne-ovje~no postupanje i namjerno nano{enje te{ke patnje ili ozbiljnih zdravstvenih i tjelesnih povreda. Tu`ila{tvo {tavi{e smatra da ~ak ako Pretresno vije}e i zaklju-i da je oru`ani sukob bio internog karaktera, navedena djela ipak ulaze u djelokrug @enevskih konvencija, i to u onoj mjeri u kojoj me|unarodno obi-ajno pravo predvi|a primjenu tih konvencija na unutra{nje oru`ane sukobe.⁴²

29. Tu`ila{tvo nadalje smatra da djela o kojima se ovdje govori isto tako predstavljaju kr{enja ratnih zakona i obi-aja, sankcionisanih ~lanom 3 Statuta. Tu`ila{tvo sa tim u vezi isti-e da se ~lan 3 Statuta primjenjuje na sve oblike kr{enja me|unarodnog humanitarnog prava koji nisu obuhva}eni ~lanovima 2, 4 i 5 Statuta. Optu`ba, dakle, smatra da povrede li-nog dostojanstva, koje su zabranjene ~lanom 3, zajedni~kim svim @enevskim konvencijama (u daljem tekstu: zajedni~ki ~lan 3), potpadaju pod tu odredbu Statuta.⁴³

30. Tu`ila{tvo je mi{ljenja da Zlatka Aleksovskog treba proglasiti krivi~no odgovornim u smislu ~lana 7(1) Statuta zbog izravnog ili implicitnog u-estvovanje u gorenavedenim djelima.<sup>44</sup> Sem toga, Tu`ila{tvo smatra da je optu`eni u svojstvu hijerarhijski nadre|ene osobe krivi~no odgovoran za po~injena djela u smislu ~lana 7(3) Statuta. Sa tim u vezi Tu`ila{tvo nagla{ava ~injenicu da sva lica sa hijerarhijskim ovla{enjima, bez obzira da li se radi o *de jure* ili *de facto* ovla{enjima, mogu biti progla{ena krivi~no odgovornim.⁴⁵

2. Odbrana

31. Glavni argumenti koje odbrana suprotstavlja argumentima Tu`ila{tva mogu se prikazati na sljede}i na~in.

32. Odbrana ne pobija ~injenicu da je la{vanska dolina tokom prve polovine 1993. godine bila popri{te oru`anog sukoba izme|u HVO-a i ABiH. Me|utim, odbrana pori-e da je postojala umije{anost HV-a u taj sukob. Ona se, prema tome, suprotstavlja pretpostavci da

---

⁴¹ Uvodna i zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 19-20 i 3088.

⁴² Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 3095.

⁴³ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 50 i 51.

⁴⁴ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 66-79.

⁴⁵ Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 3117.

je taj oružani sukob bio međunarodnog karaktera i da se žrtve djela o kojima se govori mogu smatrati licima zaštićenim međunarodnim konvencijama iz 1949.⁴⁶ Odbrana, sem toga, odbacuje tezu Tužilaštva prema kojoj se u skladu sa međunarodnim običajnim pravom polje primjene pomenutih konvencija proteže na unutrašnje oružane sukobe.⁴⁷

33. Odbrana ne poriče da je velik broj Muslimana bio interniran u zatvoru u Kaoniku, kamo su ih dovodili vojnici HVO-a i pripadnici vojne policije.⁴⁸ Odbrana, međutim, smatra da je interniranje tih muškaraca bilo dozvoljeno po međunarodnom pravu i da se u svakom slučaju optuženi ne bi mogao smatrati odgovornim za njihovo interniranje.⁴⁹ Odbrana odbacuje tezu Tužilaštva prema kojoj su osobe internirane u zatvoru u Kaoniku bile podvrgnute postupcima za koje se može tvrditi da predstavljaju teške povrede međunarodnih konvencija iz 1949. ili pak kršenje ratnih zakona i običaja. U vezi s uslovima internacije u zatvoru u Kaoniku, odbrana prihvata da su ti uslovi bili loši, no smatra da su oni bili u skladu s onim što je u to vrijeme bilo objektivno moguće. [to se, pak, ti-e zločina navodno počinjenih van logora Kaonik, odbrana bezuslovno osporava pripisivanje tih zločina optuženom. Odbrana ne poriče da su neke internirane osobe bile prisiljene kopati rovove za HVO, te da su njih u tim prilikama pripadnici HVO-a mogli zlostavljati. Odbrana takođe dopušta da su dvije osobe u sličnoj situaciji zaista poginule.⁵⁰ Istovremeno, međutim, isti-e da prisilni rad interniranih osoba ne predstavlja kršenje međunarodnog prava.⁵¹ U odnosu na tvrdnje da su neke internirane osobe navodno bile korištene kao živi štit, odbrana ne poriče činjenicu da su neke od tih osoba bile odvođene na razna mjesta u dolini Lašve. Odbrana, međutim, poriče da se te osobe zaista koristilo kao živi štit.⁵²

34. U vezi s individualnom krivičnom odgovornošću koju bi optuženi imao u odnosu na direktno učestvovanje u zločinima, odbrana poriče da je njen klijent sudjelovao u bilo kojem krivičnom djelu. [to se, pak, ti-e njegove odgovornosti kao osobe hijerarhijski nadređene počinocima zločina, odbrana – kao što smo već rekli – ne poriče da je optuženi

⁴⁶ Završni podnesak odbrane, str. 49-50.

⁴⁷ Završna riječ odbrane, PT, str. 3216.

⁴⁸ U svojoj završnoj riječi odbrana je zatražila da se termini "zatočenici" i "zatočeništvo" zamijene terminima "internirci" i "internacija", vjerujući da u pravu postoji razlika između ta dva izraza, PT, str. 3220. Pretresno vijeće je odlučilo respektirati ovu želju u okviru izvođenja glavnih argumenata odbrane, no ne izjavljajući se po pitanju da li u pravu doista postoji razlika između ta dva termina.

⁴⁹ Završna riječ odbrane, PT, str. 3240-3241 i završni podnesak odbrane, str. 66.

⁵⁰ Završni podnesak odbrane, str. 32.

⁵¹ *Ibid.*, str. 66-72; završna riječ odbrane, PT, str. 3243.

⁵² *Ibid.*, str. 34-36 i str. 75-77.

tokom razdoblja na koje se odnosi optu`nica bio upravnik zatvora u Kaoniku. Pritom, me|utim, isti-e da je optu`eni u tom svojstvu bio odgovoran samo za upravljanje zatvorom, a budu}i da je bio civil, nije imao ni vlast, a ni kontrolu nad stra`arima u zatvoru koji su bili ili vojnici HVO-a, ili pripadnici vojne policije.⁵³

F. Izvedeni dokazi

35. Tu`ila{tvo je izvelo trideset i tri biv{a zato-enika, od kojih su sedamnaestorica bili zatvoreni u januaru 1993. (u daljem tekstu: prvi period), a druga sedamnaestorica u aprilu 1993.⁵⁴ (u daljem tekstu: drugi period).

36. Dva svjedoka uhap{ena su poslije dva velika talasa hap{enja bosanskih Muslimana, i to pod okolnostima koje se razlikovale od okolnosti hap{enja drugih svjedoka. Jedan od njih (svjedok Dautovi}) uhap{en je 18. maja 1993. u Gu-oj Gori zbog krijum-arenja cigareta, a oslobo|en je 19. juna 1993. Drugi svjedok (svjedok T) uhap{en je prilikom poku{aja da napusti Bosnu i vrati se u svoju zemlju. Vije}e je procijenilo da ne mo`e potvrditi tvrdnje ovih svjedoka o nasilju kojem su, kako ka`u, bili izvrgnuti tokom zato-eni{tva u Kaoniku. Postoje dva razloga zbog kojih se iskaz svjedoka T ne mo`e uzeti u obzir kad su posrijedi zlostavljanja koja je taj svjedok podnio: prije svega, optu`nica se odnosi samo na bosanske Muslimane, a svjedok T je strani dr`avljanin. Sa druge strane, svjedok je bio zatvoren u Kaoniku od 25. maja do 16. avgusta 1993, {to gotovo u potpunosti izlazi iz predmetnog perioda. [to se, pak, ti-e svjedoka Dautovi}a, ocijenjeno je da on zbog okolnosti uslijed kojih je uhap{en i s obzirom na nesuvislosti u njegovom iskazu nije bio osobito vjerodostojan.

37. Dva oficira za vezu Posmatra-ke misije Evropske zajednice (Charles McLeod i Torbjorn Junhov) i jedan zapadni novinar⁵⁵ (Daniel Damon) tako|e su svjedo-ili pred Vije}em. Svjedok Junhov je rekao da je posjetio zatvor 1. aprila 1993, a posjeta je trajala jedan sat. Svjedok McLeod posjetio je zatvor 10. maja 1993, zadr`av{i se jedan do dva

⁵³ *Ibid.*, str. 22 i 60; zavr{na rije~ odbrane, PT, str. 3229-3230.

⁵⁴ Jedan od svjedoka (svjedok L) bio je zato-en tokom oba perioda.

⁵⁵ Novinar koji je izvje{tavao za "Sky News".

sata.⁵⁶ Svjedok Damon zatvor je posjetio 14. maja 1993. i ostao ~etrdeset minuta. Svjedok McLeod napisao je nekoliko dana po obilasku zatvora izvje{taj koji je prihva}en kao dokazni predmet.⁵⁷ Onog dana kada je svjedok Damon posjetio zatvor, tamo nije bio zato-en niti jedan bosanski civil. Zatvorenici koje je susreo tokom svog boravka bili su muslimanski pla}enici koje su stanovnici te regije obi-avali nazivati "mud` ahedinima".

38. Odbrana je sa svoje strane izvela dvadeset {est svjedoka,⁵⁸ me|u kojima i ~lanove medicinskog osoblja doma zdravlja u Busova-i, osobe koje su tokom predmetnog perioda radile u zatvoru u Kaoniku, te predstavnike civilnih i vojnih vlasti u regiji.

39. Vije}e je uz to u razmatranje uzelo sve dokazne predmete koje su iznijeli optu`ba i odbrana, a koji su usvojeni tokom su|enja, pri ~emu je osobitu pa`nju posvetilo dokumentima i fotografijama logora Kaonik i mnogobrojnim kartama tog podru~ja.

40. Po{to je razmotrilo sav dokazni materijal, kao i pismene podneske, te usmene argumente optu`be i odbrane, Vije}e je ustanovilo da je, op{te uzev{i, rasprava o eventualnoj krivici optu`enog u ovom predmetu dvojaka. Naime, tu`ilac djelomi~no navodi iste ~injenice u prilog tri zlo~ina za koje tereti optu`eni. Tvrdnje o ne-ovje-nom postupanju (~lan 2(b) Statuta) zasnivaju se tako ne samo na uslovima zato-eni{tva u logoru Kaonik (nedostatak higijene, prostora i grijanja, nedostatak medicinske njege i hrane, zlostavljanje), nego i na postupcima kojima su zato-enici bili izvrgnuti kod rovova (prisilni rad, zlostavljanje i nedostatak hrane), te na ~injenici da se zato-enike koristilo kao `ivi {tit. U prilog ta-ci optu`nice koja se zasniva na ~lanu 2(c) Statuta (namjerno nano{enje te{ke patnje ili ozbiljnih zdravstvenih i tjelesnih povreda) tu`ilac navodi ne samo zlostavljanje kojem su zato-enici bili izvrgnuti u samom logoru Kaonik, nego i patnje, te zdravstvene i tjelesne povrede do kojih je do{lo uslijed zlostavljanja ili opasnih uslova u kojima su zatvorenici morali kopati rovove. [to se, pak, ti-e povreda li-nog dostojanstva predvi|enih ~lanom 3(c), koji je zajedni-ki svim @enevskim konvencijama, tu`ilac navodi protivzakonito zato-enje, te{ke uslove zato-eni{tva, fizi-ko nasilje u logoru Kaonik, plja-ku li~ne imovine zatvorenika, prisilni rad u rovovima, kori{enje zato-enika kao `ivi {tit, te uop{te upu}uje na elemente povreda iz ~lana 2 Statuta. ^injenice koje je tu`ilac iznio u

⁵⁶ Svjedok McLeod, PT, str. 134.

⁵⁷ Nakon {to je odbrana ulo`ila prigovor na iskaz iz druge ruke. (PT, str. 116-118).

prilog tri ta-ke optu`nice upu}uju tako na doga|aje koji su se odigrali kako u logoru Kaonik, tako i van njega. Istovremeno, valja utvrditi da li se za ta djela Zlatko Aleksovski mo`e dr`ati krivi-no odgovornim, bilo u skladu sa -lanom 7(1) ili sa -lanom 7(3) Statuta.

41. Iz tih }e razloga Vije}e, kako bi presudilo, prvo iznijeti svoju interpretaciju prava koje se mo`e primijeniti na -injenice u ovom predmetu, pri -emu }e ta-no odrediti granice krivi-ne odgovornosti optu`enog. Nakon toga, Vije}e }e ispitati da li su i u kojoj mjeri po-injena krivi-na djela navedena u optu`nici i mogu li se pripisati Zlatku Aleksovskom.

---

⁵⁸ Od kojih se troje pojavilo u sklopu replike na pobijanje.

II. MJERODAVNO PRAVO

A. ^lanovi 2 i 3 Statuta

1. Op{ti uslovi primjene

42. Stvarna nadle`nost Me|unarodnog suda ograni`ena je na primjenu me|unarodnog humanitarnog prava. Optu`be koje su iznesene protiv optu`enih zasnivaju se na `lanovima 2 i 3 Statuta. Ti `lanovi primjenjuju se samo ukoliko su zlo`ini za koje se terete optu`eni po-injeni u okviru oru`anog sukoba i ako postoji dovoljna uzro-no-posljedi-na veza izme|u inkriminiranih djela i oru`anog sukoba.

a) Postojanje oru`anog sukoba

43. U Presudi u predmetu *Tadi}*, @albeno vije}e, inzistiraju}i na protejskoj prirodi pojma oru`anog sukoba, smatra da oru`ani sukob "postoji svuda gde se pribeglo oru`anoj sili izme|u dr`ava ili produ`enom oru`anom nasilju izme|u vlasti i organizovanih naoru`anih grupa, ili pak izme|u takvih grupa unutar jedne dr`ave".⁵⁹ @albeno vije}e nadalje smatra da se "vremenski i geografski raspon definicije i unutra{njih i me|unarodnih sukoba prote`e dalje od ta-nog vremena i mesta neprijateljstava",⁶⁰ i da, prema tome:

"Me|unarodno humanitarno pravo primenjuje se od po-etka takvih oru`anih sukoba sve do posle prestanka neprijateljstava, odnosno sve do zaklju-enja mira ili, u slu-aju unutra{njih sukoba, sve dok se ne prona|e mirno re{enje. Sve do tog trenutka, me|unarodno humanitarno pravo primenjuje se na celokupnoj teritoriji zara}enih dr`ava ili, u slu-aju unutra{njih sukoba, na celokupnoj teritoriji pod kontrolom strane u sukobu, bez obzira vode li se tamo borbe ili ne."⁶¹

44. U ovom slu-aju, ne osporava se -injenica da je postojao oru`ani sukob izme|u oru`anih snaga muslimanske zajednice Bosne i Hercegovine i vojnih formacija bosanskih Hrvata, naro-ito HVO-a i vojne policije. Odbrana prihvata -injenicu da je u prvoj polovici

⁵⁹ *Tu`ilac protiv Du{ka Tadi}*, IT-94-1-AR72 ("Presuda u predmetu *Tadi}*"), Odluka po interlokutornoj `albi odbrane na nadle`nost suda, od 2. oktobra 1995, para. 67 i 70.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

1993, odnosno u predmetno vrijeme, postojao oružani sukob između bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na području srednje Bosne, naročito na području općine Busovača.⁶²

b) Postojanje dovoljne uzročno-posljedične veze između djela pripisanih optuženom i oružanog sukoba

45. Međunarodno humanitarno pravo ne primjenjuje se na sva protivzakonita djela počinjena tokom nekog oružanog sukoba. Ono se primjenjuje samo na ona protivzakonita djela koja su dovoljno povezana sa vođenjem neprijateljstava. Neophodno je dokazati da je djelo, do koga je sigurno moglo da dođe i bez sukoba, počinjeno protiv određene grupe upravo zbog tog sukoba. Pretresno vijeće je odlučilo da li postoji takva veza između djela za koja se tereti optuženi i oružanog sukoba.

2. Član 2

46. Pretresno vijeće nije se uspjelo postići sporazum o primjenljivosti člana 2 Statuta u ovom predmetu.⁶³ Većina sudija⁶⁴ smatra da Muslimani zatočeni u zatvoru u Kaoniku između januara i kraja maja 1993. nisu bili "zaštićena lica" u smislu člana 4 Ženevske konvencije IV. Zbog toga Pretresno vijeće smatra da nije potrebno da se razmatra da li činjenični navodi optužbe predstavljaju teške povrede u smislu Ženevskih konvencija IV. Pravna posljedica gorenavedenog jeste da će optuženi biti oslobođeni krivice po dvije tačke optužnice za koje ga se tereti po članu 2 Statuta.

3. Član 3

47. Član 3 Statuta, pod naslovom "Kršenja ratnih zakona i običaja", određuje kako slijedi:

"Međunarodni sud ima ovlaštenje da krivično goni lica koja su prekršila ratne zakone i običaje. Ova kršenja uključuju, ali nisu ograničena na:

---

⁶² Završni podnesak odbrane, str. 49.

⁶³ Sudija Rodrigues Presudi prilaže Različito mišljenje o primjenljivosti člana 2 Statuta.

⁶⁴ Sudije Vohrah i Nieto-Navia Presudi prilažu svoje Zajedničko mišljenje o primjenljivosti člana 2 Statuta.

- (a) kori{}enje otrovnih oru`ja ili drugih oru`ja smi{ljenih za nano{enje nepotrebnih patnji;
- (b) bezobzirno razaranje gradova i sela, ili razaranje koje nije opravdano vojnom nu`dom;
- (c) napad, ili bombardovanje, bilo kojim sredstvima, nebranijenih gradova, sela, nastambi ili zgrada;
- (d) zauzimanje, razaranje ili hotimi-no o{te}ivanje institucija namijenjenih religiji, dobrotvornim svrhama i obrazovanju, umjetnosti i nauci, povijesnih spomenika i umjetni-kih i nau-nih djela;
- (e) plja-kanje javne ili privatne imovine."

48. Nabranje zlo-ina u -lanu 3 Statuta ima za cilj regulisanje oru`anih sukoba, a preuzima odredbe Ha{ke konvencije IV iz 1907. o pravima i obi-ajima rata na kopnu (u daljem tekstu: Ha{ka konvencija IV). Kao {to je naglasilo @albeno vije}e u presudi u predmetu *Tadi}*,⁶⁵ prilikom -itanja -lana 3, o-igledno je da to nabranje nije iscrpno ve} samo ilustrativno.⁶⁶ U teku}em predmetu, optu`nica tereti optu`enog za kr{enje ratnih zakona i obi-aja (povrede li-nog dostojanstva), u smislu -lanova 3, 7(1) i 7(3) Statuta. Zabrana povrede li-nog dostojanstva nalazi se i u stavu (1)(c) -lana 3 zajedni-kog svim @enevskim konvencijama, koji odre|uje:

"U slu-aju oru`anog sukoba koji nema me|unarodni karakter i koji izbije na teritoriji jedne od visokih strana ugovornica, svaka strana u sukobu du`na je primjenjivati barem ove odredbe:

1. Sa licima koja izravno ne sudjeluju u neprijateljstvima, uklju-uju}i pripadnike oru`anih strana koji su polo`ili oru`je i lica koja su izvan borbenog stroja (*hors de combat*) zbog bolesti, rana, li{enja slobode ili bilo kog drugog razloga, u svakoj }e se prilici postupati -ovje-no, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja utemeljenoga na rasi, boji ko`e, vjeroispovjedi ili uvjerenju, spolu, ro|enju ili imovinskom stanju, ili bilo kojem drugom sli-nom kriterijumu.

U tu svrhu prema gore navedenim licima zabranjeni su i ostaju zabranjeni, u svako doba i na svakom mjestu ovi -ini:

- a) nasilje protiv `ivota i tijela, osobito sve vrste ubistava, saka}enja, surovog postupanja i mu-enja;
- b) uzimanje talaca;
- c) povrede li-nog dostojanstva, osobito degradiraju}i i poni`avaju}i postupci;
- d) izricanje i izvr{avanje kazni bez prethodnog su|enja pred redovito ustanovljenim sudom, koji pru`a sve sudske garancije priznate kao nu`ne od civilizovanih naroda."

⁶⁵ Pri razmatranju pravnih uslova potrebnih da bi se na neki zlo-in primjenile odredbe -lana 3 Statuta, Pretresno vije}e se oslonilo na Presudu u predmetu *Tadi}*, osobito na paragraf 94.

49. Iz stava (1) zajedni-kog -lana 3 proizlazi da mu je svrha o-uvanje i za{tita ljudskog dostojanstva, inherentnog svim osobama. On nala`e da se sa doti-nim osobama postupa -ovje-no i bez diskriminacije utemeljene na "rasi, boji ko`e, vjeroispovjedi ili uvjerenju, spolu, ro|enju ili imovinskom stanju, ili bilo kojem drugom sli-nom kriterijumu". Umjesto definisanja -ovje-nog postupanja koje se `eli zagantovati ovim -lanom, strane ugovornice su odlu-ile zabraniti one naro-ito gnusne oblike zlostavljanja koji su neosporno nespojivi sa pojmom -ovje-nog postupanja. U komentarima uz @enevsku konvenciju IV obja{njava se da su delegacije koje su prisustvovala Diplomatskoj konferenciji 1949. poku{ale usvojiti jednu rastezljivu, ali ipak dovoljno preciznu formulaciju bez suvi{nih detalja, jer "{to je nabranje u nekom spisku preciznije i potpunije, to }e njegova priroda biti vi{e ograni-avaju}a."⁶⁷/nezvani-ni prijevod/ Iz tog razloga, iako -etiri paragrafa apsolutno zabranjuju odre|ene oblike ne-ovje-nog postupanja, i to zabranom koja ne trpi nikakvu derogaciju,⁶⁸ sveop{ta garancija -ovje-nog postupanja nije definisana druga-ije nego putem osnovnog na-ela Konvencije, to jest njenog humanitarnog cilja za{tite osobe kao ljudskog bi}a. Valja, dakle, za{tititi prava koja proizlaze iz tog cilja.⁶⁹

50. U predmetu *Nikaragva*, Me|unarodni sud pravde ustanovio je da je zajedni-ki -lan 3 @enevskih konvencija, usprkos -injenici da proizlazi iz konvencionog prava, danas dio me|unarodnog obi-ajnog prava, a iznosi minimalna pravila koja se obavezno primjenjuju na sve vrste oru`anih sukoba i odgovaraju takozvanim "osnovnim obzirima -ovje-nosti".⁷⁰/nezvani-ni prijevod/

---

⁶⁶ Presuda u predmetu *Tadi}*, para. 87.

⁶⁷ Komentar uz @enevsku konvenciju IV, str. 44.

⁶⁸ Formulacija je izuzetno jasna: "U tu svrhu, jesu i ostaju zabranjene uvijek i svugdje (...)"

⁶⁹ Na Diplomatskoj konferenciji 1949. godine, brojne su se delegacije suprotstavile bezrezervnoj primjeni Konvencije na oru`ane sukobe unutra{njeg karaktera. Re`im za{tite osoba predvi|en Konvencijom treba se primjenjivati i na me|unarodne oru`ane sukobe. Brojne delegacije su se pribojale da, ukoliko se podru-je primjenljivosti Konvencije pro{iri na oru`ane sukobe unutra{njeg karaktera, da bi se zbog za{tite osoba zanemarila isto tako legitimna za{tita dr`ave, smatraju}i da bi se time obi-nim banditima i pobunjenicima dodijelio status zara}ene strane, ili mo`da -ak odre|eni stepen pravnog priznanja. Francuska delegacija predlo`ila je rje{enje koje je omogu}ilo pomak sa mrtve ta-ke: na slu-ajeve gra|anskog rata primjenjivali bi se principi Konvencije. Tim prijedlogom htjelo se ograni-iti broj odredbi Konvencije koje bi se primjenjivale na oru`ane sukobe unutra{njeg karaktera. Dakle, pa`ljivo razra|ena pravila Konvencije ne bi se primjenjivala. Sastavljanje pravila povjereno je radnoj grupi koja je dobila zadatak da odabere one odredbe Konvencije koje bi se tako|e primjenjivale na oru`ane sukobe unutra{njeg karaktera. Nakon dugih diskusija, velikom ve}inom glasova prihva}en je jedan od tri prijedloga iznesenih pred Mje{ovitu komisiju.

⁷⁰ Predmet *Detroit de Corfu, fond, arrêt*, C.I.J. Recueil 1949, str. 53, u *Affaire des Activités militaires et paramilitaires au Nicaragua et contre celui-ci, fond, arrêt*, C.I.J. Recueil 1986, str. 115.

51. Zajedni-ki -lan 3 te i zabrani ne-ovje-nog postupanja uop{te. Bilo bi korisno obratiti pa`nju na sastavne elemente krivi-nog djela koje je Me|unarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) predlo`io Pripremnoj komisiji za stalni me|unarodni krivi-ni sud kako bi joj pomogao definisati osnovne elemente zlo-ina iz stava 2(a) -lana 8 Rimskog statuta Stalnog me|unarodnog krivi-nog suda, -ijim se pravnim odredbama sankcioni{u te{ke povrede @enevskih konvencija.⁷¹ Analiziraju}i rezultate temeljitih istra`ivanja "pravnih izvora",<sup>72</sup> MKCK je zaklju-io da materijalni element krivi-nog djela ne-ovje-nog postupanja postoji ukoliko su djelo ili propust prouzro-ili te{ke fizi-ke ili psihi-ke patnje, odnosno traumu `rtve, odnosno ako predstavljaju te{ku povredu li-nog dostojanstva. [to se ti-e elementa svijesti, MKCK je zaklju-io da on postoji ukoliko je po-inilac postupao sa namjerom.

52. U predmetu *^elebi}i*, Pretresno vije}e je zaklju-ilo sljede}e:

"ne-ovje-no je postupanje namjerna radnja ili propust, tj. radnja koja je, objektivno gledana, smi{ljena a ne slu-ajna, koja nanosi te{ku du{evnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo. Najobi-nije zna-enje izraza ne-ovje-no postupanje u kontekstu @enevskih konvencija potvr|uje ovaj pristup i razja{njava zna-enje krivi-nog djela. Tako je ne-ovje-no postupanje namjerno postupanje koje nije u skladu sa fundamentalnim principom -ovje-nosti, i sa-injava ki{obran pod koji potpadaju preostala te{ka kr{enja sadr`ana u Konvencijama. Zato, djela koja su u konvencijama i komentarima okarakterisana kao ne-ovje-na ili koja su nespojiva sa principom -ovje-nosti predstavljaju primjere djela koja se mogu okarakterisati kao ne-ovje-no postupanje."⁷³

53. Tako|e je korisno podsjetiti na uobi-ajenu definiciju izraza "ne-ovje-no postupanje" koju je predlo`io Evropski sud za ljudska prava (ESLJP), jedini me|u organima nadle`nim za kontrolu primjene sporazuma o ljudskim pravima koji je do danas definisao taj izraz: "...-in zlostavljanja mora sadr`avati minimalni stepen te`ine da bi potpao pod odredbe -lana 3 (Evropska konvencija o ljudskim pravima)." Pojam "minimalnog stepena te`ine" je, po prirodi stvari, sasvim relativan i ovisi o svim okolnostima doga|aja, kao na primjer o trajanju zlostavljanja, njegovim fizi-kim i psihi-kim posljedicama, a ponekad i o spolu, dobi, zdravstvenom stanju `rtve, itd.⁷⁴/nezvani-ni prijevod/ U toj definiciji se predla`e da kriterijum za odlu-ivanje bude stepen patnje `rtve.

⁷¹ PCNICC/1999/WGEC/INF.1, od 19. februara 1999. U okviru Rimskog statuta ovi elementi su navedeni kako bi pomogli tom sudu u interpretaciji i primjeni materijalnih -lanova.

⁷² Me|unarodno humanitarno pravo, instrumenti o ljudskim pravima i relevantna sudska praksa koja proizlazi iz analize razli-itih predmeta, uklju-uju}i Lajpci{ki proces te su|enja koja su uslijedila nakon Drugog svjetskog rata, uklju-uju}i Nirenber{ki i Tokijski proces, nacionalna sudska praksa i odluke Me|unarodnog krivi-nog suda za biv{u Jugoslaviju i Me|unardonog krivi-nog suda za Ruandu.

⁷³ *Tu`ilac protiv Zelnila Delali}a, Zdravka Muci}a zvanog "Pavo", Hazima Deli}a i Esada Land`e zvanog "Zenga"*, IT-96-21-T, (Presuda u predmetu *^elebi}i*) para. 543.

⁷⁴ CEDH, *arrêt République d'Irlande c. Royaume Uni*, série A, n° 25, od 18. januara 1978, str. 14.

54. Povrede li-nog dostojanstva, definisane članom 3 Statuta, spadaju u kategoriju onih naročito užasnih radnji koje prouzrokuju patnje gore od patnji prouzročenih većinom radnji koje su zabranjene u okviru kategorije neovjelog postupanja.⁷⁵ Neosporno je da zabrana radnji koje predstavljaju povredu li-nog dostojanstva doprinosi poštivanju jedne važne vrijednosti. Doista, teško je zamisliti veću vrijednost od poštivanja ljudske osobe. Može se reći da bitavo zdanje međunarodnog prava vezanog za ljudska prava kao i razvoj međunarodnog humanitarnog prava, počiva na tom temeljnom principu. Zaštita pojedinca od neovjelog postupanja svakako je jedan od ključnih principa iz člana 5 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948,⁷⁶ princip također zagarantovan zabranama u drugim regionalnim⁷⁷ i međunarodnim instrumentima⁷⁸ o ljudskim pravima. Pomenuti principi doveli su do jednoglasnog usvajanja Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, od strane Generalne skupštine dana 10. decembra 1984. Osim toga, ustavi i zakoni većine zemalja sadrže odredbe kojima je cilj zaštita pojedinaca od mučenja i drugih okrutnih ili neovjelih postupaka.⁷⁹

55. Kako bi definisalo konstitutivne elemente povrede li-nog dostojanstva u smislu člana 3 Statuta, Pretresno vijeće mora da ispita one radnje koje tvore njen *actus reus* (sâmo djelo ili propust) i stepen *mens rea*-e (potrebne namjere). ^etiri @enevske konvencije se ne bave tim pitanjem, međutim Komentari su nešto korisniji, pošto se u njima određuje da se povrede li-nog dostojanstva "odnose na one radnje kojima je cilj ponižavanje [i] izvrgavanje ruglu osoba, a da se pri tom ne naruži direktno njihov fizički i duševni integritet i dobrobit(...)."⁸⁰/nezvani-ni prijevod/

56. Povreda li-nog dostojanstva je -in motivisan prezirom prema dostojanstvu druge osobe. Stoga, takav -in mora biti krajnje ponižavajući i degradirajući za `rtvu. On ne mora

⁷⁵ Evropski sud za ljudska prava naglašava da "svaka upotreba fizičke sile protiv osobe lišene slobode, osim one neophodne prouzročene samim ponašanjem dotične osobe, tvori povredu li-nog dostojanstva i, u principu, povredu prava koje garantuje član 3"/nezvani-ni prijevod/ MSLJP, arrêt *Ribitch c. Autriche*, série A, n° 336-A, od 4. decembra 1995, para. 38.

⁷⁶ Rezolucija 217 A (III) (1948) Generalne skupštine Ujedinjenih nacija od 10. decembra 1948.

⁷⁷ Američka deklaracija prava i obaveza -ovjeka (član XXV), Afrička povelja prava -ovjeka i naroda (član 5), Evropska konvencija o ljudskim pravima (član 3), Inter-Američka konferencija o ljudskim pravima (član 5).

⁷⁸ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 7).

⁷⁹ Izvještaj specijalnog izvjestioca, M.P. Kooijmansa, E/CN.4/1986/15, od 19. februara 1986, para. 97 i 98.

⁸⁰ Komentar uz Dopunske protokole MKCK-a od 8. juna 1977. uz @enevske konvencije od 12. avgusta 1949, para. 3074.

nu`no direktno ugroziti fizi~ku ili du{evnu dobrobit `rtve, dovoljno je da `rtvi nanese stvarnu i trajnu patnju koja poti~e iz poni`avanja ili izvrgavanja ruglu. Naravno, stepen do kog }e odre|ena `rtva izdr`ati patnje zavisi o njenom temperamentu. Osjetljive osobe prije }e do`ivjeti nametnuti im postupak kao poni`enje, a sem toga, te`e }e podnijeti njegove posljedice. Nasuprot tome, osoba koja tako postupa, te`e }e nanijeti stvarne patnje osobama ~vr{}eg karaktera, koje ne mare toliko o na~inu na koji ih druge osobe tretiraju i koje su uglavnom u stanju, ~ak i da smatraju da su `rtve poni`avaju}eg postupka, to ravnodu{no podnijeti. Jedna te ista radnja dakle mo`e prouzro~iti u`asne patnje kod osjetljivijih osoba, a samo zanemarivu neugodu kod osoba ~vr{}eg karaktera. Razlika u ishodu zavisi }e o subjektivnom faktoru. Kod krivi~nog gonjenja, objektivni faktori moraju slu`iti kao korektiv subjektivnom faktoru, jer bi se ina~e optu`enom nanijela nepravda: u tom slu~aju njegova krivica ne bi ovisila o te`ini po~injenog djela, ve} u potpunosti o stepenu osjetljivosti `rtve. Stoga kod ocjenjivanja *actus-a reus-a* valja uvesti jednu objektivnu komponentu: poni`enje naneseo `rtvi mora biti dovoljno jako da bi povrijedilo svaku razumnu osobu. [to se ti~e potrebnog stepena *mens rea-e*, u Komentaru se ka`e da je optu`eni morao po~initi djelo za koje se tereti sa namjerom da ponizi `rtvu ili je izvrgne ruglu. MKCK, defini{u}i element svijesti potreban da bi se zlo~in okarakterisao kao "ne~ovje~no postupanje", prihvatio je ni`i stepen *mens rea-e*, tvrde}i da je po~inilac morao postupiti sa namjerom. Pozivanje na nehat nije dovoljno, po~inilac je morao postupiti sa namjerom ili je morao namjerno po~initi propust. Me|utim, nije dovoljno samo ustanoviti da je po~inilac postupio sa namjerom. Iako nije nepohodno da je po~inilac postupio s izri~itom namjerom da ponizi `rtvu ili da je podvrgne poni`avaju}em postupku, on je morao biti svjestan predvidljivih i logi~kih posljedica svojih postupaka.

57. I doista, stepen te`ine nekog djela i njegovih posljedica mo`e proiza}i ili iz samog djela⁸¹, ili iz ponavljanja djela ili niza djela koja, pojedina~no, ne bi bila okarakterisana kao zlo~in u smislu ~lana 3 Statuta. Prilikom ocjenjivanja da li se po~injena djela mogu okvalifikovati kao zlo~in u obzir }e se uzeti oblik nanesenog nasilja, njegovo trajanje i stepen te`ine, ili intenzitet i trajanje fizi~kih i psihi~kih patnji. Drugim rije~ima, odluka Pretresnog vije}a o optu`bama `rtava ili tu`ioca, zavisi }e prije svega od ~injenic~ne analize slu~aja.

---

⁸¹ Na primjer, kod mu~enja ili kori{}enja kao `ivog {tita.

B. ^lan 7 Statuta

1. ^lan 7(1)

58. ^lan 7(1) Statuta odre|uje:

“Osoba koja je planirala, poticala, naredila, po-inila ili na drugi na-in pomogla i doprinijela planiranju, pripremi ili izvr{enju krivi-nog djela navedenog u -lanovima 2 do 5 ovoga Statuta smatra se individualno odgovornom za to krivi-no djelo.”

59. Ne `ele}i prejudicirati zaklju-ke o odgovornosti Zlatka Aleksovskog, Pretresno vije}e sada mo`e napomenuti da se, s obzirom na navode tu`ioca i dokaze izvedene na su|enju, odgovornost Zlatka Aleksovskog u smislu -lana 7(1) ne tra`i zbog zlo-ina koje je optu`eni li-no po-inio, ve} zbog zlo-ina koje su po-inila druga lica a koja je on naredio, potaknuo ili pri kojima je drugi na-in pomogao ili dopriniosio. Pretresno vije}e ograni-i}e se na analizu okolnosti u kojima se neka osoba mo`e smatrati odgovornom u smislu -lana 7(1) za pomaganje u po-injavanju zlo-ina, a da sama pri tom nije po-inila delikt.

60. O tom pitanju se detaljno raspravljalo u nekoliko predmeta pred Me|unarodnim krivi-nim sudom za biv{u Jugoslaviju i pred Me|unarodnim krivi-nim sudom za Ruandu, odnosno u predmetima *Tadi}*⁸², *^elebi}*⁸³, *Furund`ija*⁸⁴ i *Akayesu*⁸⁵. Zasnovani na analizi su|enja koja su uslijedila nakon Drugog svjetskog rata te analizi me|unarodnih instrumenata, pomenuti predmeti omogu}ili su da se iskristaliziraju ve} postoje}e norme me|unarodnog obi-ajnog prava u tom podru-ju. Pretresno vije}e dakle smatra da nije potrebno ponovno vr{iti tu analizu, te odlu-uje usvojiti dva konstitutivna elementa krivi-ne odgovornosti u smislu -lana 7(1) onako kako su jednoglasno postavljeni u pomenutim predmetima.

⁸² *Tu`ilac protiv Du{ka Tadi}*a, IT-94-1-T (Presuda u predmetu *Tadi}*), presuda Pretresnog vije}a II, od 7. maja 1997, para. 670-692, str. 261-273.

⁸³ Presuda u predmetu *^elebi}*i, od 16. novembra 1998.

⁸⁴ *Tu`ilac protiv Ante Furund`ije*, IT-95-17/-T (Presuda u predmetu *Furund`ija*), presuda Pretresnog vije}a II, od 10. decembra 1998.

⁸⁵ *Tu`ilac protiv Jean-Paula Akayesua*, ICTR-96-4-T (Presuda u predmetu *Akayesu*), od 2. septembra 1998.

61. S jedne strane, optu`eni je morao u-estvovati u -injenju djela; "svako pomaganje rije-ju ili djelom, kojim se pru`a podsticaj ili podr{ka"⁸⁶ predstavlja dovoljno u-estvovanje da bi se pripisala krivi-na odgovornost po -lanu 7(1), pod uslovom da je to u-estvovanje "bitno uticalo"⁸⁷ na -injenje krivi-nog djela. Nije potrebno dokazati postojanje uzro-no-posljedi-ne veze izme|u -ina u-estvovanja i izvr{enja zlo-ina, dovoljno je konstantovati da je u-estvovanje znatno olak{alo izvr{enje zlo-ina. S druge strane, optu`eni je morao sa punom svije{}u u-estvovati u protivpravnom djelu. Pretresno vije}e u predmetu *Tadi}* definisalo je taj element namjere kao kombinaciju svijesti o -inu u-estvovanja i namjerne odluke da se u-estvuje.<sup>88</sup> Ako se doka`e postojanje tih dvaju elemenata, optu`eni }e se smatrati odgovornim za sve posljedice koje prirodno proizlaze iz protivpravnog djela.

62. Me|unarodno obi-ajno pravo priznaje kao dovoljne i druge oblike u-estvovanja osim fizi-ke pomo}i za vrijeme -injenja protivpravnog djela. Prestresno vije}e u predmetu *Tadi}* zaklju-ilo je da je -injenica da "za u-e{}e u po-injavanju zlo-ina nije neophodno stvarno fizi-ko prisustvo ili fizi-ka pomo}, izgleda [da je] bila sasvim prihva}ena na Nirnber{kim su|enjemima za ratne zlo-ine".⁸⁹ Zaista, do u-estvovanja mo`e do}i prije, u toku ili poslije -injenja zlo-ina. Ono se mo`e sastojati u pribavljanju sredstava za izvr{enje krivi-nog djela ili u obe}anju da }e se ne{to uraditi nakon {to je zlo-in izvr{en. Takvo pona}anje se zaista mo`e interpretirati kao poticanje ili ohrabljivanje po-inilaca krivi-nog djela. Dakle, "veza izme|u djela koje doprinosi po-injavanju i samog djela po-injavanja mo`e biti geografski i vremenski udaljena".⁹⁰

63. U-estvovanje se ne o-ituje nu`no u fizi-koj pomo}i. Moralna podr{ka ili ohrabrenja rije-ima ili samim prisustvom na mjestu zlo-ina, u nekim su slu-ajevima bili dovoljni da bi se utvrdilo u-estvovanje optu`enog.⁹¹

64. U odre|enim je okolnostima dovoljno samo prisustvo da bi postojalo u-estvovanje, po uslovom da se doka`e da je to prisustvo uvelike uticalo na izvr{enje zlo-ina tako {to ga je znatno pospje{ilo i pod uslovom da je osoba koja je prisustvovala imala potrebnu namjeru.

⁸⁶ Presuda u predmetu *Tadi}*, para. 689, str. 272.

⁸⁷ *Ibid.*, para. 689, str. 272.

⁸⁸ *Vidi ibid.*, para. 674, str. 264.

⁸⁹ *Ibid.*, para. 679, str. 266-267.

⁹⁰ *Ibid.*, para. 687, str. 271.

⁹¹ Za detaljniju analizu sudske prakse, vidi Presudu u predmetu *Furund`ija*, para. 200 – 215, str. 76-81.

Tu`ilac navodi klasi-an primjer sau-esnika koji -uva stra`u dok njegovi partneri -ine krivi-na djela.⁹² Pretresno vije}e je u predmetu *Tadi}* presudilo da je prisustvo optu`enog dok jedna grupa ljudi vr{i i zlo-ine dostatno da bi povuklo njegovu krivi-nu odgovornost, pod pretpostavkom da je on ve} prije na aktivan na-in u-estvovao u sli-nim radnjama koje je izvr{ila ista grupa ljudi i da se nije izri-ito izjasnio protiv pona{anja doti-ne grupe.⁹³ Pretresno vije}e Me|unarodnog krivi-nog suda za Ruandu presudilo je u predmetu *Akayesu* da je optu`eni poticao seksualna zlostavljanja samim tim {to je bio u blizini mjesta zlo-ina. To Pretresno vije}e zasnovalo je svoje zalju-ke na -injenici da je optu`eni ve} prije verbalno ohrabrivao -injenje sli-nih djela, te da je kao gradona-elnik imao toliko veliki uticaj da se njegovo neizja{njevanje o zlo-inima po-injenim u njegovoj blizini nije moglo protuma-iti druga-ije nego kao zvani-no tolerisanje seksualnog zlostavljanja.⁹⁴ U predmetu *Furund`ija*, optu`eni je osu|en za silovanje zbog toga {to je nastavljao s ispitivanjem dok je ispitivana osoba seksualno zlostavljana. Pretresno vije}e je zaklju-ilo da je "svojim prisustvom i stalnim ispitivanjem optu`eni pomogao i doprinio krivi-nim djelima koja je po-inio optu`eni B".⁹⁵

65. Kako se vidi iz gorenavedenih predmeta, polo`aj vlasti odre|ene osobe nije dostatan za zaklju-ak da sâmo prisustvo te osobe predstavlja znak ohrabrenja koji je bitno uticao na izvr{enje zlo-ina. Doista, moramo zaklju-iti da u gorenavedenim predmetima odgovornost jedne osobe nije utvr|ena samo na tom osnovu. Dakako, postoji mogu}nost da se u odre|enim okolnostima prisustvo osobe koja ima neosporivu vlast nad po-iniocima protivpravnog djela mo`e interpretirati kao odobravanje takvog pona{anja. Me|utim, doti-ni su predmeti pokazali da postupci ili rije-i optu`enog, bilo da su djelu prethodili ili se odvijali istovremeno, omogu}uju da se njegovo prisustvo protuma-i kao ohrabrenje. Uostalom, neosporno je da }e po-inioci djela -esto do`ivjeti prisustvo osobe koja ima vlast kao znak ohrabrenja koji mo`e na bitan, pa -ak i odlu-uju}i, na-in da podupre izvr{enje krivi-nog djela. [to se ti-e faktora namjere, on proizlazi iz okolnosti, a polo`aj vlasti jedna je od okolnosti koju mo`emo uzeti u obzir da bismo utvrdili da je doti-na osoba znala da }e se njeno prisustvo protuma-iti kao podr{ka ili ohrabrenje. Prema tome, vlast koju ima neka osoba treba uzeti kao pouzdanu indicaciju za zaklju-ak da samo prisustvo te osobe

⁹² Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 68, str. 29.

⁹³ Presuda u predmetu *Tadi}*, para. 690, str. 273.

⁹⁴ Presuda u predmetu *Akayesu*, para. 693, str. 277.

⁹⁵ Presuda u predmetu *Furund`ija*, para. 274, str. 101.

predstavlja -in namjernog u-estvovanja ka`njivog po -lanu 7(1) Statuta. No, bez obzira na to, odgovornost se ne pripisuje automatski, ona zaslu`uje da se razmotri u svjetlu -injeni-nih okolnosti. Pretresno vije}e }e, dakle, prilikom pravne kvalifikacije djela ocijeniti uticaj eventualnog prisustva Zlatka Aleksovskog na mjestu zlo-ina.

2. ^lan 7(3)

66. Osim {to tra`i li-nu krivi-nu odgovornost optu`enog za direktno u-estvovanje u tri navedena zlo-ina, tu`ilac dr`i da se optu`eni mora smatrati odgovornim, kumulativno ili alternativno, jer nije sprije-io ni kaznio zlo-ine koje su po-inile njemu podre|ene osobe.⁹⁶

67. Po doktrini o odgovornosti nadre|enog, nadre|ena osoba je krivi-no odgovorna ne za svoja djela, ka`njiva po -lanu 7(1) Statuta, nego za svoje propuste: nadre|ena osoba je odgovorna za djela njoj podre|enih osoba ako nije sprije-ila zlo-ine ili kaznila po-inioce.⁹⁷

68. Ta odgovornost za propust, koja se ponekad naziva "indirektna odgovornost nadre|ene osobe" predvi|ena je -lanom 7(3) Statuta:

"^injenica da je bilo koje od djela navedenih u -lanovima 2 do 5 ovoga Statuta po-inio podre|eni ne osloba|a njegovog nadre|enog od krivi-ne odgovornosti ako je znao ili imao razloga znati da }e podre|eni po-initi takva djela ili ih je po-inio, a nadre|eni nije poduzeo nu`ne i razumne mjere da sprije-i takva djela ili kazni njihove po-inioce."

69. Iz slova -lana 7(3) proizlazi da krivi-na odgovornost nadre|enog postoji ako su skupno dokazana tri elementa:

i) da postoji veza nadre|eni-podre|eni izme|u optu`ene osobe i po-inioca prekr{aja;

ii) da je nadre|eni znao ili imao razloga da zna da }e podre|eni po-initi takva djela ili se sprema da ih po-ini;

iii) da nadre|eni nije preduzeo sve nu`ne i razumne mjere da djela sprije-i ili kazni po-inioca, odnosno po-inioce.

⁹⁶ Optu`nica, para. 37.

⁹⁷ Zavr{ni podnesak, para. 80, str. 34.

70. Ta tri elementa, koji proizlaze iz teksta člana 7(3), o-ito su inspirisane stavom 2 člana 86 Dopunskog protokola I⁹⁸ i članom 6 Nacrta kodeksa Komisije za međunarodno pravo iz 1996.⁹⁹ Navode se i u Rimskom statutu Stalnog međunarodnog krivi-nog suda u članu 28.¹⁰⁰

71. Ta tri elementa, već identifikovana u predmetu *^elebi}i*,¹⁰¹ usvojili su i tu`ilac<sup>102</sup> i odbrana.<sup>103</sup> Analiza sadr`aja svakog od tih elemenata pokazala je, međutim, razila`enje stavova optu`be i odbrane, o -emu }e se detaljnije govoriti u daljem tekstu. Prije nego {to odredimo njegov sadr`aj, bilo bi shodno preciznije odrediti prirodu ovog pravne norme.

72. Odbrana u svom Zavr{nom podnesku,¹⁰⁴ napominje da se odgovornost nadre|ene osobe predvi|ena članom 7(3) Statuta ne smije protuma-iti kao odgovornost za djela neke druge osobe. Odgovornost nadre|ene osobe direktno proizlazi iz kr{enja odre|ene obaveze od strane optu`ene osobe. U tom pogledu, Pretresno vije}e se sla`e sa Komisijom za međunarodno pravo koja odre|uje da "pojedinaac snosi krivi-nu odgovornost za propuste samo ako je postojala pravna obaveza -injenja".¹⁰⁵/nezvani-ni prijevod/ Takav pristup Pretresno vije}e je usvojilo u predmetu *^elebi}i*.¹⁰⁶ Odre|ena osoba }e imati obavezu -injenja u smislu člana 7(3) samo ako se utvrdi da je bila nadre|ena po-iniocima krivi-nog djela i da je znala i imala razloga da zna da }e se po-initi zlo-in ili da je već po-injen. Ako

⁹⁸ Vidi naro-ito komentar Dopunskog protokola, para. 3543, u kojemu se isti-u tri sli-na kriterijuma.

⁹⁹ Nacrt odredbi Komisije za međunarodno pravo (KMP), zvani-ni dokument Generalne skup{tine, 51. sjednica, Doc. ONU A/51/10 (1996) (Nacrt odredbi KMP).

¹⁰⁰ Član 28:

1. Vojni vo|a ili lice koje efektivno obna{a du`nost vojnog vo|e krivi-no je odgovorno za zlo-ine u nadle`nosti suda koje su po-inile snage pod njegovom efektivnom komandom i kontrolom, odnosno pod njegovom vla}u i kontrolom, ili ako nije sprovodio du`nu kontrolu nad tim snagama, i ako je:
  - a) znao, ili je iz okolnosti trebao znati, da su njegove snage po-inile ili da se spremaju po-initi zlo-ine; i
  - b) nije preduzeo sve potrebne i razumne mjere u njegovoj mo}i kako bi sprije-io ili suzbio izvr{enje zlo-ina odnosno izvjestio nadle`ne vlasti radi provo|enja istrage i krivi-nog gonjenja." /nezvani-ni prijevod/

¹⁰¹ Presuda u predmetu *^elebi}i*, para. 346, str. 139.

¹⁰² Tu`ilac je u svom Zavr{nom podnesku usvojio ne{to druga-ije elemente (str. 43-44), da bi u Zavr{noj rije-i usvojio tri elementa identifikovana u predmetu *^elebi}i* (PT, str. 3117).

¹⁰³ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 62-63.

¹⁰⁴ Zavr{ni podnesak, str. 61: "...pojam pozivanja na krivi-nu odgovornost jedne osobe za djela drugog pod izgovorom da je doti-na osoba mogla sprije-iti ili anticipirati protivzakonito pona{anje, nije prihva}en"./nezvani-ni prijevod/

¹⁰⁵ Nacrt odredbi KMP, str. 53.

¹⁰⁶ Presuda u predmetu *^elebi}i*, para. 334, str. 134: "...dok se krivi-na odgovornost nadre|enog koji je propustio da preduzme mjere za spre-avanje ili represiju protivzakonitog pona{anja podre|enih najbolje mo`e

je to bio slu-aj, optu`ena osoba bila je obavezna da preduzme sve potrebne i razumne mjere da sprije-i zlo-in ili kazni po-inioca, odnosno po-inioce.

a) Veza podre|enosti

73. Optu`ba tvrdi da se u me|unarodnom obi-ajnom pravu primjena principa odgovornosti nadre|enog ne ograni-ava samo na vojne vlasti, ve} da je taj princip tako|e primjenljiv i na civilne vlasti ako su imale kontrolu nad po-iniocima delikta. Prema optu`bi, odlu-uju}i kriterijum kod procjenjivanja svojstva nadre|enosti doti-ne osobe ne le`i u njenom statusu ili formalnoj vlasti, ve} u "stepenu kontrole",¹⁰⁷ *de jure* ili *de facto*, koji je ta osoba imala nad po-iniocima zlo-ina. Dakle, dovoljno je konstatovati da je postojala *de facto* vlast da bi se ustanovila nadre|enost: "Po doktrini o odgovornosti nadre|enog, pojedinci, bilo da se radi o osobama anga`ovanim u civilnim ili u vojnim strukturama, mogu snositi krivi-nu odgovornost, na osnovu svog *de facto* ili *de jure* nadre|enog polo`aja."¹⁰⁸ Pri ocjenjivanju "stepena kontrole" potrebnog da bi se ustanovila nadre|enost odre|ene osobe, optu`ba koristi nekoliko kriterijuma. Kao prvo, optu`ba je definisala vlast nadre|enog kao "ovla{}enja koja ima da sprije-i i kazni zlo-ine koje su po-inile osobe nad kojima je imao stvarnu kontrolu",¹⁰⁹ preciziraju}i pri tom da se ovla{}enje za ka`njavanje ne odnosi samo na direktni ~in ka`njavanja, ve} da se taj pojam treba shvatiti u {irem smislu.¹¹⁰ Optu`ba drugdje predla`e mnogo elasti~niji kriterijum: navode}i predmet *SAD protiv Pohl-a*,¹¹¹ tvrdi da mo} uticanja na druge osobe predstavlja dovoljnu osnovu za imputaciju odgovornosti nadre|enog".¹¹²

74. Odbrana prihvata mogu}nost da se odgovornost nadre|enog u odre|enim okolnostima primjenjuje na civilne vlasti, no ipak smatra da se njena primjena u tom slu-aju ograni-ava na civile na visokim polo`ajima, kao {to su ministri, guverneri ili gradona-elnici. Prema tome, odbrana dr`i da se ~lan 86 Dopunskog protokola I primjenjuje samo na vojne

---

razumjeti ako se poredi sa principom da se krivi-na odgovornost za propuste snosi samo ako postoji pravna obaveza ~injenja."

¹⁰⁷ Zavr{ni podnesak, para. 93, str. 39.

¹⁰⁸ Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 3117.

¹⁰⁹ *Ibid.*, PT, str. 3117.

¹¹⁰ *Ibid.*, PT, str. 3118.

¹¹¹ *Etats-Unis c. Oswald Pohl et consorts, Law Reports*, sv. V, str. 598.

¹¹² Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 3118.

komandante i na osobe sa visokim položajem u političkoj hijerarhiji zajednice.¹¹³ Odbrana, čini se, time ograničava pretpostavku odgovornosti nadređenih civila samo na slučajeve predviđene članom 7(2) Statuta. Odbrana tu razliku opravdava činjenicom da se na civilna i vojna lica ne primjenjuje isti sudski režim: na pripadnike vojnih snaga primjenjuje se nacionalno vojno pravo i međunarodno pravo oružanih sukoba, dok se na civile primjenjuje samo nacionalno krivično pravo.¹¹⁴ Odbrana isto tako ne prihvata pretpostavku da je postojanje *de facto* ovlaštenja dovoljno da bi se ustanovila nadređenost. Usvojivši, poput Tužilaštva, pojam "kontrole",¹¹⁵ odbrana mu pak daje različit smisao, smatrajući da određena osoba vrši kontrolu nad sebi podređenim osobama samo ukoliko "može, *de jure* i *de facto*, ostvarivati vlast nad podređenima" te ako "se ta vlast svojom funkcijom uklapa u vojnu, civilnu ili političku hijerarhiju".¹¹⁶ Dakle, odbrana argumentira da komandna odgovornost postoji samo ako optužena osoba može provjeriti da li su dati nalozi izvršeni i, u protivnom, kazniti osobe odgovorne za neizvršenje.¹¹⁷ Odbrana dodaje da ovlaštenje za pisanje izvještaja nadređenim vlastima nije isto što i ovlaštenje za kažnjavanje.¹¹⁸ [to se tiče predmeta *SAD protiv Pohla*, koji je naveo tužilac, odbrana smatra da taj presedan nije primjenjiv u ovom slučaju. Doista, u tom su predmetu razmatrani događaji do kojih je došlo u okviru jednog međunarodnog oružanog sukoba, dok odbrana smatra da je u ovom slučaju sukob bio unutrašnji. Nadalje, odbrana smatra da se tamo navedene činjenice odnose na zatvorenike čiji je pravni status bio različit od pravnog statusa Muslimana zatočenih u Kaoniku.¹¹⁹

75. Pretresno vijeće ne dijeli to mišljenje. Generički pojam "nadređeni" koji se navodi u članu 7(3) Statuta, može se protumačiti jedino tako da znači da se odgovornost nadređenog ne ograničava samo na vojne komandante, već se može primijeniti i na civilne vlasti. U tom smislu, Komisija za međunarodno pravo objašnjava da je "izraz 'nadređeni' dovoljno širok da bi se primijenio kako na vojne komandante tako i na civilne vlasti na analognom komandnom položaju i s istim stepenom vlasti u odnosu na podređene."¹²⁰ To tumačenje, koje se podudara sa slovom Statuta, tako je prihvaćeno u Završnom izvještaju Komisije

¹¹³ Završna riječ odbrane, str. 64.

¹¹⁴ *Ibid.*, str. 61.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 63.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 63.

¹¹⁷ Završna riječ odbrane, PT, str. 3231.

¹¹⁸ *Ibid.*, PT, str. 3236.

¹¹⁹ *Ibid.*, PT, str. 3219.

¹²⁰ Nacrt odredbi KMP, član 6, str. 55.

eksperata¹²¹ i odgovara propisima međunarodnog običajnog prava, kao što je to već ustanovilo Pretresno vijeće u predmetu *^elebi}i*.¹²²

76. Dakle, nadređenost osobe nije ograničena na zvanične vlasti. Svakome ko se *de facto* ponaša kao nadređena osoba može se pripisati krivična odgovornost u smislu člana 7(3). U međunarodnom običajnom pravu, odlučujući kriterijum za ustanovljavanje nadređenosti u međunarodnom običajnom pravu ne svodi se samo na formalni pravni status optuženog, već obuhvata njegovu sposobnost kontrole koja se odražava u njegovim pravima i dužnostima. Kao što je to već ustanovilo Pretresno vijeće u predmetu *^elebi}i*, "da bi se utvrdila odgovornost za ovaj tip krivične odgovornosti, treba uzeti u obzir stvarno posjedovanje, odnosno neposjedovanje ovlaštenja kontrole nad postupcima podređenih. Prema tome, formalni naziv komandanta ne bi trebao biti neophodan preduslov za postojanje komandne odgovornosti, pošto se takva odgovornost može nametnuti bilo po osnovu *de facto* ili *de jure* položaja komandanta."¹²³

77. Stepem kontrole potreban da bi se zaključilo da je okrivljena osoba okvalifikovana kao hijerarhijski nadređena osoba, interpretiran je na različite načine. Na suđenjima nakon Drugog svjetskog rata, uglavnom je zauziman stav da se odgovornost nadređene osobe može potegnuti samo ukoliko postoji veza podređenosti. Tako je u predmetu *Toyoda*, stepen potrebne kontrole definisan kao "efektivno ovlaštenje da se naredi da se nečine nezakonita djela i kazne prekršci".¹²⁴/nezvanični prijevod/ U predmetu *Pohl*, odgovornost optuženog nije jasno zasnovana isključivo na njegovom uticaju: taj poduzetnik i oficir *Waffen SS*-a, koji je započeo zatvorenike jednog koncentracionog logora, proglašen je odgovornim za zlostavljanja kojima su ti zatvorenici bili izvrgnuti, ne samo zbog uticaja koji je mogao imati na organizaciju logora i na postupanje sa zatvorenicima, nego izgleda i zato što je bio oficir *Waffen SS*-a. Pretresno vijeće, međutim, priznaje da je u nekim predmetima, čini se, usvojen elastičiji kriterijum samo moći uticaja. Tribunal u Tokiju je tako presudio da je moć uticaja optuženog Akire Mutoa, oficira vrhovnog taba, bila dovoljna da bi se on

¹²¹ Završni izvještaj Komisije eksperata konstituisane u skladu sa Rezolucijom 780 (1992) Savjeta bezbjednosti, Doc. ONU S/1994/674 (27. maja 1994), para. 57, str. 17: "po toj doktrini, političke vođe i državni službenici isto tako se mogu smatrati odgovornima".

¹²² Presuda u predmetu *^elebi}i*, para. 356, str. 143.

¹²³ *Ibid.*, para. 370, str. 149.

¹²⁴ *United States v. Soemu Toyoda*, Official Transcript of Record of Trial, str. 5005-5006. Nezvanični prijevod.

proglasio odgovornim kao nadređena osoba.¹²⁵ Ministar vanjskih poslova Koki Hirota proglašen je odgovornim jer nije "insistirao" kod vlade da se preduzmu potrebne mjere.¹²⁶ Isto tako u predmetu *Roehling*,¹²⁷ sam *de facto* uticaj bio je ocijenjen kao dostatan da bi se utvrdilo da je optuženi morao preduzeti potrebne mjere da zaustavi zlostavljanje zatvorenika.

78. Taj pristup je privlačan, no treba se upitati kakva su bila *de jure* i *de facto* ovlaštenja koja su proizlazila iz položaja optuženog. Postojanje ovlaštenja koje proizlazi iz hijerarhijskog položaja, u samoj je stvari odgovornosti u smislu člana 7(3) Statuta. Da bi se pozvalo na odgovornost optuženog u smislu člana 7(3), optuženi je, kakav god bio njegov status, morao da posjeduje određeno hijerarhijsko ovlaštenje. U tom smislu, zaključak Komisije za međunarodno pravo da se za određeni predstavnik civilnih vlasti može reći da ima nadređenost ako "ima isti stepen kontrole nad podređenim osobama" kao što bi to imalo neko vojno lice na analognom komandnom mjestu,¹²⁸ osobito je relevantan analitički instrument. Po mišljenju Pretresnog vijeća, neku civilnu osobu može se smatrati nadređenom u smislu člana 7(3), ukoliko je *de facto* mogla izdati naređenja da spriječi zločin ili kazni počinioce. Ovlaštenja koja ima civilna za kažnjavanje treba tumačiti u istom smislu riječi. Zaista, uputno je podsjetiti da se doktrina o hijerarhijski nadređenoj osobi u početku odnosila isključivo na vojne vlasti. Iako se može reći da je u vojnoj hijerarhijskoj strukturi ovlaštenje za kažnjavanje nerazdvojivo od ovlaštenja za naređivanje, ne može se reći da je tako i kod civilnih vlasti. Od civilnih vlasti ne može se očekivati da imaju ista disciplinska ovlaštenja koja bi imale vojne vlasti na analognom komandnom položaju. Ako bi insistirali na tome da civilne vlasti imaju slična ovlaštenja da sankcioniraju kao i vojne vlasti, toliko bi ograničilo polje primjene doktrine o odgovornosti nadređenog, da bi ova postala praktički neprimjenjiva na predstavnike civilnih vlasti. Prema tome, Pretresno vijeće smatra da nije neophodno da je nadređena osoba imala, *de jure* ili *de facto*, moć da sama kazni. I sama mogućnost slanja izvještaja organima vlasti dovoljna je ako civilni organ

¹²⁵ Službeni zapisnik suđenja u Tokiju, str. 49820-49821.

¹²⁶ *Tokyo War Crimes Trial, The International Military Tribunal for the Far East, Judgement, Official Transcript, Annex A-6*, in R. Pritchard and Sonia Magbanua Zaide (izd.), *The Tokyo War Crimes Trial*, sv. 20 (1981), str. 49, 791 : "Sud smatra da je Hikota zanemario svoju dužnost kad nije kod vlade insistirao da se odmah preduzmu mjere kojima će se stati na kraj zverstvima, nakon što je propala svaka druga mogućnost djelovanja koja je njemu stajala na raspolaganju a kojom bi se postigao isti cilj" /nezvanični prijevod/

¹²⁷ *Le Commissaire du gouvernement près le Tribunal général du gouvernement militaire en zone française d'occupation en Allemagne c. Herman Roehling et consorts*, optužnica i presuda općeg suda vojne vlasti u francuskoj okupacionoj zoni u Njemačkoj, Law Reports, sv. XIV, para. 1092, str. 1075.

¹²⁸ Nacrt odredbi KMP, str. 55.

vlasti mora, s obzirom na svoj položaj unutar hijerarhije, tako postupati u slučaju kršenja i ako je, zahvaljujući tom položaju, velika vjerovatnoća da ti izvještaji pokrenu istragu ili izricanje disciplinskih, odnosno krivičnih mjera.

b) Nadređena osoba je znala ili je imala razloga da zna da će se poiniti zločin ili da je zločin počinjen

79. Tužilac smatra da "znanje komandanta da je počinjeno ili da će biti počinjeno kršenje međunarodnog humanitarnog prava može biti stvarno ili pretpostavljeno".¹²⁹ Dakle, nadređena osoba ne može tvrditi da nije znala da će se poiniti zločin, ili da je počinjen, ukoliko je svjesno odbila da se upozna sa tom činjenicom. Isto tako, pretpostavlja se da nadređena osoba zna za kršenja ukoliko su ona "česta, notorna i počinjavana kroz dugo vremensko razdoblje"¹³⁰.

80. U predmetu *^elebi* pak, presuđeno je da se ne može zaključiti da je ova pretpostavka bila običnog karaktera u vrijeme krivičnih djela. Prema tome, "u nedostatku direktnih dokaza o tome da je nadređeni znao za krivična djela podređenih, takvo znanje ne može se pretpostaviti".¹³¹ Naravno, u slučaju "indirektna" odgovornosti, Pretresno vijeće nerado smatra da postoji pretpostavka znanja nadređene osobe, jer bi je time na neki način automatski okrivila za svaki počinjeni zločin. Pretresno vijeće smatra, međutim, da je sama činjenica da neka osoba ima hijerarhijski nadređeni položaj, sama po sebi ozbiljna indikacija da ta osoba zna da su njeni podređeni počinili zločin. U svakom slučaju, vrijednost koju ćemo pripisati toj indikaciji ovisi o okolnostima, ta nije o vremenu i mjestu. Dakle, što su počinjena djela udaljenija u prostoru, to će biti teže utvrditi da je nadređeni znao za njih, u nedostatku drugih indicija. Nasuprot tomu, počinjenje zločina na mjestu u neposrednoj blizini mjesta gdje nadređeni obično obavlja svoje dužnosti dovoljno je ozbiljan pokazatelj znanja nadređenog o zločinu, *a fortiori* pod pretpostavkom da su se zločini učestalo ponavljali.

¹²⁹ Završni podnesak Tužilaštva, para. 124, str. 51.

¹³⁰ *Ibid.*, para. 124, str. 51.

¹³¹ Presuda u predmetu *^elebi*, para. 386, str. 156.

c) Potrebne i razumne mjere

81. U komentaru uz Dopunski protokol I¹³² i u nacrtu odredbi Komisije za me|unardno pravo¹³³ pojam "potrebnih i razumnih mjera" ograni-ava se na mjere koje su u granicama materijalnih mogu}nosti nadre|enog. Taj stav je zauzet i u predmetu ^elebi}i: "nadre|enog treba smatrati krivi~no odgovornim za to {to nije preduzeo one mjere koje su u granicama njegovih materijalnih mogu}nosti"¹³⁴. Te materijalne mogu}nosti ne treba razmatrati apstraktno, ve} ih valja razmatrati od slu~aja do slu~aja.

---

¹³² Komentar uz Dopunski protokol I, para. 3548, str. 1039.

¹³³ Nacrt odredbi KMP, str. 56.

¹³⁴ Presuda u predmetu ^elebi}i, para. 395, str. 160.

III. PRAVNA OCJENA ^INJENICA

82. Prije nego što ustanovimo istinu o navedenim činjenicama, važno je utvrditi da li se optuženi može za njih smatrati odgovornim na osnovu svog statusa ili ponašanja. Stoga će Vijeće najprije razmotriti da li, i u kojoj mjeri, Zlatko Aleksovski može snositi odgovornost za djela za koja se tereti. Vijeće će zatim ocijeniti dokaze kojima se osnažuju činjenični navodi protiv optuženog.

A. Ocjena odgovornosti Zlatka Aleksovskog

83. Kao što je ranije navedeno, Tužilaštvo drži da se Zlatko Aleksovskog treba smatrati odgovornim za djela počinjena ne samo unutar nego i van zatvora Kaonik. Vijeće smatra da te dvije situacije treba razlikovati, pa će redom analizirati odgovornost optuženoga po članu 7(1) i po članu 7(3) Statuta za djela počinjena u krugu zatvora i za ona počinjena izvan zatvora.

1. Odgovornost optuženog za djela počinjena u krugu zatvora

a) Odgovornost optuženoga po članu 7 (1)

i) Argumenti strana

84. Optužba smatra da Zlatko Aleksovski snosi odgovornost po članu 7 (1) zbog loših uslova zatočništva (nedostatak njege, higijenskih potreptina i hrane) kao i zbog svog učestvovanja u zlostavljanju i surovim i pretjeranim ispitivanjima kojima su bili podvrgnuti neki zatočnici.

85. Odbrana ukazuje na nedostatak dokaza Tužilaštva u prilog odgovornosti Zlatka Aleksovskog.

ii) Zaključci Vijeća

86. Vijeće smatra da je van svake razumne sumnje utvrđeno da je Zlatko Aleksovski bio odgovoran za uslove zatoeništva. Na suđenju je pokazano da mu je, kao upravniku zatvora, dužnost bila da se brine za higijenske uslove¹³⁵ kao i za zdravlje i dobrobit zatoenika.¹³⁶

87. U više iskaza svjedoka pominju se uvrede, prijetnje, krađe i fizičko nasilje¹³⁷ kojima su zatoenici bili podvrgnuti u prisustvu optuženog za vrijeme pretresa 15. i 16. aprila 1993.¹³⁸ Vijeće procjenjuje da nije utvrđeno da je optuženi dao nalog da se poini to nasilje, no ubijeđeno je da je optuženi pomagao i doprinio pri izvršenju. Njegova funkcija upravnika nedvojbeno je uključivala zadatak da organizuje pretres zatoenika i da nadzire njegovo odvijanje. Budući da je prisustvovao nasilju a da nije izrazio protivljenje, uprkos sistematskom karakteru tog zlostavljanja i vlasti koju je imao nad poiniocima, Zlatko Aleksovski nije mogao a da ne bude svjestan da je poinioci nasilja to prećutno odobravanje protumačiti kao izraz podrške i ohrabrenja, čime je znatno doprinijeti počinjenju dotičnih djela. Stoga se Zlatko Aleksovski mora smatrati odgovornim za pomaganje i doprinosenje, u smislu člana 7(1), pri fizičkom i psihičkom zlostavljanju kojem su podvrgnuti zatoenici tokom pretresa 15. i 16. aprila 1993.

88. Više svjedoka¹³⁹ svjedočilo je o učestvovanju optuženog u fizičkom nasilju kojem su bili podvrgnuti tokom zatoeništva.¹⁴⁰ Iskazi svjedoka L i M u potpunosti se podudaraju. Zlostavljanja kojima su bili podvrgnuti za vrijeme zatoeništva potakao je optuženi, koji je u njihovu želiju doveo stražare da ih tuku.¹⁴¹ Iz nekih izjava optuženog, koje su navele krte tokom suđenja, o čito je da je optuženi imao namjeru da maltretira te zatoenike i da je u više navrata naredio stražarima da tako postupaju. Zlatko Aleksovski je ponekad čak bio prisutan i naredio stražarima da nastave udarati kad bi ovi posustali.¹⁴² Valja takođe zaključiti da je brojne surovosti koje su nakon toga počinjene protiv ta dva zatoenika u

¹³⁵ Svjedok Perinli, PT str. 2047.

¹³⁶ Svjedoci Osman-evi, PT str. 457, Bili i Ivan-evi. Cf. *infra*, para. 101.

¹³⁷ Vidi npr. iskaze svjedoka E (PT, str. 578) i Osman-evi (PT, str. 445), u kojima se navodi da je jedan zatoenik bio tučen udaren pretresa.

¹³⁸ Više pojedinosti o tom nasilju nalaze se *infra*, IV, F.

¹³⁹ Svjedoci Dautovi, T, L, M i E.

¹⁴⁰ Iz razloga koji su izloženi u ranijem tekstu, iskazi svjedoka T i Dautovi imaju samo indikativnu vrijednost.

¹⁴¹ Svjedok M, PT, str. 1248.

¹⁴² Svjedok L, PT, str. 1211.

odsustvu optu`enog, potakao i ohrabrio optu`eni. To u-estalo nasilje po-injavano je nekad danju, a nekad no}u, i to u blizini kancelarije optu`enog. Stoga on nije mogao ne znati za njih. On se, me|utim, tome nije usprotivio kao {to je to prema svojoj funkciji trebao da u-ini. Naprotiv, njegova {utnja mogla je biti protuma-ena samo kao znak odobravanja, s obzirom na njegovo aktivno u-estvovanje u prvim maltretiranjima te dvojice zato-enika, i optu`eni nije mogao a da ne zna da }e njegova {utnja ohrabriti po-inioce tog nasilja. Vije}e se stoga osvjedo-ilo da je Zlatko Aleksovski nalo`io ili potakao i ohrabrio zlostavljanja koja su svjedoci pretrpjeli svjedoci.

89. Vije}e najzad konstatuje da su jedina ispitivanja gdje je optu`eni bio izravno umije{an bila ispitivanja sprovedena nakon bjekstva jednog zato-enika.<sup>143</sup> Ta ispitivanja sprovedena su po nare|enju optu`enog. Utvrdi li se, stoga, da su tokom tih ispitivanja po-injena zlostavljanja, ona mogu povla-iti odgovornost optu`enog shodno -lanu 7(1).

b) Odgovornost optu`enog po -lanu 7 (3)

i) Status optu`enog kao hijerarhijski nadre|ene osobe u zatvoru

a. Argumenti strana

90. Tu`ila{tvo ocjenjuje da je van svake razumne sumnje dokazalo da je optu`eni imao polo`aj nadre|enog u logoru Kaonik. ^ini se, zaista, da je su|enje vrlo jasno pokazalo da je Zlatko Aleksovski bio upravnik zatvora Kaonik. Tu`ila{tvo priznaje da pitanje vojnog odnosno civilnog statusa optu`enog nije rasvijetljeno na su|enju i za to navodi dva razloga. Tu`ila{tvo ponajprije primje}uje da je formalni status organa vlasti u biv{oj Jugoslaviji u predmetno vrijeme vrlo te{ko odrediti zbog raspada starih struktura komandovanja i rukovo|enja.¹⁴⁴ No Tu`ila{tvo prije svega tvrdi da to nije ni potrebno ustanoviti da bi se dokazala vlast optu`enog kao nadre|enog u zatvoru. Prema mi{ljenju Tu`ila{tva, dokazi su pokazali da je optu`eni "nedvojbeno djelovao u okviru strukture komandovanja i discipline u HVO-u,"¹⁴⁵ {to je dovoljno da se doka`e njegov status

¹⁴³ Svjedoci E i H.

¹⁴⁴ Zavr{na rije- Tu`ila{tva, PT, str. 3117.

¹⁴⁵ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 88, str. 37.

nadređenog. Prema mišljenju Tužilaštva, suđenje je pokazalo da je on vršio funkciju upravnika zatvora Kaonik prema naređenjima HVO-a i da je imao efektivnu vlast nad stražarima i vojnicima HVO-a u logoru. Tužilac tako je isti-e da su hrvatski vojnici kažnjeni za disciplinske presteupe bili pritvoreni u Kaoniku po naređenju HVO-a. Hapšenje i transfer Muslimana iz Srednje Bosne tako je su vršili pripadnici vojne policije ili vojnici HVO-a. Zlatko Aleksovski je slao zatočnike da kopaju rovove tako je po naređenju komandanata HVO-a na frontu. Osim toga, u dokazni materijal uvršten je jedan dokument koji je potpisao optuženi i koji nosi pečat HVO-a,¹⁴⁶ što ukazuje na to da je taj dokument "[važno kao] službeni i [bio odobren] od strane HVO-a."¹⁴⁷ Tužilaštvo dalje tvrdi da su odgovornosti Zlatka Aleksovskog u sklopu tog lanca komandovanja bile vezane za funkcionisanje zatvora i da je on stoga imao efektivnu vlast i kontrolu nad stražarima i vojnicima HVO-a. Po mišljenju Tužilaštva, određen broj dokaza izvedenih na suđenju, među koje spada i svjedočenje sekretarice Blaženke Vujice, potvrđuje da su stražari postupali po naređenjima Zlatka Aleksovskog.

91. Odbrana tvrdi da optuženi nije mogao biti hijerarhijski nadređen stražarima. Prema mišljenju odbrane, iz svjedočenja je očit da su stražari bili pripadnici vojne policije. Prema vojno-hijerarhijskoj strukturi, jedino je komandant vojne policije bio ovlašten da vojnim policajcima izdaje naređenja i da ih kažnjava ako su počinili nasilja. Međutim, navodi dalje odbrana, svjedoci optužbe pokazali su da Zlatko Aleksovski ne samo da nije bio komandant vojne policije nego čak nije bio ni pripadnik nijedne vojne jedinice.¹⁴⁸ Naprotiv, odbrana primjećuje da su svjedoci optuženog opisali kao civila i zaključuje da kao takav nije mogao biti dio vojnog lanca komandovanja pa stoga ni vršiti ikakvu vlast nad stražarima ili vojnicima HVO-a. Odbrana dalje tvrdi da, iako je optuženi u nekoliko navrata dostavio sudskim organima izvještaje o zlostavljanjima koja su počinili ti vojnici, on je tu mjeru preduzeo ne na osnovu ovlaštenja koja bi imao kao nadređeni, nego na osnovu građanske dužnosti koju je imao svaki građanin koji je živio na teritoriji bivše Jugoslavije.¹⁴⁹ Prema mišljenju odbrane, optuženi je kao upravnik zatvora imao isključivo administrativna zaduženja koja sama nisu dovoljan element za pripisivanje odgovornosti u smislu člana 7 (3).

---

¹⁴⁶ Dokazni predmet D21 B.

¹⁴⁷ Završni podnesak Tužilaštva, para. 83, str. 36.

¹⁴⁸ *Ibid*, str. 60.

¹⁴⁹ Završna riječ odbrane, PT, str. 3221.

b. Zaključci Vijeća

92. Vijeće konstatuje da Tužilaštvo u izvješću svojih argumenata nije razlučilo da li je optuženi svoju eventualnu vlast nadređenog vratio nad stražarima u zatvoru ili nad vojnicima HVO-a. Istina, mnogi svjedoci optužbe nisu bili u stanju da razlikuju vojnike HVO-a od zatvorskih stražara. No Vijeće nipošto ne može zajedno analizirati podređenost vojnika koji su pripadali različitim jedinicama i *a priori* vršili različite funkcije. Vijeće je stoga morati najprije ocijeniti status i funkcije optuženog, a zatim je redom razmotriti eventualnu hijerarhijsku vezu između Zlatka Aleksovskog i, s jedne strane, zatvorskih stražara, a s druge strane, vojnika HVO-a kojima se pripisuju djela koja se terete.

i. Zlatko Aleksovski, komandant (ili upravnik) zatvora

93. Nema nikakve sumnje da je Zlatko Aleksovski bio upravnik zatvora. To dokazuju, kao prvo, izjave samog optuženog koje su na suđenju prenijeli i svjedoci optužbe¹⁵⁰ kao i svjedoci odbrane.¹⁵¹ Iz dokaza proizilazi da je optuženi zvanično imenovan na tu dužnost i da su ga priznavale nadležne vlasti, iako na suđenju nije predloženo zvanično pismeno imenovanje. Svjedok Perinli, koji je u predmetnom razdoblju bio predsjednik Vojnog suda u Travniku, rekao je da misli da ga je o imenovanju optuženog na mjesto upravnika zatvora Kaonik obavijestilo Ministarstvo pravosuđa Hrvatske zajednice Herceg-Bosna u Mostaru.¹⁵² O tome svjedoči i lista zatvorenika koja je uvrštena u dokazni materijal pod oznakom P7¹⁵³ na dnu koje je napisano ime optuženog sa naznakom "komandant vojnog zatvora."¹⁵⁴ U jednom naređenju koje je izdao predsjednik Vojnog suda u Travniku Zlatko Aleksovski se tako je pominje kao "komandant okruženog vojnog zatvora."¹⁵⁵

¹⁵⁰ Vidi npr. iskaze svjedoka E, PT, str. 587; svjedoka B, PT str. 492 i 512; svjedoka Osman-evića, PT, str. 457; svjedoka H, PT, str. 757; svjedoka R, PT, str. 1392 i svjedoka S, PT, str. 1407.

¹⁵¹ Svjedoci Vujica, PT str. 2324 i DA, PT str. 2891-2894.

¹⁵² PT, str. 2007.

¹⁵³ Dokazni predmet uvršten u sklopu iskaza svjedoka McLeoda.

¹⁵⁴ PT, str. 150.

¹⁵⁵ Svjedok Perinli, PT str. 2050; dokazni predmet D21 A.

94. Prema tvrdnjama odbrane, "optu`eni je li~no vr{io du`nost upravnika zato~eni-kog logora u Kaoniku u razdoblju od 29. januara do kraja maja 1993."¹⁵⁶ Od 15 zato~enika uhap{enih 25. januara koji su stupili pred Vije}e, osam je izjavilo da je optu`eni bio prisutan od prvog dana njihovog zato~enitva.<sup>157</sup> Svjedoci A i Hajdarevi} rekli su da su ga vidjeli dva ili tri dana nakon svog dolaska.<sup>158</sup> Drugi svjedoci nisu precizirali datum kad su prvi put vidjeli Zlatka Aleksovskog. Sekretarica optu`enog, Bla`enka Vujica, izjavila je da se po prvi put upoznala s optu`enim kad se vratila u zatvor krajem januara 1993. Vije}e se stoga uvjerilo da je optu`eni vr{io du`nost upravnika zatvora od 25. januara 1993. pa barem do 31. maja 1993.

95. Zatvor Kaonik bio je vojni zatvor u nadle`nosti Vojnog suda u Travniku. To su na su|enju potvrdili, me|u ostalim, svjedoci odbrane,<sup>159</sup> i to odbrana niti ne spori.<sup>160</sup> Kao upravnik zatvora, optu`eni je bio odgovoran za sve zato~enike. U zatvoru su u predmetnom razdoblju bile zato~ene tri kategorije zato~enika.¹⁶¹

96. U zatvoru Kaonik bili su, po nalogu Vojnog suda u Travniku, dr`ani osu|eni ili pritvoreni vojnici HVO-a. Vojni sud u Travniku, osnovan krajem 1992. nakon raspada Armije BiH na muslimanski i hrvatski dio,<sup>162</sup> imao je zadatak da sudi za zlo~ine i delikte koje su po~inili pripadnici oru`anih snaga HVO-a.¹⁶³ Na osnovu uredbe Vlade Bosne i Hercegovine, predsjednik tog suda bio je zadu`en da nadgleda {ta se doga|a sa tim zatvorenicima, npr. da provjerava sanitarne uslove u zatvoru i da utvrdi da su osu|enici zaista tamo.<sup>164</sup> Stoga je zatvor u Kaoniku, barem {to se ti~e te kategorije zatvorenika, bio pod nadle`no{u i kontrolom Vojnog suda u Travniku.

97. U zatvoru Kaonik bili su tako|e zatvoreni vojnici HVO-a koje su njihovi komandanti kaznili zbog disciplinskih prestupa. Komandant koji je htio izre}i kaznu zatvora jednom od svojih vojnika bio je du`an da takav nalog proslijedi vojnoj policiji, svom pretpostavljenom

¹⁵⁶ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 20.

¹⁵⁷ Svjedoci W; B, PT str. 492; Novali}, PT str. 391; F, PT str. 684-685; N, PT str. 1301; O, PT str. 1336; R, PT str. 1392; S, PT str. 1407.

¹⁵⁸ Svjedok A, PT str. 415; Hajdarevi}, PT str. 327.

¹⁵⁹ Svjedok Per~inli}, PT str. 2003; Vujica, PT str. 2322.

¹⁶⁰ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 27.

¹⁶¹ Svjedok Per~inli}, PT str. 2085.

¹⁶² *Ibid*, PT str. 2036.

¹⁶³ *Ibid*, PT str. 2001.

¹⁶⁴ *Ibid*, PT str. 2004.

i komandantu vojnog zatvora.¹⁶⁵ Dakle, ti su vojnici bili zatvoreni u Kaoniku po naređenju komandanata HVO-a.

98. O zatočavanju Muslimana u srednjoj Bosni, za koje se tereti Zlatko Aleksovski, tako je odlučio HVO. Sam optuženi izjavio je da je odluke o zatočavanju i puštanju na slobodu Muslimana donosio HVO u Busavaču i u Vitezu.¹⁶⁶ Sve su žrtve izjavile da ih je uhapsila i u Kaonik prebacila vojna policija ili vojnici HVO-a.

99. Iskazi svjedoka koje je izvela odbrana omogućili su da se utvrdi da je osoblje zatvora pripadalo vojnoj policiji.¹⁶⁷ Vijeće tako je konstatuje da su i zamjenik upravnika zatvora u Kaoniku,¹⁶⁸ sekretarica Zlatka Aleksovskog, komandir straže i sami stražari bili vojni policajci. Prema predsjedniku Suda u Travniku, "stražari su svi nosili uniforme i oznake vojne policije na kojima je bilo jasno naznačeno kojoj formaciji, odnosno kojoj jedinici pripadaju. Njihove uniforme su bile primjerene i obilježene odgovarajućim oznakama."¹⁶⁹ Starije osobe koje je odredio HVO u Busovaču¹⁷⁰ i koje su sačinjavale jedinicu Domobran, pridružile su se kao pojačanje stražarima u drugom periodu zatočeništva. Broj stražara je, naime, bio reduciran zbog odlaska dijela osoblja na front.

100. Brojni svjedoci odbrane izjavili su da je Zlatko Aleksovski bio civil¹⁷¹ i da ga je na tu funkciju imenovalo Ministarstvo pravosuđa. Nekoliko svjedoka optužbe navelo je, međutim, da je optuženi nosio maskirnu uniformu¹⁷² i da je tražio da ga se oslovljava kao "komandanta".¹⁷³ Ovi elementi svakako nisu dovoljni da se utvrdi da je optuženi bio vojnik. Svjedoci su npr. objasnili da su u to doba i civili često znali nositi vojnu odjeću, koja je bila

¹⁶⁵ Svjedoci Juri}, PT str. 2452 i Vujica, PT str. 3116.

¹⁶⁶ Riječi optuženog koje je prenio svjedok McLeod, PT str. 105-109.

¹⁶⁷ Vidi npr. svjedoke Vujicu, PT str. 2323, Jerkovića, PT str. 2094 i Perinlića, PT str. 2020.

¹⁶⁸ Svjedok Jerković}, PT str. 2152; tu informaciju potvrđuju svjedoci Hajdarević (PT str. 380) i N. (PT str. 1506 i 1304).

¹⁶⁹ Svjedok Perinlić}, PT str. 2020; informaciju je potvrdio svjedok Jerković}, PT str. 2130.

¹⁷⁰ Svjedok Batinić}, PT str. 2181.

¹⁷¹ Svjedok Vujica, PT str. 2324; svjedok Perinlić}, PT str. 2021; Jerković}, PT str. 2116 i Anto Jurić}, PT str. 2456.

¹⁷² Svjedok McLeod, PT str. 148; svjedok O, PT str. 1336; svjedoci Q; S i U, te Bahtija Sivro, PT str. 231; svjedok M, PT str. 1242; svjedok I, PT str. 840 i svjedok Garanović}. Neki svjedoci pojasnili su da optuženi nije stalno nosio uniformu nego je ponekad nosio i civilnu odjeću: svjedok H, PT str. 757.

¹⁷³ Svjedoci H, Garanović}, PT str. 811 i Meho Sivro, PT str. 870.

bolje kvalitete i zastupljenija od civilne.¹⁷⁴ Vijeće, međutim, smatra da određen broj dokaza izvedenih na sudu ide u prilog tezi da je optuženi bio pripadnik vojne policije. Svjedok Jerković,¹⁷⁵ komandir straže u zatvoru Kaonik u prvom periodu, radio je u zatvoru u Zenici prije nego što je dobio premještanje u Kaonik, kao što je to uostalom bio slučaj i sa Zlatkom Aleksovskim. Taj je svjedok objasnio da se nakon izbijanja rata između Srba i Bosanaca 1992. prijavio kao dobrovoljac u hrvatske oružane snage i da je postao pripadnik vojne policije. Tada je jedan odjel zatvora pretvoren u vojni zatvor za srpske ratne zarobljenike. Svjedok misli da je taj vojni dio zatim prešao u nadležnost Ministarstva odbrane, dok je preostali, civilni dio zatvora i dalje ostao pod upravom Ministarstva pravosuđa. Svjedok Jerković je, nakon što je pristupio vojnoj policiji, vršio dužnosti stražara upravo u tom vojnom dijelu zatvora. Svjedok je precizirao da su samo stražari koji su se dobrovoljno prijavili u vojsku bili premješteni u vojni odjel zatvora u Zenici. S druge strane, jedan svjedok odbrane koji je vrlo dobro upoznao događaje u zatvoru u Zenici u to vrijeme, objasnio je da je i sam Zlatko Aleksovski, nakon što je po izbijanju rata pozvan da se priključi vojnoj policiji, 1992. bio prebačen u vojni odjel tog zatvora.¹⁷⁶

101. Brojni dokazi su osim toga pokazali da je optuženi *de facto* vršio dužnost upravnika. Zlatko Aleksovski je izdao interni pravilnik, on je jedini primao predstavnike MKCK-a i Evropske posmatračke misije (PMEZ) te potpisivao papire o dostavi materijala od strane humanitarnih agencija.¹⁷⁷ On je izdavao naloge za premještanje zatvorenika bez kojih se nije mogao izvršiti premještanje nijednog zatvorenika iz Kaonika u neki drugi zatvor.¹⁷⁸ Njegova sekretarica je izjavila da je po njegovim uputstvima sačinila popis zatočenika.¹⁷⁹ Optuženi je sem toga bio dužan da obezbijedi dobre higijenske uslove¹⁸⁰ i da pazi na zdravlje i dobrobit svih zatočenika. Na primjer, svjedok Osmanović je prenio riječi kojima se optuženi obratio zatočenicima: "Ja sam upravnik logora; ako neko treba ljekara, neka

¹⁷⁴ Svjedoci McLeod, PT str. 143 i Jerković. Svjedok Perinli (PT str. 2020) je, međutim, precizirao da su vojnu i civilnu odjeću kombinovali uglavnom civili izbjeglice koji pri bijegu nisu imali vremena da ponesu sve lične stvari.

¹⁷⁵ PT str. 2126.

¹⁷⁶ Svjedok DA, PT str. 2883: "Prije ovog rata, na prostoru bivše Jugoslavije svi muškarci [su imali] rezervni raspored. Zato mislim da je Zlatko Aleksovski isto tako imao raspored u vojnoj policiji. Kad je bio pozvan, on se priključio vojnoj policiji, naravno redovnim jedinicama."

¹⁷⁷ Svjedokinja Vujica, PT str. 2339, 1.5-6 i str. 3012-3013 (dokazni predmet D27).

¹⁷⁸ Predmeti 21B i 21C, svjedok Perinli, PT str. 2010.

¹⁷⁹ Svjedokinja Vujica, PT str. 2357.

¹⁸⁰ Svjedok Perinli, PT str. 2047.

ka`e.”<sup>181</sup> Su|enje je, uostalom, pokazalo da je osoblje Doma zdravlja u Busova-i odlazilo u Kaonik samo na zahtjev optu`enog i da je on bio taj koji je kontaktirao sa Domom zdravlja prije nego {to bi bolesni ili ranjeni zato-enici onamo bili preba-eni.¹⁸²

102. Sa druge strane, nije pokazano da je Zlatko Aleksovski imao ikakvu ulogu u dono{enju odluka o zato-avanju ili osloba|anju zatvorenika. Tokom razgovora sa svjedokom McLeodom, Zlatko Aleksovski je objasnio da je za sve uhap{ene Muslimane nadle`an HVO u Busova-i i u Vitezu, naglasiv{i pri tom da HVO svoj posao ne obavlja profesionalno. On je objasnio da o osloba|anju zato-enika odlu-uju vojnici HVO-a.¹⁸³ Svjedok Junhov objasnio je da se o razmjenama zarobljenika pregovaralo “na vrhu” sa vojnim i politi-kim vo|ama hrvatske i muslimanske strane i ne sje}a se da je na tim sastancima vidio Zlatka Aleksovskog.¹⁸⁴ O ulozi optu`enog u razmjenama zarobljenika data su protivrje-na svjedo-enja. Papire o osloba|anju zato-enici su potpisivali u kancelariji Zlatka Aleksovskog,<sup>185</sup> a ponekad i u njegovom prisustvu.<sup>186</sup> Optu`eni je naj-e{}e bio prisutan prilikom razmjene zato-enika, ali -ini se da on nije bio instanca ovla{}ena da potpisuje papire o osloba|anju.¹⁸⁷ Prema iskazu svjedoka Bahtije Sivre, osloba|enog 14. maja, Zlatko Aleksovski nije ni na koji na-in u-estvovao u tim razmjenama i po svoj prilici nije ni znao za njih.¹⁸⁸ Svjedok M je ispri-ao da je osloba|en tek 19. juna jer se optu`eni usprotivio tome da on bude osloba|en prilikom prethodne razmjene, organizovane 16. maja.¹⁸⁹ Prema iskazu tog svjedoka, prilikom razmjene 19. juna, Zlatko Aleksovski je ponovo htio da odbije da oslobodi jednog vojnika. Zatim je razgovarao sa predstavnicom MKCK-a i vojnik je na kraju osloba|en.¹⁹⁰ To odbijanje moglo se, me|utim, opravdati time {to su doti-ne osobe imale status vojnika. Svjedok M, vojnik Armije BiH, osloba|en je u isto vrijeme kad i ostali vojnici muslimanske strane zato-eni u Kaoniku. Bili su razmijenjeni

---

¹⁸¹ Svjedok Osman-evi}, PT str. 457.

¹⁸² Svjedoci Bili} i Ivan-evi}.

¹⁸³ Nakon razgovora, Zlatko Aleksovski je pristao da pita vojnu policiju koji zato-enici se mogu smatrati civilima i osloboditi (PT str. 105-109). To {to je Zlatko Aleksovski na insistiranje svjedoka McLeoda (PT str. 111) oslobodio jednog zato-enika nije dovoljno da se utvrdi da je optu`eni u tom pogledu imao ikakvu vlast. To osloba|anje predstavlja jedinstveni slu-aj koji se odigrao izvan okvira razmjena u sklopu kojih je osloba|ena ve}ina zato-enika Muslimana.

¹⁸⁴ Svjedok Junhov, PT str. 964-967.

¹⁸⁵ Svjedok Zlotrg, PT str. 906.

¹⁸⁶ Svjedoci [urkovi}, PT str. 938 i Kaknjo, PT str. 191.

¹⁸⁷ Svjedok Kaknjo, govore}i o osloba|anju {ezdeset starijih osoba, naveo je da je optu`eni bio prisutan ali da nije potpisao dokumente o osloba|anju.

¹⁸⁸ PT, str. 238.

¹⁸⁹ PT, str. 1273.

¹⁹⁰ PT, str. 1283.

za vojnike hrvatske strane 19. juna 1993, dok je razmjena od 16. maja bila, ~ini se, organizovana samo za civile. [to se ti-e vojnika HVO-a zatvorenih po nalogu Vojnog suda u Travniku, odnosno komandanata HVO-a, oni su mogli biti oslobo|eni samo po nalogu te dvije instance. ^ini se, dakle, da je Zlatko Aleksovski obavljao samo administrativne poslove vezane za osloba|anje zato~enika.

ii. Vlast Zlatka Aleksovskog nad zatvorskim stra`arima

103. Vije}e odbacuje argument odbrane prema kom su stra`ari kao pripadnici vojne policije za svoja djela mogli odgovarati samo komandantu vojne policije. ^ak i ako se na su|enju nije moglo van svake razumne sumnje utvrditi da je optu`eni i sam bio pripadnik vojne policije, iz toga se ne mo`e zaklju~iti da nije imao nikakvu vlast nad stra`arima. Iz razloga koji su navedeni u ranijem tekstu,¹⁹¹ Vije}e smatra da se odgovornost po ~lanu 7 (3) Statuta mo`e pripisati svakome, ~ak i civilnom licu, pod uslovom da je dokazano da je doti~no lice imalo takvu efektivnu vlast nad po~inocima zlo~ina koja se o~ituje u tome da im mo`e davati nare|enja i ka`njavati ih u slu~aju prekr{aja.

104. Vije}e najprije konstatuje da je Zlatko Aleksovski imao ovla{~enja da izdaje nare|enja stra`arima. Osobito je svjedo~enje sekretarice Bla`enke Vujice jasno iznijelo na vidjelo da su stra`ari postupali po nare|enjima Zlatka Aleksovskog. Ta svjedokinja je me|u ostalim precizirala da "vo|e smjene nisu imali pravo da izdaju nare|enja. To je mogao raditi samo upravnik."¹⁹² Zlatko Aleksovski je svoja nare|enja i uputstva prenosio me|u ostalim i putem oglasnog panoa smje{tenog u hodniku na ulazu u preure|eno skladi{te.¹⁹³ Vi{e svjedoka iz drugog perioda izjavili su da su se stra`ari Zlatku Aleksovskom obra}ali sa "komandante"<sup>194</sup> ili da se optu`eni sam tako predstavio zato~enicima.¹⁹⁵ Drugi svjedoci vidjeli su optu`enog da stra`arima izdaje nare|enja¹⁹⁶ ili da im u hodniku dijeli papire.¹⁹⁷ Dva svjedoka su rekla da su ih stra`ari tukli po nare|enju optu`enog.¹⁹⁸ Svjedok E je me|u

---

¹⁹¹ Vidi *supra* II, B, 2.

¹⁹² PT, str. 2357.

¹⁹³ Svjedok Jerkovi}, PT str. 2132.

¹⁹⁴ Svjedoci H, Garanovi}, PT, str. 811 i Meho Sivro, PT, str. 870.

¹⁹⁵ Vidi *supra* bilje{ke 150 i 151.

¹⁹⁶ Svjedok Hajdarevi}, PT str. 327.

¹⁹⁷ Svjedok F, PT str. 717.

¹⁹⁸ Svjedoci E i H.

ostalim ispri-ao da je Zlatko Aleksovski bio prisutan kad su svjedoka udarali i da je stra`arima glavom davao znakove da nastave ili prekinu.¹⁹⁹

105. Su|enje je, uostalom, pokazalo da je optu`eni mogao pokrenuti disciplinski ili krivi-ni postupak protiv stra`ara po-inilaca nasilja. Procedura bi se sastojala u tome da optu`eni o tome obavijesti komandanta vojne policije i predsjednika Vojnog suda u Travniku koji su bili ovla{}eni da preduzmu potrebne mjere.<sup>200</sup> Sekretarica je u vezi sa tim navela da je optu`eni obi-no bio u svakodnevnom kontaktu sa komandantom vojne policije²⁰¹ i predsjednikom Vojnog suda u Travniku²⁰² i da je bilo uobi-ajeno da optu`eni Vojnom sudu prenese svaki incident nasilja koji su po-inili stra`ari.²⁰³

106. Pitanje da li su stra`ari paralelno potpadali pod neku drugu vlast, npr. komandanta vojne policije, nipo{to ne spre-ava da se Zlatko Aleksovski smatra njihovim nadre|enim u krugu logora. U stvari, {to se ti-e aktivnosti unutar zatvora, dokazano je da su stra`ari slijedili uputstva optu`enog i njemu odgovarali za svoje postupke. Shodno tome, Vije}e smatra da dokazi izvedeni na su|enju omogu}uju da se utvrdi da je Zlatko Aleksovski bio nadre|en zatvorskim stra`arima u smislu -lana 7 (3) Statuta, kad je rije- o njihovim zadacima vezanim za organizaciju i funkcionisanje zatvora.

iii. Vlast Zlatka Aleksovskog nad vojnicima HVO-a u zatvoru

107. Kao upravnik zatvora, Zlatko Aleksovski je imao efektivnu vlast nad vojnicima zato-enim u Kaoniku po disciplinskoj kazni ili po nalogu Vojnog suda u Travniku. Dokazi izvedeni na su|enju nisu, me|utim, omogu}ili da se utvrdi da li su vojnici HVO-a po-inioci nasilja u krugu Kaonika bili vojnici zato-eni u Kaoniku, vojnici koji su stanovali u zgradi smje{tenoj na ulazu u logor ili vojnici koji su nasilno ulazili u zatvor.

108. Nije jasno da li je optu`eni imao vlast da kontroli{e ulazak u krug zatvora. Zlatko Aleksovski nije bio ovla{}en da izdaje dozvole za ulaz novinarima i predstavnicima

¹⁹⁹ PT, str. 595.

²⁰⁰ Svjedoci Vujica, PT, str. 2334-2335 i 2363 te Jerkovi}, PT, str. 2135.

²⁰¹ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2333.

²⁰² *Ibid*, PT, str. 2333.

²⁰³ *Ibid*, PT, str. 2363.

me|unarodnih organizacija, koji su dozvolu trebali tra`iti na policiji u Busova-i<sup>204</sup> ili od vlasti HVO-a.<sup>205</sup> Naprotiv, {to se ti-e vojnika HVO-a, nekoliko svjedoka odbrane istaklo je da ovi nisu mogli da u|u u logor bez prethodne dozvole optu`enog. Svjedok Anto Juri}, komandant bataljona HVO-a, izjavio je da je morao dati li-ne podatke i navesti razlog svoje posjete stra`arima na ulazu u logor. Stra`ari bi zatim pitali optu`enoga, koji bi odobrio ili odbio da odobri ulaz. Me|utim, prema komandiru stra`e, ta procedura odnosila se jedino na vojnike koji bi do{li na ulaz bez dozvole za ulaz. Svjedok je ipak nazna-io da je taj sistem kontrole povremeno nailazio na te{ko}e. ^ini se da su neki od tih naoru`anih vojnika silom ulazili u logor a da ih stra`ari nisu mogli sprije-iti.²⁰⁶

109. Nije izveden nijedan dokaz iz kog bi se moglo utvrditi da je optu`eni mogao davati nare|jenja tim vojnicima. Dva biv{a zato-enika<sup>207</sup> ispri-ala su da su vidjela Zlatka Aleksovskog kako poti-e ili hrabri vojnike HVO-a da ih tuku. Ta dva svjedoka izjavila su, me|utim, da nisu u stanju da razlikuju vojnike HVO-a od zatvorskih stra`ara. ^ini se da se njihovo svjedo-enje, iako se u njemu pominju "vojnici", prije odnosi na zatvorske stra`are.<sup>208</sup> Sem toga, ti iskazi povla-e pitanje neposrednog u-e{a optu`enog i iz njih se ne mo`e izvesti zaklju-ak o postojanju hijerarhijske veze izme|u tih vojnika i optu`enog.²⁰⁹

110. S druge strane, optu`eni je bio ovla{}en da pokrene disciplinski ili krivi-ni postupak protiv njih, prema istoj proceduri koja je gore navedena za stra`are.²¹⁰ Svjedok Jerkovi} je pomenuo prijetnje Zlatku Aleksovskom od strane tih vojnika, koje bi ovaj zatim naveo u izvje{tajima koje bi odlu-io da sastavi. Taj svjedok je precizirao da su "oni bili naoru`ani, bio je rat, sva{ta se moglo dogoditi."²¹¹

111. Shodno tome, iz dokaza izvedenih na su|enju ne mo`e se utvrditi nadre|enost optu`enog u odnosu na vojnike HVO-a.

²⁰⁴ Svjedoci McLeod i Junhov, PT str. 952.

²⁰⁵ Svjedok Damon je izjavio da mu je dozvolu izdao Dario Kordi}, PT, str. 1133.

²⁰⁶ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2118.

²⁰⁷ Svjedoci L i M.

²⁰⁸ Ovi svjedoci me|u ostalim pominju izvjesnog Gorana Me|ugorca i izvjesnog Antu Caki}a, za koje su drugi svjedoci rekli da su bili stra`ari.

²⁰⁹ Vidi *supra* raspravu o odgovornosti Zlatka Aleksovskog shodno -lanu 7 (1), III, A, 1 (a), str. 36 i sq.

²¹⁰ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2118.

²¹¹ *Ibid*, PT str. 2136.

ii) Zlatko Aleksovski je znao ili imao razloga da zna da su ta maltretiranja po-injena

a. Argumenti strana

112. Prema mi{ljenju Tu`ila{tva, brojnim je dokazima van razumne sumnje utvr|eno da je "optu`eni bio sasvim svjestan surovosti"²¹² kojima su podvrgavani zato-enici. Budu}i da je stalno bio na licu mjesta, optu`eni, po mi{ljenju Tu`ila{tva, nije mogao ne znati za nedostatak njege, nedostatak pokriva~a i grijanja kao i nedostatak privatnosti koji su zato-enici bili prisiljeni da podnose.²¹³ Tu`ila{tvo tako|e navodi slu-aj svjedoka M,<sup>214</sup> kojem je optu`eni prilikom njegovog oslobo|enja rekao: "Vrati{ li se, ne}e{ `iv iza}i odavde,"<sup>215</sup> kao i slu-aj kad je optu`eni za vrijeme ljeakarskog pregleda rekao zato-eniku: "Reci mu istinu. Reci da su te tamo tjerali da ple{e{."²¹⁶ Tu`ila{tvo nadalje navodi slu-aj svjedoka Dautovi}a koji je tra`io od optu`enog da se prestane sa zlostavljanjem, kao i slu-aj svjedoka W, koji je ispri~ao da ga je optu`eni odveo u Dom zdravlja, ali da nije poslu{ao preporuku ljeakara.

113. [to se ti-e odbrane, ona smatra da Tu`ila{tvo nije predo-ilo dokaz da su zlo~ini doista po-injeni i ponovo isti-e ~injenicu da optu`eni nije mogao biti nadre|en stra`arima.²¹⁷

b. Zaklju-ci Vije}a

114. Vije}e najprije konstatuje da je optu`eni stanovao u krugu zatvora, barem tokom prvog perioda zato-eni{tva.<sup>218</sup> On stoga nije mogao a da ne zna za u-estala zlostavljanja kojima su podvrgavani zato-enici. Zlatko Aleksovski je i sam u svom razgovoru sa svjedokom McLeodom priznao da su izvjesni stra`ari, ~ija bra}a su ubijena na frontu, skloni da se svete na zato-enicima.²¹⁹ O tome govori i iskaz svjedoka I, kojeg je jedne no}i premlatio jedan vojnik HVO-a, da bi ga sutradan pozvao optu`eni i ispitivao na koji na-in je

²¹² Zavr{ni podnesak, str. 51.

²¹³ Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT str. 3122-3123.

²¹⁴ Zavr{ni podnesak, para. 126, str. 51, i para. 130, str. 53.

²¹⁵ PT, str. 1284.

²¹⁶ PT, str. 1267; citirano u Zavr{nom podnesku Tu`ila{tva, para. 130, str. 53.

²¹⁷ Zavr{ni podnesak, str. 24-25.

²¹⁸ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2131.

²¹⁹ Svjedok McLeod, PT, str. 134.

dopao rana. Petero svjedoka²²⁰ je, sem toga, navelo da je Zlatko Aleksovski li-no prisustvovao, {tavi{e i poticao, zlostavljanje kojem su bili podvrgnuti. Uop{teno govore}i, Zlatko Aleksovski i zbog svoje struke i prethodnog iskustva u zatvoru u Zenici nije mogao a da ne bude upoznat sa pravilima o postupanju sa zatvorenicima i uslovima zato-eni{tva. On je, osim toga, priznao da je upoznat sa @enevskim konvencijama i njihovim sadr`ajem.<sup>221</sup> Shodno tome, Vije}e iz izvedenih dokaza zaklju-uje da je optu`eni znao da je u krugu zatvora dolazilo do nasilja.

iii) Mjere koje je preduzeo Zlatko Aleksovski

a. Argumenti strana

115. Tu`ila{tvo tvrdi da Zlatko Aleksovski nije preduzeo nikakve mjere da pobolj{a situaciju zato-enika. On je ipak mogao stra`arima narediti da ne tuku zato-enike i upoznati ih sa njihovim obavezama prema zatvorenicima prema @enevskim konvencijama.²²² Mogao je prijaviti stra`are odgovorne za nasilje. Mogao je ne pru`ati lo{ primjer li-nim u-e{)em u surovostima, obavijestiti me|unarodne posmatra-e ili pomo}i pojedinim zato-enicima tako {to }e im odobriti ljekarsku njegu kod ku}e. Najzad, mogao je da dâ ostavku.²²³ Prema tvrdnjama Tu`ila{tva, Zlatko Aleksovski je svojim propustima pokazao "protivpravnu ravnodu{nost [prema] pona{anju [stra`ara] i kriminalnu nebrigu za dobrobit lica zato-enih u Kaoniku."²²⁴

116. Odbrana tvrdi da je optu`eni u okviru svojih mogu}nosti preduzeo sve mjere protiv po-inilaca kr{enja. Prema tvrdnjama odbrane, Zlatko Aleksovski je mogao jedino izvje{tajem informisati odgovorna lica u vojsci o nasilju po-injenom u krugu logora od strane vojnika, {to je i u-inio. Odbrana se naro-ito poziva na dokazne predmete D22 i D25 kao dokaz da je optu`eni zaista tako postupio.²²⁵

²²⁰ Svjedoci L, M, T; Dautovi} i E, PT, str. 578.

²²¹ Svjedok McLeod, PT, str. 104.

²²² *Ibid*, PT, str. 104.

²²³ Zavr{na rije~ Tu`ila{tva, PT, str. 3121.

²²⁴ Zavr{ni podneseak, para. 136, str. 55.

²²⁵ *Ibid*, str. 64.

b. Zaključci Vijeća

117. Uprkos vlasti koju je vr{io, optu`eni nije preduzeo nijednu mjeru da sprije-i nasilja koja su po-injena. Nadalje, optu`eni nije ni poku{ao da u okviru svojih ovla{enja kazni odgovorne stra`are. Nijedan izvje{taj poslat komandantu vojne policije ili predsjedniku Vojnog suda u Travniku<sup>226</sup> ne odnosi se na surovosti koje su stra`ari ili vojnici HVO-a po-inili u zatvoru. Sekretarica je u svom svjedo-enju pred Vije}em precizirala da nikad nije sastavila izvje{taj o nasilju od strane stra`ara.²²⁷ Sa druge strane, predsjednik Vojnog suda naveo je da je izme|u zatvora u Kaoniku i Vojnog suda uvijek bila mogu}a komunikacija telefonom, faksom i kori{enjem vojne tehnologije, -ak i kad su komunikacije prekinute za vrijeme doga|aja u januaru 1993.²²⁸ Zlatko Aleksovski je stoga uvijek imao materijalnu mogu}nost da preduzme mjere protiv stra`ara odgovornih za nasilja. Daleko od toga da je stra`arima naredio da prestanu sa tim surovostima, optu`eni je -ak ponekad u-estvovao u nasilju, kao {to se vidi iz svjedo-enja svjedoka L i M.²²⁹

iv) Zaključci Vijeća o odgovornosti optu`enog po -lanu 7 (3)

118. Iz gorenavedenog proizilazi da je Zlatko Aleksovski imao vlast nadre|enog nad zatvorskim stra`arima, da je znao da su po-injena nasilja i da nije preduzeo potrebne i razumne mjere da sprije-i ili kazni takva djela. Shodno tome, optu`enog treba smatrati odgovornim u smislu -lana 7(3) za zlo-ine koje su po-inili stra`ari u krugu zatvora.

119. Vije}e konstatuje, me|utim, da se iz dokaza izvedenih na su|enju ne mo`e zaklju-iti da je Zlatko Aleksovski imao vlast nadre|enog nad vojnicima HVO-a koji su ulazili u zatvor. Vije}e stoga procjenjuje da se Zlatku Aleksovskom ne mo`e pripisati odgovornost na osnovu -lana 7(3) Statuta za djela koja su po-inili ti vojnici HVO-a u krugu zatvora.

²²⁶ Dokazni predmet D25 je izvje{taj optu`enog koji se odnosi na nasilni ulazak jednog pripadnika vojne policije u krug logora; predmet D22 je izvje{taj kojim se predsjednik Vojnog suda u Travniku izvje{tava da su dva zato-enika ubijena izvan zatvora.

²²⁷ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2364.

²²⁸ Svjedok Per-inli}, PT, str. 2005.

²²⁹ Kao {to je navedeno ranije u tekstu, iskazi svjedoka T i Dautovi}a nisu uzeti u obzir. Vi{e pojedinosti o tom svjedo-enju dato je *infra* III, B.

2. Odgovornost optu`enog za djela po-injena izvan logora

a) Odgovornost optu`enog po -lanu 7 (1)

i) Argumenti strana

120. Tu`ila{tvo tvrdi da je Zlatko Aleksovski "neposredno doprinio slanju zatvorenika da kopaju rovove kraj linija fronta"<sup>230</sup> i kori{}enju pojedinih zato-enika za `ivi {tit. Prema mi{ljenju Tu`ila{tva, neposredno u-estvovanje optu`enog dokazano je njegovim -estim prisustvom prilikom odvo|enja grupa zato-enika. Tu`ila{tvo tako|e optu`uje Zlatka Aleksovskog da je doprinio nezakonitom zato-enju Muslimana u Kaoniku, {to se, tvrdi Tu`ila{tvo, vidi po tome {to je bio u poziciji da odgodi ili -ak i odbije oslobo|enje nekih zatvorenika.²³¹

121. Odbrana tvrdi da nije dokazano nikakvo u-estvovanje optu`enog i -ak osporava i samo postojanje zlo-ina koje navodi Tu`ila{tvo. Odbrana naro-ito konstatuje da Tu`ila{tvo nije predo-ilo nijedan dokument iz kog bi se vidjelo da je optu`eni vr{io ikakvu funkciju u nekom vojnom ili civilnom organu ili da je u-estvovao na ikakvom sastanku ili pregovorima gdje su se donosile va`ne politi-ke ili vojne odluke.<sup>232</sup> Sem toga, odbrana konstatuje da nijedan svjedok optu`be koji je u predmetno vrijeme vr{io neku odgovornu du`nost u vojnim ili politi-kim tijelima ili tijelima lokalne uprave, nije izjavio da je vidio optu`enog da u-estvuje na sastancima na kojima su se donosile odluke vezane za vlast, vojna ili adminsitativna pitanja ili bilo {ta drugo.²³³ Odbrana iz toga zaklju-uje da u-estvovanje Zlatka Aleksovskom u djelima navedenim u optu`nici nije dokazano.

ii) Zaklju~ci Vije}a

122. Tokom su|enja pomenuta su dva slu-aja kori{}enja zato-enika za `ivi {tit.²³⁴ Zato-enici koji su bili odvedeni u sela Skradno i Strane ispri-ali su da ih je pozvao zamjenik komandanta Marko Krili}²³⁵ nakon -ega su ih vojnici HVO-a vezali.²³⁶ Jedan od zato-enika

²³⁰ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 78, str. 34.

²³¹ *Ibid*, para. 117, str. 48.

²³² Zavr{ni podnesak odbrane, para. 1.3c, str. 22.

²³³ *Ibid*, str. 22.

²³⁴ Prva grupa od trinaest osoba odvedena je najprije u selo Skradno a zatim u Strane (svjedoci N, O, Q i S); sutradan je druga grupa odvedena u selo Merdani (svjedoci P, R).

²³⁵ Svjedoci N, PT, str. 1304 i S.

je rekao da je optu`eni bio prisutan.<sup>237</sup> Svjedok Novali}, kojeg su bili poslali u selo Strane da sa seljanima pregovara o predaji sela, ispri-ao je da mu je najprije jedan stra`ar, a poslije i sam optu`eni ponudio, kao nagradu za obavljen zadatak, da se iz "skladi{ta" gdje je bio smje{ten preseli u }eliju koju `eli. Taj svjedok je dodao da je optu`eni dodu`e izjavio da ne odobrava kori{}enje zato-enika za `ivi {tit.<sup>238</sup> Zato-enici koji su odvedeni u selo Merdani ispri-ali su da su ih nasumce izabrali vojnici HVO-a.<sup>239</sup> Jedan od tih zato-enika naveo je da je optu`eni bio prisutan.²⁴⁰ Iz izvedenih dokaza mo`e se utvrditi da je optu`eni znao {to se doga|a. Pitanje je da li se optu`eni, zato {to nije poku{ao prekinuti tu praksu uprkos ovla{}enjima koje je imao kao upravnik zatvora i odgovornosti prema zato-enicima, mo`e smatrati odgovornim za svoja djela shodno ~lanu 7 (1).

123. [to se ti-e kori{}jenja zato-enika za kopanje rovova, su|enje je pokazalo da su odluke o takvom kori{}enju zato-enika donosili komandanti brigada u Busova-i i Vitezu.²⁴¹ Zato-enike su do rovova odvodili i natrag u Kaonik dovodili vojnici HVO-a ili pripadnici vojne policije,²⁴² koje treba razlikovati od zatvorskih stra`ara.²⁴³ Jasno je, stoga, da Zlatko Aleksovski nije ni naredio ni planirao tu praksu.

124. Uloga Zlatka Aleksovskog u izvr{enju tih djela i dalje nije sasvim razja{njena. O na-inu sastavljanja liste zato-enika odre|enih za kopanje rovova ~ula su se protivrje-na svjedo-enja. Jedino je sekretarica optu`enog izjavila da je te liste sastavljao Zlatko Aleksovski u dogovoru s "inspektorom".<sup>244</sup> Ona je, me|utim, kasnije navela da je sastavljanje tih lista bio rutinski posao koji nije iziskivao intervenciju optu`enog.²⁴⁵ Svjedok

---

²³⁶ Svjedok S, PT, str. 1409.

²³⁷ Svjedok O, PT, str. 1336.

²³⁸ Svjedok Novali}, PT, str. 397.

²³⁹ Svjedoci P, PT, str. 1360 i R, PT, str. 1391-1392.

²⁴⁰ Svjedok R, PT, str. 1392.

²⁴¹ Svjedok McLeod, koji je prenio rije-i samog Aleksovskog, PT, str. 107; te svjedoci Raji} (sekretar odjela odbrane u Travniku), str. 2479, Juri} (komandant HVO-a), PT, str. 2446-2447 i Lukin ("domobranska" garda u zatvoru).

²⁴² Svjedoci Stipo Juri} i Lukin izjavili su da su za prevoz zato-enika bili zadu`eni vojnici HVO-a; Svjedoci Juri} i Vujica (PT, str. 2358) ispri-ali su da su ta nare|enja izvr{avali pripadnici vojne policije.

²⁴³ Mnogi biv{i zato-enici izjavili su da ne razlikuju vojnike HVO-a i zatvorske stra`are i stoga nisu mogli precizno opisati status stra`ara. Naprotiv, svi su naglasili da su stra`ari spadali u drugu kategoriju od vojnika koji su ih vodili na rovove i tamo ih nadzirali. Vidi npr. iskaze svjedoka G, PT, str. 744, E, PT, str. 577, A, PT, str. 438, B, PT, str. 515 i W, PT, str. 2776-2777.

²⁴⁴ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2358. Prema svjedoku Kaknji, "inspektor" se u stvari zvao @arko Petrovi} (PT, str. 189).

²⁴⁵ *Ibid.*

Jerkovi} je ispri-ao da su stra`ari odre|ivali zato-enike idu}i redom po listi zatvorenika, izostavljaju}i ranjenike i bolesnike.<sup>246</sup> Neki svjedoci optu`be izjavili su, dodu{e, da je slanje zato-enika na mjesto kopanja rovova bilo veoma dobro organizovano,²⁴⁷ dok su drugi ispri-ali da su vojnici HVO-a povremeno ulazili u }elije i nasumce birali zato-enike bez intervencije stra`ara ili optu`enog.²⁴⁸

125. Vije}e, me|utim, konstatuje da je optu`eni ponekad bio prisutan kad su birani zatvorenici. Vi{e svjedoka ispri-alo je da je on gotovo uvijek bio prisutan prilikom povratka zatvorenika kako bi se uvjerio da su se svi vratili.<sup>249</sup> Valja podsjetiti da je optu`eni kao upravnik zatvora bio odgovoran za dobrobit zato-enika; u tom svojstvu, on je mogao i {tavi{e morao preduzeti mjere da poku{a sprije-iti njihov rad u pogibeljnim uslovima.

126. Me|utim, prema mi{ljenju odbrane, optu`eni se nije usprotivio toj praksi jer je ona predstavljala pravnu obavezu. Svaki gra|anin Bosne bio je prema zakonu te dr`ave du`an ne samo da se odazove vojnoj obavezi nego da u slu-aju neposredne opasnosti u-estvuje u odre|enim radovima.²⁵⁰ Zato-enici bi dakle bili poslani da kopaju rovove na osnovu tog zakona.

127. Me|utim, osim {to je dvojbeno da bi taj zakon obavezivao gra|ane Bosne da kopaju rovove kraj linija fronta, on se u svakom slu-aju nije mogao primijeniti na zato-enike u Kaoniku. Zato-avanje Muslimana bilo je vezano za oru`ani sukob u regiji. Stoga su zato-enici Muslimani trebali u`ivati za{titu predvi|enu me|unarodnim humanitarnim pravom koje, na primjer, zabranjuje rad zato-enika u pogibeljnim uslovima. Moglo bi se tvrditi da u ovom slu-aju nedostaje element svijesti koji je neophodan da bi se mogla pripisati odgovornost po-iniocu krivi-nog djela: prema tom argumentu, optu`eni nije reagovao jer je bio ubije|en da ta praksa odgovara pravnoj obavezi kojoj se nije mogao suprotstaviti.²⁵¹

²⁴⁶ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2109.

²⁴⁷ Svjedok F, PT, str. 699.

²⁴⁸ Svjedok I, PT, str. 842. Svjedok Osman-evi} je izjavio da optu`eni nikad nije bio prisutan prilikom sastavljanja liste zatvorenika za rovove (PT, str. 457-458). Svjedok H ispri-ao je da je komandant lokaliteta Bare do{ao da odvede trideset mu{kara da kopaju rovove. On je sam odabrao mu{kare za taj posao, -ini se bez intervencije optu`enog (PT, str. 757).

²⁴⁹ Svjedok Osman-evi}, PT, str. 457-458.

²⁵⁰ Svjedok Raji}, PT, str. 2464.

²⁵¹ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 66-67.

128. U svjetlu činjenica, ovaj argument nije održiv. Optuženi je priznao da ga je MKCK informisao da je takva praksa u suprotnosti sa međunarodnim konvencijama. Objasnio je da je posjetio komandanta u Busova-i²⁵² u pratnji predstavnice MKCK-a koja je bezuspješno pokušavala da stane na kraj toj praksi. Optuženi je dodao da odobrava tu praksu jer su zatočnici bili jedine raspoložive osobe koje su mogle to da rade.²⁵³ Sve to pokazuje da je optuženi znao ne samo da se zatočnici šalju na kopanje rovova, nego i da je ta praksa protivpravna. Sem toga, zatočnici su veoma često korišćeni na taj način. Stoga optuženi, koji je najvješt bio prisutan kad su se zatvorenici vraćali, nije mogao a da ne zna za izuzetno teške uslove i brojna zlostavljanja kojima su ovi bili izvrgnuti na kopanju rovova i koja su na njima ostavila vidljive tragove. Stoga se opet valja zapitati da li to što on, uprkos vlasti koju je imao kao upravnik zatvora, nije pokušao da spriječi tu praksu, samo po sebi predstavljajući dovoljan element da se pripisuje odgovornost u smislu člana 7 (1) Statuta.

129. Činjenica da optuženi nije reagovao sama po sebi nije dovoljna da se utvrdi da je on odobravao i ohrabrivao korišćenje zatočnika za šaljivanje (kopanje rovova). Kao što je ranije pokazano,²⁵⁴ prisustvo optuženog koji je vršio određenu vlast samo po sebi nije dovoljno da se dokaže namjerno učestvovanje. On se ne može smatrati odgovornim u smislu člana 7(1) ako nije imao direktnu vlast nad glavnim izvršiocima zločina. No, Vijeće konstatuje da je optuženi ponekad učestvovao u odabiranju zatočnika za kopanje rovova, te provjeravao da li su se vratili. Intervencija optuženog pri odabiru zatočnika nije, istina, bila redovna pojava, a njegovo aktivno učestvovanje nije bilo nužno za izvršenje tih djela. To, međutim, nije ni potrebno za pripisivanje odgovornosti po članu 7(1). U stvari, potrebno je jedino utvrditi da li je svojim djelima ili propustima optuženi u značajnoj mjeri doprinio počinjenju zločina. Vijeće konstatuje opetovani karakter nasilja i smatra da je optuženi u bitnoj mjeri doprinio nastavljanju te prakse time što nije naredio stražarima, nad kojima je imao vlast, da pruže otpor vojnicima HVO-a kad ovi dođu po zatočnike, te time što je, makar i povremeno, učestvovao u odabiru zatočnika. Nadalje, on je izrazio odobravanje prakse korišćenja zatočnika za šaljivanje (i u bitnoj mjeri doprinio počinjenju tog zločina svojim stavom prema svjedoku Novaliću i svojim pasivnim prisustvom prilikom odlaska zatočnika koji su odabrani za šaljivanje (šaljivanje). Shodno tome, Vijeće smatra da je optuženi

²⁵² Svjedok McLeod, PT, str. 107.

²⁵³ *Ibid.*

odgovoran u smislu člana 7(1) za pomaganje i doprinosenje pri korištenju zatočenika za čišćenje i kopanje rovova.

130. S druge strane, nije dokazano, niti je Tužilaštvo iznijelo ikakve navode o neposrednom učestvovanju optuženog u zlostavljanjima kojima su zatočnici podvrgavani na tim mjestima. Shodno tome, Zlatka Aleksovskog ne može se smatrati odgovornim po članu 7(1) za zlostavljanje kojem su zatočnici podvrgavani izvan logora Kaonik.

b) Odgovornost optuženog po članu 7(3)

i) Argumenti strana

131. Tužilac smatra da kao komandant zatvora Kaonik, optuženi "snosi odgovornost za zločine koje su črve bili zatočnici u predmetnom periodu"²⁵⁵ uključujući i slučajeve kad su ti zločini počinjeni izvan logora. Prema navodima Tužilaštva, Zlatka Aleksovskog treba smatrati odgovornim po članu 7(3) za korištenje zatočenika za čišćenje i kopanje rovova u blizini linija fronta, kao i za zlostavljanje kojem su zatočnici bili podvrgavani na tim mjestima. Tužilac osim toga navodi određene elemente koji po njegovom mišljenju dokazuju da je optuženi vršio vlast u tom domenu. [to se, na primjer, tiče korištenja zatočenika za kopanje rovova, Tužilaštvo konstatuje da se lista odabranih zatočenika nalazila u kancelariji optuženog, da je ovaj često bio prisutan kad su zatočnici pozivani na kopanje rovova ili se odande vraćali²⁵⁶ i da je mogao osloboditi neke zatvorenike od kopanja rovova.²⁵⁷

132. Sa druge strane, odbrana smatra da se incidenti koji su se eventualno dogodili van logora Kaonik "ne mogu ni u kojem slučaju podvesti pod komandnu odgovornost Aleksovskog."²⁵⁸ Zaista, nije pokazano da je optuženi imao ikakvu komandnu vlast nad vojnicima HVO-a koja bi mu omogućila da spriječi počinjenje tih dijela ili da kazni počinioce. [to se tiče korištenja zatočenika za čišćenje, odbrana dodaje da nije utvrđeno da

---

²⁵⁴ Vidi razmatranja o članu 7(1), II, B, 1, str. 23 i sq.

²⁵⁵ Završni podnesak, para. 99, str. 42.

²⁵⁶ *Ibid*, para. 111, str. 46.

²⁵⁷ *Ibid*, para. 113, str. 47.

²⁵⁸ *Ibid*, str. 76.

je optu`eni znao koje su bile namjere vojnika HVO-a kad su vezivali zato-enike i odvodili ih van logora.

ii) Zaklju~ci Vije}a

133. Vije}e ne mo`e usvojiti argument Tu`ila{tva prema kojem bi se optu`eni, kao upravnik zatvora, trebao smatrati odgovornim za sve zlo~ine po~injene protiv zato-enika u predmetnom periodu. Kao {to je ranije re-eno, Zlatku Aleksovskom mo`e se pripisati odgovornost nadre|enog samo ako je, izme|u ostalog, dokazano da je imao efektivnu vlast nad po~iniocima zlo~ina. Njegov polo`aj upravnika sam po sebi ne dokazuje da je on imao takvu vlast nad vojnicima HVO-a koji su bili umije{ani u djela za koja se tereti.

134. Vije}e najprije konstatuje da se vlast koju je vr{io optu`eni nije protezala van kruga logora. [tavi{e, nije izveden nikakav dokaz iz kog bi se moglo zaklju~iti da je optu`eni imao vlast nad vojnicima HVO-a ili pripadnicima vojne policije koji su odvodili zato-enike Muslimane na rovove i tamo ih nadzirali, niti nad onima koji su ih koristili za `ivi {tit.

135. Naprotiv, kao {to je ranije navedeno, zato-enici su slani na kopanje rovova po nare|enju komandanata HVO-a na terenu,²⁵⁹ kao {to to i Tu`ila{tvo priznaje u svom zavr{nom podnesku.<sup>260</sup> Iz dokaza proizilazi da su zato-enike na kopanje rovova odvodili vojnici HVO-a ili pripadnici vojne policije koji nisu bili zatvorski stra`ari²⁶¹ i koji su postupali po nare|enjima komandanata vojnih jedinica na terenu.²⁶² Suprotno onom {to se navodi u optu`nici,<sup>263</sup> nije dokazano da je za odvo|enje zato-enika u svrhu kori{enja za `ivi {tit ili na kopanje rovova bila potrebna dozvola optu`enog. Vlast optu`enog bila je ograni-ena na mogu}nost da odbije da po{alje odre|ene zatvorenike zbog njihovog zdravstvenog stanja.²⁶⁴ No to ne dokazuje da je Zlatko Aleksovski imao dovoljnu vlast da nare|uje i ka`njava vojnike koji su imali zadatak da odvede ili nadziru zato-enike odre|ene za `ivi {tit ili kopanje rovova.

²⁵⁹ Svjedoci odbrane Stipo Juri}, Lukin i Vujica; svjedok optu`be Zlotrg.

²⁶⁰ Zavr{ni podnesak, para. 84, str. 36.

²⁶¹ Cf. bilje{ka 242.

²⁶² Svjedoci McLeod, koji je prenio rije~i Zlatka Aleksovskog, PT, str. 107, Raji}, PT, str. 2479, Anto Juri} (zapovjednik bataljona), PT, str. 2446-2447 i Lukin.

²⁶³ Optu`nica, para. 51.

²⁶⁴ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2109.

136. Istina, optu`eni nije prijavio tu praksu nadle`nim organima iako je imao mogućnost da im {alje izvje{taje. Nadalje, da se vratimo na argument odbrane, pravni poredak Bosne obavezivao je optu`enog, kao gra|anina te zemlje, da tako postupi.²⁶⁵ Taj propust bio bi dovoljan da mu se pripis{e odgovornost unutar nacionalnog pravnog poretka.

137. Sa druge strane, Zlatku Aleksovskom mo`e se pripisati odgovornost u smislu -lana 7(3) samo ako se doka`e da je on bio nadre|en po-iniocima nasilja. Kao {to je ranije razra|eno, samo ovla{e}enje da se pokrene postupak protiv po-inilaca protivpravnih djela nije dovoljno da se utvrdi da je optu`eni imao polo`aj nadre|enog. Vije}e konstatuje da se ni iz jednog dokaza ne mo`e izvesti da je Zlatko Aleksovski imalo efektivnu kontrolu nad vojnicima HVO-a i pripadnicima vojne policije koji su po-inili djela o kojima je ovdje rije-. Naro-ito, nije dokazano da je optu`eni imao vlast da im daje nare|enja. Vije}e stoga ne mo`e optu`enom pripisati odgovornost u smislu -lana 7(3) za zlostavljanje kojem su zato-enici bili podvrgnuti van logora.

3. Op{ti zaklju-ci o odgovornosti Zlatka Aleksovskog

138. Vije}e smatra da je optu`eni odgovoran, shodno -lanu 7(1) i 7(3), za uslove zato-eni{tva kao i za zlostavljanje kojem su zato-enici bili podvrgavani u logoru Kaonik.<sup>266</sup> Vije}e nadalje smatra da je optu`eni pomagao i dopriniosio pri kori{enju zato-enika za `ivi {tit i za kopanje rovova i stoga ga valja smatrati odgovornim na osnovu -lana 7(1) Statuta. Naprotiv, Vije}e smatra da se optu`enog ne mo`e smatrati odgovornim za zlostavljanje kojem su zato-enici bili podvrgnuti van logora. Shodno tome, Vije}e je svoje razmatranje ograni-iti na djela koja su eventualno po-injena u krugu logora.

B. Logor Kaonik: -injenice i analiza

139. Nakon prikaza argumenata koje su iznijele strane, Vije}e je prvo dati opis logora Kaonik i okolnosti hap{enja civila muslimanske nacionalnosti, a zatim je odrediti broj zatvorenih bosanskih Muslimana i period koji su proveli u zato-eni{tvu. Potom je analizirati jedan za drugim navode koji se odnose na uslove zato-eni{tva (manjak prostora i

²⁶⁵ Zavr{na rije- odbrane, PT, str. 3221.

²⁶⁶ Kao {to je razra|eno u poglavlju "B. Logor Kaonik: -injenice i analiza", para. 139.

nedostatak grijanja, higijenski uslovi, nemogućnost obavljanja muslimanskih vjerskih obreda, nedovoljne količine hrane, nepostojanje medicinske njege) kao i tvrdnje u vezi sa zlostavljanjem u krugu logora.

1. Argumenti strana

a) Argumenti Tužilaštva

140. Tužilaštvo opisuje uslove zatočništva u Kaoniku kao "bijedne".²⁶⁷ Konkretno okrivljuje optuženog za manjak prostora, nepostojanje grijanja, loše higijenske uslove, nedovoljnu medicinsku njegu i nedostatak hrane. Tužilac nadalje navodi redovna i sistematska batinanja u zatvoru u Kaoniku, te optužuje Zlatka Aleksovskog da je u tim djelima učestvovao, da je na njih podsticao, odnosno da je propustio da kazni počinioce, mada je imao ovlaštenja da to učini.

b) Argumenti odbrane

141. Odbrana priznaje da su uslovi u zatvoru bili "bijedni",²⁶⁸ smatrajući, međutim, da nisu bili takvi da bi se mogli okvalifikovati kao teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Odbrana smatra da ti uslovi nisu bili ni bolji niti gori od onih koji su vladali u cijelom regionu u to vrijeme. Optuženi se suočio sa masovnim prilivom zatočenika u objekte koji za to nisu bili predviđeni: samo jedan od objekata logora Kaonik bio je preuređen u vojni zatvor u decembru 1992, ali ni tako uređen nije mogao da primi više stotina osoba. Odbrana tvrdi da su i stražari i zatočnici dobivali istu hranu, i da je optuženi učinio sve što je bilo u njegovoj moći da poboljša uslove zatočništva.²⁶⁹

142. Kad je riječ o zlostavljanju zatvorenika u krugu logora Kaonik, odbrana smatra da su dokazi koje je predložio tužilac nedovoljni: iako su mnogi svjedoci rekli da su vidjeli ili čuli batinanja, malo ih je izjavilo da su tome lično bili izloženi. Svjedoci koji su tvrdili da su čuli ili vidjeli batinanja najčešće nisu mogli navesti imena žrtava niti počinilaca tih djela. Uostalom, navodi o zlostavljanju nisu potkrijepljeni nijednim ljekarskim uvjerenjem. Neki svjedoci su čak priznali da nikad nisu bili maltretirani za vrijeme boravka u Kaoniku.

²⁶⁷ Završni podnesak Tužilaštva, str. 25, para. 57.

²⁶⁸ Završni podnesak, str. 57.

²⁶⁹ *Ibid.*

Odbrana također tvrdi da su neki svjedoci bili "izmanipulisani i da su primili instrukcije od tajne policije AID, koju kontrolišu bosanski Muslimani",²⁷⁰ ali u prilog toj tvrdnji navode samo činjenicu da su u fazi pripreme optužnice izjave svjedoka uzimane u prostorijama policije u Zenici. Odbrana zaključuje da ako je i bilo ekscesa, oni se ni u kom slučaju ne mogu smatrati povredama člana 2 (c) Statuta.

2. Logor Kaonik

143. Na osnovu iskaza svjedoka, moguće je utvrditi da se logor Kaonik nalazio u nekadašnjoj kasarni Jugoslovenske narodne armije (JNA), koja je uglavnom bila korištena kao magacin oružja.

144. Na ulazu u logor nalazila se zgrada sa spavaonicama, kuhinjom i kancelarijama na spratu.²⁷¹ Raspored je bio isti kao u vrijeme kada je tu bila Jugoslovenska narodna armija. Iako ova zgrada nije spadala u krug samog zatvora Kaonik, ipak su se određene aktivnosti u vezi sa zatvorom odvijale u toj zgradi. Tako su, na primjer, u toj zgradi pripremani obroci namijenjeni zatvorenicima. Sekretarica Blaženka Vujica je izjavila da je radila u jednoj od kancelarija sve dok u vrijeme prvih masovnih hapšenja u januaru 1993. nije premještena u prostorije samog zatvora. Izgleda da su neka lica koja su imala veze sa HVO-om - čiji status, međutim, nije mogao sa sigurnošću biti utvrđen - bila smještena u spavaonicama u vrijeme kad se to događalo. Svjedokinja Vujica je potvrdila da je u ovoj zgradi bila smještena vojna policija. Ova tvrdnja se poklapa sa činjenicom da je nju zaposlila upravo vojna policija i da je u prvo vrijeme radila u toj zgradi. Međutim, jedan bivši zatvorenik je izjavio da su vojnici koji su se kretali oko same zgrade, po njegovom mišljenju, bili vojnici HVO-a.²⁷² Druga dvojica bivših zatočenika²⁷³ mislili su pak da je u toj zgradi bio smješten "interventni vod", koga su definisali kao vojnu jedinicu koja potpada pod HVO. Međutim, nema nikakve sumnje da je kapiju na ulazu u logor Kaonik nadgledala vojna policija.²⁷⁴

---

²⁷⁰ *Ibid.*, str. 25.

²⁷¹ Dodatak A.

²⁷² Svjedok H, PT str. 787 i 789.

²⁷³ Svjedoci Kaknjo, PT str. 194; M, PT, str. 1278.

²⁷⁴ Svjedokinja Vujica; svjedoci H i Damon.

145. U krugu logora je bilo i drugih monta`nih objekata. Izgleda da su tamo jo{ uvijek bile uskladi{tene mine i drugo oru`je JNA. Sekretarica zatvora je objasnila da je pristup tim zonama bio zabranjen jer su smatrane opasnim.

146. Sam zatvor u Kaoniku -inila su dva skladi{ta koja su se nalazila na stotinjak metara od ulaza u logor.²⁷⁵ Doga|aji o kojima su govorili biv{i zato-enici desili su se uglavnom u tim objektima.

147. Jedan od njih je bio preure|en u zatvor pomo}u pregrada kojima je prostor podijeljen na }elije sa obje strane glavnog hodnika ("preure|eno skladi{te").²⁷⁶ U toj zgradi du`ine oko 30 metara,<sup>277</sup> nalazilo se 16 }elija, kancelarija stra`ara te kancelarija optu`enog, koju je ovaj dijelio sa svojom sekretaricom, Bla`enkom Vujicom. Kancelarija Zlatka Aleksovskog nalazila se lijevo od ulaznih vrata, a kancelarija stra`ara desno. Na kraju hodnika je bio sto za kojim su jeli neki zatvorenici i jedna pe} na drva koja je slu`ila za grijanje. U kancelariji stra`ara nalazio se televizor, koji su zatvorenici mogli vidjeti kad su bili za stolom.<sup>278</sup> }elije su imale metalna vrata koja su se uglavnom zatvarala izvana pomo}u neke vrste zasuna.<sup>279</sup> U po-etku (u decembru 1992) ovaj prostor je slu`io kao vojni zatvor za osobe uhap{ene po nalogu Okru`nog vojnog suda u Travniku i za vojna lica koja su slu`ila disciplinsku kaznu.²⁸⁰ Taj zatvor je i danas u funkciji i radi u uslovima veoma sli-nim tada{njim.²⁸¹

148. Pored tog objekta nalazilo se jedno neure|eno skladi{te du`ine 30-35 metara i {irine 18 do 20 metara.²⁸² To skladi{te nije imalo ni struje ni vode (u daljem tekstu "skladi{te").²⁸³

²⁷⁵ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 55; svjedok Kaknjo, PT, str. 186.

²⁷⁶ Dodatak, B.

²⁷⁷ Svjedok [urkovi}, PT, str. 932.

²⁷⁸ Svjedok Zlotrg, PT, str. 903.

²⁷⁹ Svjedok Jerkovi}, PT, str. 2119.

²⁸⁰ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2322; svjedok Jerkovi}, PT str. 2096 i 2113.

²⁸¹ Svjedokinja Vujica.

²⁸² Svjedok I, PT, str. 851. Svjedok F pominje da je postojalo jedno skladi{te usred logora veli-ine 70 m na 25 m. Me|utim, jedino je svjedok F izjavio da je bio zato-en u tom skladi{tu.

²⁸³ Dodatak C.

3. Hapšenje civila Muslimana

149. Prvi period zato-eništva trajao je 15 dana, od 25. januara do 8. februara 1993, kada su bosanski Muslimani, u prisustvu predstavnika MKCK-a,²⁸⁴ razmijenjeni za tridesetak hrvatskih zarobljenika iz Kažuna.²⁸⁵ Prema rije-ima samog optu`enog, kako je na su|enju prenio svjedok McLeod, u tom periodu je u zatvoru u Kaoniku bilo zato-eno oko 400 Muslimana.²⁸⁶

150. Drugi talas hapšenja trajao je od 14. aprila do oko 20. aprila 1993. Neki Muslimani su odvedeni direktno u logor Kaonik; drugi su prvo pritvoreni u Domu kulture u Vitezu²⁸⁷. To je bio slu-aj sa trinaesticom Muslimana, mještana Viteza, koji su uhapšeni sredinom aprila i preba-eni u logor Kaonik po-etkom maja.²⁸⁸

151. Bosanski Muslimani koji su zatvoreni u tom drugom talasu hapšenja proveli su u zatvoru jedan do dva mjeseca.²⁸⁹ Do prve razmjene zatvorenika došlo je 16. maja 1993, u prisustvu vojnih posmatra-a UN-a. Druga razmjena, koju je organizovao MKCK, bila je 19. juna 1993, i tada su na slobodu puštteni posljednji Muslimani iz Kaonika (izuzev{i svjedoka T}).²⁹⁰ Prema rije-ima svjedoka E, ovi zato-enici nisu puštteni 16. maja zato {to su smatrani vojnicima, nego su 19. juna 1993. razmijenjeni za hrvatske vojnike zatvorene u Zenici.²⁹¹ Vije}e zaklju-uje da su petorica od {est svjedoka koji su rekli da su oslobo|eni toga dana za sebe izjavili da su vojnici ABiH.²⁹²

²⁸⁴ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2342.

²⁸⁵ Svjedok D, PT, str. 668.

²⁸⁶ Svjedok McLeod, PT, str. 104. Podatak je potvrdio svjedok L, koji je objasnio da je oko 400 osoba puštteno 8. februara 1993.

²⁸⁷ Svjedoci su upotrebljavali i izraz "kino u Vitezu".

²⁸⁸ Svjedok Bahtija Sivro, PT, str. 225. Zajedni-ko obilje`je te grupe od trinaest Muslimana bilo je to {to su svi imali zna-ajne funkcije u politi-kom, društvenom i privrednom ivotu opštine Vitez. Me|u njima je bilo ljevara, in`injera, -lanova SDA – muslimanske Stranke demokratske akcije (to je slu-aj, na primjer, sa dvojicom svjedoka koji su se pojavili pred Sudom: Fuadom Kaknjom i Bahtijom Sivrom), koju je svjedok McLeod definisao kao politi-ku organizaciju koja je podr`avala Armiju Bosne i Hercegovine (PT, str. 89). Iz izvo|enja dokaza tu`ioca proizilazi, me|utim, da se optu`be protiv Zlatka Aleksovskog odnose samo na zato-avanje bosanskih Muslimana u logoru Kaonik. Vije}e dakle mora svoju analizu ograni-iti samo na -injenice koje se odnose na krug zatvora Kaonik.

²⁸⁹ Svjedok Osman-evi} je proveo u zatvoru dva mjeseca i 6 dana, (PT, str. 469). Svjedok I (PT, str. 851) rekao je da je oslobo|en 26. ili 27. aprila 1993, zajedno sa jo{ petoricom drugih zato-enika, {to zna-i da su u zatvoru proveli mnogo kra}e vrijeme (otprilike 12 dana). Izgleda da su ove osobe bile zaposlene kao voza-i Crvenog krsta, te da su bili oslobo|eni sutradan po posjeti Crvenog krsta.

²⁹⁰ Tog dana je oslobo|eno {est svjedoka koji su saslu{ani tokom su|enja: svjedoci E, M, Dautovi}, Osman-evi}, H i L.

²⁹¹ Svjedok E, PT str. 596.

²⁹² Status svjedoka Dautovi}a ostaje nejasan.

152. Ta-an broj Muslimana zato-enih u tom periodu nije utvr|en. Iskazi svjedoka gotovo da se ne podudaraju: neki su pominjali dvije do tri stotine osoba, a drugi su navodili stotinu do dvije stotine osoba.²⁹³ Svjedok McLeod, navode}i {ta mu je Zlatko Aleksovski rekao 10. maja 1993, nazna-io je da je 16. aprila 1993. u zatvoru bilo 107 Muslimana, da ih je 6. maja bilo 109, a da se 10. maja 1993. tamo nalazilo 79 Muslimana.²⁹⁴

153. Svi ti zato-enici su bili Muslimani, i uglavnom civili. Neki su za sebe rekli da su bili vojnici, pripadnici Teritorijalne odbrane u svojoj op{tini u momentu kad su uhap{eni. Zadatak im je bio da -uvaju stra`u radi obezbje|enja sela. Ve}ina ih je izjavila da nisu imali niti uniforme niti oru`je.²⁹⁵ Dva svjedoka²⁹⁶ su se predstavila kao pripadnici Armije Bosne i Hercegovine i bili su uhap{eni dok su -uvali stra`u.²⁹⁷ Ipak, ve}inu ljudi HVO je uhapsio dok su bili kod ku}e, u nemogu}nosti da se brane. I sama odbrana priznaje da su zatvorenici bili civili muslimanske nacionalnosti.²⁹⁸ Sem jednog dje-aka od 13-14 godina,²⁹⁹ svi su Muslimani bili odrasli mu{karci u dobi izme|u 18 i 60 godina.³⁰⁰ Starije i bolesne osobe pu{tane su ubrzo nakon hap{enja. Tako je, u prisustvu optu`enog, za vrijeme prvog perioda zato-eni{tva {ezdeset lica oslobo|eno odmah po dolasku.³⁰¹ Za vrijeme drugog perioda, nakon mjesec dana zatvora, bolesne i starije osobe su preba-ene u selo Skradno, u neku vrstu ku}nog pritvora.³⁰² Zlatko Aleksovski im je ponudio da biraju izme|u Busova-e i Skradnog, dvije op{tine pod kontrolom HVO-a. Savjetovao je, me|utim, zatvorenicima da izaberu Skradno i da ne bje`e, s obzirom na to da je uskoro trebalo da do|e do razmjene zarobljenika. Te zatvorenike u Skradnom snabdijevao je MKCK.

---

²⁹³ Svjedok Osman-evi}, PT str. 449.

²⁹⁴ PT, str. 105.

²⁹⁵ Svjedok Osman-evi}, PT, str. 442.

²⁹⁶ Svjedoci L i M.

²⁹⁷ Svjedok M, PT, str. 1234.

²⁹⁸ Zavr{ni podnesak odbrane, str. 53 i 72.

²⁹⁹ Svjedok D, PT, str. 556; svjedok F, PT, str. 682.

³⁰⁰ Svjedok McLeod u svom svjedo-enju obja{njava da su zatvorenici bili mu{karci izme|u 20 i 40 godina starosti (PT, str. 141).

³⁰¹ Svjedok B, PT, str. 596-597; svjedok W, PT, str. 3565; svjedok Hajdarevi}, PT, str. 362-397.

³⁰² Svjedoci M, PT, str. 1272, J i H.

4. Uslovi zato-eni{tva

a) Manjak prostora i nepostojanje grijanja

i) U preure|enom skladi{tu

154. Ve}ina }elija bile su povr{inom manje od 10 kvadratnih metara.³⁰³ U njima nije bilo ni svjetla, ni prozora prema van. Kroz re{etku koja se nalazila na vrhu vrata }elije ulazilo je svjetlo iz hodnika. Pod je bio betonski. Daske na kojima su bili slamnati madraci slu`ile su kao le`aj. U }elijama je bilo toliko ljudi da nisu svi mogli da se opru`e. Tokom oba perioda, prema rije-ima vi{e svjedoka, od 10 do 40 tiskalo se u jednoj }eliji.<sup>304</sup> Svjedok Junhov, koji je posjetio jednu od }elija u kojima su bili zatvoreni "mud`ahedini", izjavio je da je bio samo jedan le`aj na pet zatvorenika. Me|utim, drugi svjedoci su rekli da je bilo momenata kad ih je u }elijama bilo samo po dvoje. To je bio, na primjer, slu-aj sa svjedocima L i M,³⁰⁵ odnosno svjedocima T i Dautovi}em³⁰⁶ kao i sa svjedokom Garanovi}em. Izgleda da su ostali svjedoci bili premje{tani u ve}e }elije -im je to bilo mogu}e.³⁰⁷

155. Veliki broj svjedoka, naro-ito onih koji su bili zato-eni u prvom periodu, `alio se na nedostatak grijanja. Prema rije-ima ve}ine svjedoka, cijeli objekat zagrijavala je jedna pe} koja se nalazila u hodniku. Jedino je svjedok C rekao da su iznad vrata svake }elije bile cijevi za grijanje. Toplota je ulazila u }elije kroz re{etke na vratima. Mnogi svjedoci su se `alili da nema }ebadi. Izgleda, ipak, da su neki zato-enici iz prvog perioda mogli obu}i stare uniforme JNA koje su na{li u }elijama i tako se za{tititi od zime.³⁰⁸

³⁰³ Ve}ina svjedoka opisuje }elije kao prostorije povr{ine dva ili tri metra sa tri metra. Neki svjedoci su, me|utim, za svoju }eliju izjavili da je bila mnogo ve}a: svjedok Zlotrg i svjedok V govorili su o }elijama od 12 kvadratnih metara. Svjedok [urkovi} je izjavio da je bio zato-en u }eliji br. 13, koja je, po njegovoj procjeni, bila veli-ine 15 do 16 kvadratnih metara.

³⁰⁴ Samo je jedan svjedok naveo da je bilo 40 osoba (V, PT, str. 2707). Brojke koje su navodili svjedoci uglavnom se kre}u od desetak do 25-30. Prema svjedoku McLeodu, u }elijama je bilo po -etiri do deset bosanskih Muslimana (PT, str. 145).

³⁰⁵ Svjedok M, PT, str. 1243.

³⁰⁶ Svjedok T ka`e da je bio zato-en u }eliji broj 4, a svjedok Dautovi} ka`e da je bio u }eliji broj 3.

³⁰⁷ Svjedok [urkovi}, PT str. 935.

³⁰⁸ Svjedok C, PT, str. 546-547.

ii) U skladi{tu

156. Svjedoci iz prvog perioda ve}inom su ocijenili da se broj ljudi zato-enih u "skladi{tu" kretao izme|u tri i ~etiri stotine.³⁰⁹ Prve no}i su spavali ~u-e}i na betonskom podu. Drvene palete za prenos gra|evinskog materijala donesene su sutradan po dolasku zato-enika da bi se mogli opru`iti, no nije ih bilo dovoljno za sve zato-enike. Veliki broj biv{ih zato-enika po`alilo se na nedostatak }ebadi³¹⁰ i grijanja, {to je, s obzirom na to da je bila zima, ~inilo uslove u zatvoru posebno te{kim. Nekoliko dana po dolasku zatvorenika, potpaljena je vatra u dnu skladi{ta. Ve}ina svjedoka je izjavila da su proveli jednu ili dvije no}i u tom skladi{tu.³¹¹

157. U aprilu 1993. zato-enici su smje{teni u prazno nezagrijano skladi{te. U no}i sa 15. na 16. april, u tom je skladi{tu spavalo izme|u osamdeset i sto osoba.³¹² Neki svjedoci su rekli da su morali spavati u ~u-e}em polo`aju na betonskom podu otprilike {est dana.³¹³ Zatim je doneseno tridesetak paleta i postavljena jedna pe} na drva. Jedan zato-enik je izjavio da je ponekad potpaljivana vatra.³¹⁴ S obzirom na broj zato-enika, paleta i }ebadi nije bilo dovoljno.³¹⁵ Oko 15-20. maja, u skladi{tu je jo{ uvijek bilo zato-eno osamnaest Muslimana.³¹⁶ Prema iskazu jednog svjedoka, koli-ina hrane koju su davali zatvorenicima bila je manja nego u preure|enom skladi{tu.³¹⁷

158. Svjedo-enja jasno ukazuju na to da je prostor bio neodgovaraju}i za toliki broj zato-enika. Vije}e smatra da je utvr|eno da su manjak prostora i nedostatak grijanja ~inili uslove zato-eni{tva posebno te{kim.

---

³⁰⁹ Svjedok R, PT, str. 1391.

³¹⁰ Bilo je samo jedno }ebe na dva zatvorenika, ili ~ak na tri do ~etiri zatvorenika (svjedok B).

³¹¹ Svjedok R, PT, str. 1391.

³¹² Svjedok Bahtija Sivro, PT, str. 870.

³¹³ Svjedok Osman-evi}.

³¹⁴ Svjedok I, PT, str. 852.

³¹⁵ Svjedok M, PT, str. 1464-1465.

³¹⁶ Svjedoci E, PT, str. 586 i Osman-evi} PT, str. 461.

³¹⁷ Svjedok Osman-evi}, PT, str. 478.

b) Higijenski uslovi

159. Sva svjedo-enja, uklju-uju}i i ona svjedoka odbrane, sla`u se u tome da su higijenski uslovi bili lo{i. U preure|enom skladi{tu bio je samo jedan lavabo i dva klozeta u hodniku - jedan za osoblje, drugi za zato-enike. Kad su htjeli i}i u klozet, zato-enici su se morali obratiti stra`arima, tako {to bi lupali na vrata.³¹⁸ Jasno je da sanitarija nije bilo dovoljno za taj broj zato-enika, te su, da bi se taj nedostatak uklonio, u svaku }eliju stavljene metalne posude od 5 litara. Proizvoda za ~i{enje, koje su dostavljali vojska ili MKCK, nije bilo dovoljno³¹⁹ da bi se i te malobrojne sanitarije mogle odr`avati ~istim.

160. Uslovi u skladi{tu bili su gori. U po-etku nije bilo ni klozeta niti prostora za umivanje. Zato-enici su ili odvo|eni u preure|eno skladi{te, ili su koristili kante koje bi im stra`ari dali.³²⁰ Kasnije je napolju, izvan skladi{ta iskopan poljski zahod.³²¹

161. Svjedok Junhov, koji je posjetio zatvor u vrijeme kada tamo nije bio zatvoren nijedan bosanski Musliman, pregledao je jednu }eliju u kojoj su bila petorica "mud`ahedina". Primijetio je da su prostorije i zatvorenici veoma prljavi i da se u }elijama osje}a sna`an vonj. Zatvorenici su mu objasnili da se nisu oprali ve} mjesec dana. Te tvrdnje je potvrdio svjedok Damon, koji je posjetio zatvor 14. maja 1993.³²² Nekolicina svjedoka³²³ tako|e je izjavila pred Vije}em da se za sve vrijeme zato-eni{tva nijednom nisu mogli oprati. Nasuprot tome, prilikom posjete od 10. maja 1993, svjedok McLeod je zaklju-io da je ve}ina zato-enika relativno ~ista i zdrava.³²⁴

162. Jedan svjedok iz prvog perioda³²⁵ izjavio je da je Zlatko Aleksovski do-ekivao novopristigle zato-enike izvinjavaju}i se {to im ne mo`e pru`iti bolje uslove zato-eni{tva. Zlatko Aleksovski je ipak preduzeo odre|ene mjere kako bi pobolj{ao higijenske uslove: na njegov zahtjev su dva puta (u februaru i aprilu) do{li iz Doma zdravlja u Busova-i radi

---

³¹⁸ Svjedok L, PT, str. 1218.

³¹⁹ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2348.

³²⁰ Svjedok E.

³²¹ Svjedok H, PT, str. 765.

³²² Svjedok Damon ocijenio je da su uslovi zato-enja u Kaoniku bili "nehumani", iako je naglasio da je vidio i gore (PT, str. 1135).

³²³ Svjedok D; svjedok E, PT, str. 590; svjedok M, str. 1282; svjedok H i Dautovi}.

³²⁴ PT, str. 141.

³²⁵ Svjedok Novali}, PT, str. 401.

dezinfekcije i deratizacije prostorija.³²⁶ Ljekar iz Doma savjetovao je Aleksovskog u vezi sa mjerama za odr`avanje higijene.<sup>327</sup> Uostalom, nije zabilje`ena nikakva epidemija ili bolest uzrokovana lo{im higijenskim uslovima.

163. Zatvor u Kaoniku je i danas u funkciji, a uslovi u njemu su, prema rije~ima sekretarice te ustanove, sli-ni onima koji su vladali u predmetno vrijeme. Jedino vidljivo pobolj{anje u odnosu na tada jeste svjetlo koje je postavljeno u }elije, te izgra|eno kupatilo i dva klozeta. Sekretarica je izjavila da je jedna me|unarodna komisija izvr{ila inspekciju zatvora po-etkom 1998. i da je ocijenila uslove zadovoljavaju}im.³²⁸

164. Dakle, moglo se smatrati da bi higijenski uslovi bili prihvatljivi da je broj zatvorenika odgovarao kapacitetu zatvora. Me|utim, uslovi su bili izrazito nezadovoljavaju}i s obzirom na broj ljudi koji su tu bili zato-eni tokom predmetnog perioda.

c) Vjerski obredi

165. Tu`ilac navodi da higijenskih uslova nije bilo, {to je spre-avalo zatvorenike da obavljaju vjerske obrede."³²⁹

166. Tokom su|enja utvr|eno je da obavljanje muslimanskih vjerskih obreda u krugu zatvora nije bilo zabranjeno.³³⁰ Jedini uslov bio je da se odvijaju u ti{ini. Svjedok Jerkovi}, komandir stra`e za vrijeme prvog perioda zato-eni{tva, iznio je da je u logor Kaonik ~ak dolazio jedan hod`a (muslimanski sve{tenik) iz Busova-e kako bi organizovao vjerski obred, te da je zato-enicima donosio kola-e. Tu informaciju je, me|utim, kada je rije~ o drugom periodu zato-eni{tva, demantovao jedan svjedok optu`be.³³¹

³²⁶ Svjedoci Stapi}, PT, str. 1912; Ivan-evi}, PT, str. 2015; Vidovi}, PT, str. 1992.

³²⁷ Svjedok Stapi}, PT, str. 1907.

³²⁸ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2349-2350.

³²⁹ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 29, str. 14.

³³⁰ Svjedoci G i Hajdarevi}.

³³¹ Svjedok M, PT, str. 1287.

167. Zato-enici koji su se žalili jer nisu mogli obavljati muslimanske obrede uglavnom su kao razlog navodili loše higijenske uslove, činjenicu da je voda bila teško dostupna, kao i umor usljed napornog rada u rovovima.³³²

168. Konačno, nije bilo moguće utvrditi da su teškoće sa kojima su se susretali zato-enici, posebno kad je riječ o molitvi, bile rezultat svjesne politike koju su vodili Zlatko Aleksovski ili njegovi podređeni. Sa tim u vezi, Vijeće upućuje na Ženevsku konvenciju o zaštiti civila u vrijeme rata, koja predstavlja posebno korisnu, mada ne i direktno primjenljivu referencu, odnosno na članak 93 u kojem stoji da će se "internircima pružiti najšire mogućnosti za ispovijedanje svoje vjere, uključujući i prisustvovanje vjerskim obredima, pod uslovom da se ravnaju prema postojećim disciplinskim mjerama koje su propisale vlasti koje ih drže." U ovom slučaju, obavljanje vjerskih obreda nije po sebi bilo zabranjeno i zatvorenici su većinom izjavili da su mogli obavljati vjerske obrede uprkos teškim uslovima. Vijeće, dakle, smatra da su navodi tužioca po tom pitanju neodrživi.

d) Hrana

169. Tokom oba perioda hrana je bila slaba. Obroci su se najčešće sastojali od dvije kriške hljeba i jednog tanjira pasulja na dva zatvorenika,³³³ te konzervi ribe. Neki zato-enici su ispričali da su dobili nešto za jelo tek dan³³⁴ odnosno dva³³⁵ po dolasku. Jedan svjedok je rekao da je hrane bilo tek toliko da se preživi. Drugi je iznio da su zatvorenici - kojih je u skladištu bilo oko dvije stotine - imali tek četvrt sata do dvadeset minuta za jelo, tako da svi nisu imali vremena da se posluže.³³⁶ Iako većina bivših zato-enika priznaje da su najčešće imali tri obroka dnevno, kvalitet hrane je bio tako loš da je jedan bivši zato-enik rekao da je izgubio 36 kg³³⁷ a drugi 40-42 kg.³³⁸

---

³³² Svjedok G.

³³³ Svjedok B, PT, str. 507.

³³⁴ Svjedok Meho Sivro, PT, str. 872.

³³⁵ Svjedok Osman-evi, PT, str. 449.

³³⁶ Svjedok I, PT, str. 852.

³³⁷ Svjedok Zlotrg, PT, str. 907.

³³⁸ Svjedok E, PT, str. 589.

170. Kad su htjeli da popiju vode, zato-enici su morali lupati na vrata }elije i ~ekati da im stra`ar otvori.³³⁹ U skladi{tu nije bilo teku}e vode, a samo je jedna kanta vode stajala na raspolaganju zatvorenicima. Svjedok Jerkovi} naveo je da je povremeno dolazilo do prekida u dotoku vode zbog zale|ivanja cijevi. Tada bi se u plasti~nim kanisterima dovla~ila voda iz bunara koji se nalazio nedaleko od zatvorskih objekata.

171. Sa druge strane, neki zato-enici (iz oba perioda)³⁴⁰ koji su bili smje{teni u preure|enom skladi{tu ispri~ali su da su jeli za stolom koji se nalazio na kraju hodnika.³⁴¹ Zato-enici bi sjedali za sto u malim grupama, raspore|eni po }elijama.³⁴² Jedan svjedok je ~ak rekao da hrana "nije bila lo{a".³⁴³

172. Svjedoci odbrane bili su jednoglasni u izjavi da su zato-enici dobijali istu hranu kao stra`ari i vojnici HVO-a. Tu informaciju su svojim iskazima potvrdili biv{i zato-enici.³⁴⁴ Hrana, koja je dopremana iz kasarne HVO-a u Dragoj,³⁴⁵ pripremana je u zgradi koja se nalazila na ulazu u logor.³⁴⁶ Prevoz od Drage do Kaonika osiguravao je HVO. Osoblje Doma zdravlja iz Busova-e tako|e je dobijalo istu hranu. Svjedoci odbrane su dodali da su porcije za sve bile iste, a da su u slu~aju nesta{ice, svi dobijali samo dva obroka dnevno.³⁴⁷ Dana 10. maja 1993, Zlatko Aleksovski je saop{tio svjedoku McLeodu da je jedan od osnovnih problema sa kojima se zatvor suo~ava nesta{ica hrane.³⁴⁸ S druge strane, svjedok Damon je za vrijeme posjete zatvoru 14. maja 1993. konstatovao da zato-enici nisu umirali od gladi.

173. Na osnovu ovih iskaza nije mogu}e utvrditi da je u zatvoru Kaonik vladala ozbiljna nesta{ica hrane. Zato-enici su dobijali hranu, a nedovoljna koli~ina prehrambenih proizvoda bila je prouzrokovana nesta{icom uslovljenom ratnim stanjem i poga|ala je sva lica, bila ona zato~ena ili ne. Svjedo~enja ne ukazuju da je na bilo koji na~in pokazivana volja za

³³⁹ Svjedok Damon, PT, str. 1135; svjedok B i Zlotrg.

³⁴⁰ Svjedok G za prvi period, Osman~evi} za drugi.

³⁴¹ Svjedoci Osman~evi}, PT, str. 465, Garanovi}, PT, str. 815, [urkovi}, PT, str. 932 i svjedok G, PT, str. 733.

³⁴² Svjedok Zlotrg.

³⁴³ Svjedok T, PT, str. 1467.

³⁴⁴ Svjedoci Zlotrg, PT, str. 914 i Osman~evi}, PT, str. 478.

³⁴⁵ U toj kasarni je bio smje{ten {tab brigade HVO-a za busova~ko podru~je.

³⁴⁶ Svjedok Vujica i svjedok A, PT, str. 416. Zgrada o kojoj je rije~ ozna~ena je kao zgrada A u Aneksu.

³⁴⁷ Svjedok Jerkovi} je precizirao da je jednom prilikom nesta{ica hrane trajala dvadesetak dana, za koje vrijeme su zato-enici dobijali samo dva obroka dnevno (PT, str. 2120).

izgladnjivanjem zato-enika niti da se prema zato-enicima druga-ije postupalo nego prema osoblju zatvora.

e) Medicinska njega

174. Jasno je da u Kaoniku nije postojala ambulanta.³⁴⁹ Zbog toga su zato-enike odvozili u Dom zdravlja u Busova-i kad im je trebala ljekarska pomo}. Dok jedni tvrde da im nije ukazana pomo} koju su tra` ili,<sup>350</sup> {to zbog posljedica zlostavljanja, {to zbog hroni-nih oboljenja, drugi zato-enici su izjavili da su ih odveli u Dom zdravlja u Busova-i kad su to zatra` ili ili kad bi se, ranjeni, vratili iz rovova.³⁵¹

175. Uop{eno gledano, svjedo-enja su donekle protivrje-na. Evropski posmatra-i g. Junhov i g. McLeod iznijeli su da su se zatvorenici `alili zbog nedovoljne medicinske njege. Jedan svjedok je ispri-ao da je, nakon {to ga je jedan stra` ar odveo u Dom zdravlja, Zlatko Aleksovski telefonirao ljekaru rekav{i mu da ne pru` i njegu zatvorenicima, te da je kasnije zamjerio stra` arima {to neumjereno tro}e benzin na odvo`enje zatvorenika u Dom zdravlja.<sup>352</sup> Jedan drugi svjedok, kome je usljed batinanja razbijen nos,<sup>353</sup> izjavio je da mu nije pru` ena nikakva njega.³⁵⁴ Svjedok W je rekao da ga je u Dom zdravlja Busova-a odveo jedan stra` ar, iako je prethodno Aleksovski odbio da mu za to da odobrenje.³⁵⁵

176. Drugi svjedoci su, nasuprot tome, ispri-ali kako ih je odveo li-no Zlatko Aleksovski.³⁵⁶ Jedan svjedok je naveo da mu je, odmah po dolasku u logor Kaonik, pomo}nik Zlatka Aleksovskog, Marko Krili}, skinuo lisice i odveo ga u Dom zdravlja Busova-a da bi mu tamo previli rane od udaraca koje su mu bili zadali vojnici HVO-a.³⁵⁷

---

³⁴⁸ Svjedok McLeod, PT, str. 106.

³⁴⁹ Svjedok Bili}. Jedino je svjedok Dautovi} pomenuo ambulantu u okviru zatvora (PT, str. 258).

³⁵⁰ Svjedoci M i E.

³⁵¹ Svjedok I, PT, str. 845-846.

³⁵² Svjedok B.

³⁵³ Tada je navodno bio prisutan Zlatko Aleksovski.

³⁵⁴ Svjedok E, PT, str. 696.

³⁵⁵ PT, str. 2758.

³⁵⁶ Na primjer, svjedok Dautovi}.

³⁵⁷ Svjedok L, PT, str. 1200.

177. U stvari, izgleda da zato-enici nisu mogli biti sistematski odvo`eni u Dom zdravlja zbog nesta{ice goriva. Pored toga, u zatvoru nije bilo slu`benih vozila. Optu`eni je naj-e{e koristio svoj li-ni automobil da bi vozio zatvorenike. Sekretarica je u svom iskazu navela da su se mogle koristiti jedna "lada" i jedan "fiat", ali i da su ta vozila ~esto bila u kvaru.³⁵⁸

178. Svjedo-enja su protivrje-na i kad je rije- o njezi koja je pru`ana u Domu zdravlja u Busova-i. Biv{i zato-enici su izjavili da ih je uvijek pratio ili jedan stra`ar ili Zlatko Aleksovski, tako da se nisu usu|ivali govoriti ljekaru o zlostavljanju kojemu su bili podvrgnuti. Nasuprot tome, medicinsko osoblje iz Busova-e je reklo da su zatvorenici mogli uvijek ostati nasamo sa ljekarom. U Domu zdravlja su preporu-ivali da se zato-enici koji su patili od hroni-nih oboljenja puste ku}i. Do toga nije do{lo, ali su neki od tih zato-enika bili premje{teni u prostranije ili bolje grijane }elije.³⁵⁹

179. Zato-enici koji su odvo|eni u Dom zdravlja u Busova-i nisu bili vezani i stra`ari ih nisu uvijek nadgledali.<sup>360</sup> Tako svjedok M ka`e, na primjer, da je Zlatko Aleksovski odveo njega i jo{ dvojicu zatvorenika u Dom zdravlja.³⁶¹ Dok je optu`eni bio sa jednim od zatvorenika u ordinaciji, druga dva zatvorenika su ~ekala napolju bez nadzora.

180. Pored toga, zdravstveni radnici Doma zdravlja Busova-a objasnili su da su u to vrijeme uslovi za pru`anje medicinske njege bili bijedni. Jedna raketa JNA, koja je pala na Dom zdravlja 1992,³⁶² uni{tila je jedan dio zgrade o{tetiv{i vodovod.³⁶³ Prema rije-ima zaposlenih, u Domu zdravlja nije bilo operacione sale, a bilo je ~ak te{ko obezbijediti prvu pomo}.³⁶⁴ Osobe ~ije je stanje iziskivalo operativni zahvat morale su biti preba-ene u zeni-ku bolnicu, {to je moglo biti opasno, s obzirom na ratno stanje u tom podru-ju.

181. [to se ti-e medicinske njege u krugu Kaonika, jedan biv{i zato-enik je ispri-ao da je Zlatko Aleksovski dao lijek za dizenteriju jednom zato-eniku kad ga je ovaj zamolio za pomo}.³⁶⁵ Drugi svjedok je rekao da mu je bila pru`ena njega kad ju je zatra`io³⁶⁶. Neki

³⁵⁸ Svjedokinja Vujica, PT, str. 2337.

³⁵⁹ Svjedok W, PT, str. 2758.

³⁶⁰ Svjedoci odbrane.

³⁶¹ Svjedok M, PT, str. 1293.

³⁶² Svjedok Stapi}, ljekar u Domu zdravlja u Busova-i, PT, str. 1901; Stapi}, str. 1935.

³⁶³ Svjedoci]osi}, PT, str. 1969 i Stapi}.

³⁶⁴ Svjedok]osi}, PT, str. 1968.

³⁶⁵ Svjedok F, PT, str. 717.

zato-enci su ispri-ali da ih je u samom zatvorskom krugu, po dolasku u zatvor ili po povratku iz rovova, lije-io jedan ljekar.³⁶⁷ Za vrijeme prvog perioda, na primjer, jedan ljekar je do{ao u logor da previje rane koje su zatvorenici zadobili kad su ih batinali vojnici HVO-a na putu izmedju Kule i Kaonika³⁶⁸. Ljekar iz Doma zdravlja u Busova-i potvrdio je da je bio -etiri ili pet puta u Kaoniku radi pru`anja njege i provjere higijenskih uslova.<sup>369</sup> Izjavio je da je optu`eni nekoliko puta tra`io da Dom zdravlja preuzme organizaciju ljekarskih posjeta.<sup>370</sup> Jedan drugi svjedok je ispri-ao da ga je sutradan po dolasku u Kaonik, gdje je prvu no} proveo u skladi{tu, Zlatko Aleksovski premjestio u bolje zagrijanu }eliju -im se po`alio na zdravstvene tegobe uslijed operacije koju je pretrpio prije nekoliko mjeseci. Svjedok je tu ostao sve vrijeme koje je proveo u zatvoru (31 dan).³⁷¹ Jedan drugi svjedok rekao je da je bio na ljekarskom pregledu odmah po dolasku u logor.³⁷²

182. Iskazi svjedoka ukazuju na to da je, uop{teno uzev, zato-enicima bila pru`ana medicinska njega. Iako se za uobi-ajene okolnosti ona mo`e smatrati nedovoljnom, op{ta situacija u kojoj su se nalazili zato-enci ne -ini se tako ozbiljnom da bi se moglo zaklju-iti da je postojala svjesna volja da se na{kodi ili ugrozi fizi-ki integritet ili zdravlje doti-nih osoba. Iskazi svjedoka ukazuju i na to da je Zlatko Aleksovski naj-e{e -inio ono {to je bilo u njegovoj mo}i kako bi zato-enicima bila pru`ena neophodna medicinska pomo} ili makar njega u najbli`em domu zdravlja. Najzad, optu`eni se ne mo`e oglasiti krivim po ovom osnovu.

---

³⁶⁶ Svjedok Garanovi}, PT, str. 810-812.

³⁶⁷ Svjedok [urkovi}, PT, str. 935.

³⁶⁸ Svjedok A, PT, str. 429.

³⁶⁹ Svjedok Stapi}, PT, str. 1908.

³⁷⁰ *Ibid.*, str. 1902.

³⁷¹ Svjedok Garanovi}, PT, str. 811-813.

³⁷² Svjedok [urkovic, PT, str. 935.

5. Zlostavljanje

183. Dokazi izvedeni tokom suđenja postavljaju problem nasilja, kako psihološkog, tako i fizičkog, kojem su bili izloženi zatočnici.

a) Psihološko nasilje

i) Nasilje kojem su bili izloženi Muslimani po dolasku u logor

a. Prvi period zatočništva

184. Pretres kojem su bili podvrgnuti zatočnici za vrijeme prvog perioda nije trajao duže od desetak minuta, tokom kojih su zatočnici morali držati ruke podignute uvis. Osim svjedoka C,³⁷³ nijedan zatočnik nije izjavio da su ga prilikom ovog pretresa pokrali. Prema riječi svjedoka, cilj pretresa je bio tek provjera ličnih dokumenata zatočnika i oduzimanje eventualnog oružja ili metalnih predmeta.³⁷⁴ Jedan od svjedoka objasnio je da je Zlatko Aleksovski dočeka zatočnike i umirio ih rekavši da ne dugo ostati u zatočništvu.³⁷⁵ Dakle, zatvorenici u prvom periodu nisu pretrpjeli nikakvo teško psihološko nasilje za vrijeme pretresa.

b. Drugi period zatočništva

185. Zatočnici koji su uhapšeni i dovedeni u Kaonik 15. i 16. aprila 1993. morali su stajati dva sata sa rukama podignutim uvis, licem prislonjenim uz zid skladišta. Svjedok H je objasnio da je stražar koji je vršio pretres zatvorenika prijetio da će ubiti sve one koji budu imali vojne dokumente.³⁷⁶ Neki ljudi su od straha navodno progutali svoju ličnu kartu. Prema riječi jednog drugog svjedoka, vojnici zadušeni za pretres prijetili su smrću svima onima koji ne bi ispraznili džepove na vrijeme.³⁷⁷ Jednog su zatočnika u prisustvu Zlatka Aleksovskog udarili nekoliko puta zato što nije dovoljno brzo digao ruke uvis.³⁷⁸ Drugi

³⁷³ Svjedok C, PT, str. 531.

³⁷⁴ Svjedok D, PT, str. 553 (ovaj svjedok je izjavio da mu ništa nisu oduzeli); svjedoci O, str. 1335 i Q, str. 1382.

³⁷⁵ Svjedok Novali}, PT, str. 391.

³⁷⁶ PT, str. 756.

³⁷⁷ Svjedok Bahtija Sivo, PT, str. 869.

³⁷⁸ Svjedoci E, PT, str. 578 i Osman-evi}, PT, str. 445.

svjedoci su rekli kako su im se stra`ari i vojnici obra}ali pogrđnim nazivom "balije".<sup>379</sup> Svjedok M je ispri-ao da je zatvorenike po dolasku jedan stra`ar maltretirao u prisustvu Aleksovskog, a da ovaj nije intervenisao.³⁸⁰ Taj stra`ar je od zatvorenika tra`io da se okrenu gledaju}i pravo a zatim lijevo tako da stra`ar mo`e oru`jem nani{aniti nos zatvorenika. Jedan drugi svjedok tvrdio je da su stra`ari ili vojnici (svjedok nije ta-no znao re}i) povukli zami{lvenu liniju u okviru samog skladi{ta, zaprijetiv{i da }e ubiti svakog zato-enika koji pre|e tu crtu.³⁸¹

186. Sedam svjedoka je izjavilo da je bilo plja-ke za vrijeme pretresa, i to u prisustvu optu`enog. Svjedok L -ak tvrdi da su te plja-ke vr{ene po nare|enju Zlatka Aleksovskog.<sup>382</sup> Svjedoci Osman-evi},<sup>383</sup> E,<sup>384</sup> I,<sup>385</sup> J,<sup>386</sup> L,<sup>387</sup> Garanovi}<sup>388</sup> i Meho Sivro<sup>389</sup> objasnili su da su stra`ari naredili zato-enicima da isprazne d`epove i da im bila oduzeta imovina. Neki svjedoci su rekli da su im -ak oduzeli odje}u i obu}u.³⁹⁰ Svjedok McLeod je tako|e konstatovao da zato-enici-Muslimani nisu imali nikakve li-ne predmete.³⁹¹ Jedan svjedok ispri-ao je, me|utim, da je jedan njegov kolega, koji je uhap{en kada i on, predao stra`arima sumu od otprilike deset hiljada maraka koje je imao u tom trenutku i da mu je novac vra}en prilikom pu{tanja na slobodu.³⁹²

ii) Nasilje za vrijeme zato-eni{tva

187. Mnogobrojni su svjedoci za oba perioda zato-eni{tva rekli kako su vojnici HVO-a mogli ulaziti i izlaziti iz zatvora kako ih je bilo volja.³⁹³ Ti vojnici su no}u ulazili u }elije kako bi udarali³⁹⁴ i vrije|ali zato-enike ili od njih tra`ili novac.³⁹⁵ Jedan svjedok je priznao

³⁷⁹ Svjedoci J, PT, str. 994 ; Osman-evi}, PT, str. 445.

³⁸⁰ Svjedok M, PT, str. 1242.

³⁸¹ Svjedok Garanovi}, PT, str. 809.

³⁸² Svjedok L, PT, str. 1210.

³⁸³ Svjedok Osman-evi}, PT, str. 448.

³⁸⁴ Svjedok E, PT, str. 577.

³⁸⁵ Svjedok I, PT, str. 854.

³⁸⁶ Svjedok J, PT, str. 994.

³⁸⁷ Svjedok L, PT, str. 1210.

³⁸⁸ Svjedok Garanovi}, PT, str. 807-808.

³⁸⁹ PT, str. 869.

³⁹⁰ Svjedok I, PT, str. 854 i svjedok L, PT, str. 1210.

³⁹¹ Svjedok McLeod, PT, str. 145.

³⁹² Svjedok I, PT, str. 155.

³⁹³ Svjedoci A, C, F, G i L.

³⁹⁴ Svjedok Osman-evi}, PT, str. 468 i 498-499.

³⁹⁵ Svjedoci C, PT, str. 544, Garanovi}, PT, str. 982, svjedok B, PT, str. 498, svjedok F, PT, str. 685 i svjedok G, PT, str. 740.

da je strah od mogućnosti da ga vojnici HVO-a pokradu ili pretuku spadao u kućne koje je najteže podnosio.³⁹⁶ Svjedoci B, C i O rekli su da bi noću ulazili u batinjane. Od njih su dvojica³⁹⁷ izjavila da su zlostavljanja sprovodili vojnici HVO-a. Svjedok C je, na primjer, naglasio da su se stražari korektno odnosili prema zatočnicima, ali da se nisu mogli suprotstaviti grupama pijanih vojnika koji su ulazili u ćelije, maltretirali i vrijeđali zatvorenike.³⁹⁸ Svjedok L je naveo da su zlodjela također činili vojnici u alkoholiziranom stanju.³⁹⁹ Svjedok F je ispričao da su vojnici HVO-a izveli nekoliko muškaraca iz skladišta i oduzeli im sve što su imali.⁴⁰⁰ Prema iskazu svjedoka Garanovića koji je bio zatočen tokom drugog perioda, noću su pušteni snimci pjesama i jauci prebijanih ljudi preko zvučnika koji se nalazio u blizini skladišta, sprečavajući zatočnike da zaspu.⁴⁰¹ Svjedoci Kaknjo,⁴⁰² Zlotrg,⁴⁰³ E⁴⁰⁴ i H⁴⁰⁵ također su ispričali da im se dešavalo da uđu u jame i udarce tokom noći.

188. Prema riječima svjedoka F i G, vojnici HVO-a, a posebno jedan koga su zvali "Marelja", noću su redovno ulazili u logor i krali od zatočenika.⁴⁰⁶ Poput onih zatočenika koji su pristigli sredinom aprila, neki od trinaestorice uglednih građana Viteza koji su prebačeni u Kaonik početkom maja 1993. Posvjedočili su o krađama koje su noću činili vojnici HVO-a.⁴⁰⁷ Jedan je svjedok, međutim, rekao da su svu imovinu zatvorenika, uključujući novac, satove, burme, ponekad čak i odjeću i obuću, vojnici HVO-a oduzimali kod rovova.⁴⁰⁸

189. Jedan svjedok je rekao da je Zlatko Aleksovski osuđivao takve postupke.⁴⁰⁹ Drugi je izjavio da je, kada je zatražio da mu se vrati njegova imovina, Zlatko Aleksovski bio

³⁹⁶ Svjedok Kaknjo, PT, str. 182.

³⁹⁷ Svjedoci B i C, PT, str. 544.

³⁹⁸ Svjedok C, PT, str. 544.

³⁹⁹ Svjedok L, PT, str. 1231.

⁴⁰⁰ Svjedok F, PT, str. 685.

⁴⁰¹ Svjedok Garanović, PT, str. 1000 i 1017.

⁴⁰² Svjedok Kaknjo, PT, str. 182.

⁴⁰³ Svjedok Zlotrg, PT, str. 906.

⁴⁰⁴ Svjedok E, PT, str. 587.

⁴⁰⁵ Svjedok H, PT, str. 770.

⁴⁰⁶ Svjedoci F, PT, str. 722 i G, PT, str. 740.

⁴⁰⁷ Svjedoci U i V, PT, str. 2707.

⁴⁰⁸ Svjedoci A i W.

⁴⁰⁹ Svjedok Garanović, PT, str. 827.

iznenajen i veoma ljut saznajući da su vojnici HVO-a ulazili u ćelije i maltretirali zatvorenike.⁴¹⁰

190. Uslovi u kojima su neki zatočnici bili pretresani, prijetnje koje su im tom prilikom upućivane, zvukovi i jauci preko zvučnika, noćni upadi vojnika, spadaju u ozbiljno psihološko nasilje nad zatvorenicima.

b) Fizičko nasilje

191. Od sedamnaest osoba koje su bile zatočnice u prvom periodu i koje su svjedočile pred ovim Sudom, dvije⁴¹¹ su izjavile da su bile izložene zlostavljanju tokom zatočništva, osam nije ništa pomenulo u vezi s eventualnim zlostavljanjem u okviru zatvora Kaonik⁴¹², dok ih je sedam izjavilo da nisu nikad bili podvrgnuti zlostavljanju. Među tih sedam svjedoka, četvorica⁴¹³ su izjavila da nisu nikad ni čuli niti vidjeli da se u zatvoru nekoga zlostavlja, dok su trojica⁴¹⁴ rekla da su čuli batinanja, naglasivši da ništa nisu vidjeli.

192. Od sedamnaest osoba koje su bile zatočnice tokom drugog perioda i koje su svjedočile pred ovim Sudom, osmero⁴¹⁵ ih je izjavilo da su bili podvrgnuti zlostavljanju za vrijeme zatočništva, među kojima trojica⁴¹⁶ za vrijeme ispitivanja. Četiri preostala svjedoka⁴¹⁷ nisu pomenula zlostavljanje, a pet⁴¹⁸ ih je izjavilo kako su čuli ili vidjeli zlostavljanja, no da oni lično tome nisu bili izloženi.

193. Svjedok McLeod je izjavio da na zatvorenicima nije primijetio tragove udaraca ili zlostavljanja. U izvještaju koji je napisao nekoliko dana po obilasku zatvora, čak stoji da je "u svim ćelijama, makar jedan zatvorenik ili iznio primjedbu ili dao izjavu da se prema svim zatvorenicima dobro postupa i da se niko od njih nije žalio na uslove zatočništva"⁴¹⁹.

---

⁴¹⁰ Svjedok [urkovi].

⁴¹¹ Svjedoci W i F.

⁴¹² Svjedoci Hajdarevi}, Novali}, A, N, P, R, S i L. Iskaz svjedoka L odnosio se prvenstveno na drugi period zatočništva, kada je takođe bio zatvoren.

⁴¹³ Svjedoci D, G, V i Q (PT, str. 1386).

⁴¹⁴ Svjedoci O, C i B.

⁴¹⁵ Svjedoci Dautovi}, L, M, T, Kaknjo, E i H.

⁴¹⁶ Svjedoci Kaknjo, E i H.

⁴¹⁷ Svjedoci Kavazovi}, [urkovi}, Meho Sivro i J.

⁴¹⁸ Svjedoci Garanovi}, Bahtija Sivro, U i Osman-evi}.

⁴¹⁹ Svjedok McLeod, PT, str. 112.

Taj je svjedok, međutim, dodao da mu je to izgledalo "malo usiljeno i neprirodno"⁴²⁰. Pored toga, Zlatko Aleksovski je implicitno priznao da je bilo zlostavljanja, kada je rekao svjedoku McLeodu da su se neki strahari, koji su izgubili članove svojih porodica na frontu, svetili na zatočenicima u Kaoniku.⁴²¹

194. Da bi se analizirale optužbe za fizičko nasilje, treba razlikovati one u kojima se optuženi tereti zbog toga što je prisustvovao ili direktno učestvovao u nasilju nad zatočenicima, od onih koje se pripisuju vojnicima HVO-a ili optužbi gdje nije naveden nijedan određeni počinilac. Iskazi koji govore o nasilju počinjenom za vrijeme ispitivanja biće analizirani u odjeljku posvećenom optužbama za prekomjerna i surova ispitivanja.⁴²²

i) Zlostavljanje uz direktno učestvovanje Zlatka Aleksovskog

195. Četiri svjedočenja o zlostavljanju govore o Zlatku Aleksovskom kao učesniku. Ti iskazi se odnose na drugi period zatočeništva.

196. Svjedoci L i M, koji su bili zatvoreni u ćeliji broj 6, izjavili su da su bili redovno batinani za vrijeme zatočeništva. Njihovi iskazi se poklapaju. Obojica su ispričala da su ih već prve noći udarali pesnicama, i to izvjesni Anto Caki.⁴²³ Svjedok M je zadobio jak udarac pesnicom od kojeg je prokrvario i rekao je, između ostalog, da ga je jedan "vojnika" tukao pendrekom;⁴²⁴ svjedoka L strahari su duže vremena tukli. Obojica tvrde da su ih nekoliko dana kasnije tukli na zahtjev optuženog. Ovaj im je, izgleda, lično zamjerao jer su bili iz njegovog sela. Prema svjedočenju te dvojice zatočenika, Zlatko Aleksovski je jedne večeri učestvovao u njihovom ćeliju, u pratnji pet ili šest "vojnika HVO-a"⁴²⁵ kojima je rekao: "ovi su iz mog sela".⁴²⁶ Nakon toga je otičao a ta dva "vojnika", po imenu Marko i Mirko, počeli su udarati tu dvojicu svjedoka. Ista dva vojnika još su dvaput dolazila da ih batinaju. Drugi put je i Zlatko Aleksovski dočao upitavši jednog od njih zašto je prestao udarati. Ovaj je potom nastavio sa batinanjem. Malo kasnije, jedan drugi "vojnika" po imenu Goran

⁴²⁰ *Ibid.*, PT, str. 119.

⁴²¹ *Ibid.*, PT, str. 133-134.

⁴²² Vidi *infra*, para. 205 i dalje.

⁴²³ Prema svjedoku A (PT, str. 451), Anto Caki je bio strahar.

⁴²⁴ Svjedok M, PT, str. 1249.

⁴²⁵ Dva svjedoka nisu znala jasno naznačiti razliku između strahara i vojnika HVO-a.

⁴²⁶ Svjedok M, PT, str. 1248.

Me|ugorac u{ao je u njihovu }eliju i ponovo ih po-eo tu}i.⁴²⁷ Svjedok M je -uo Zlatka Aleksovskog kako u hodniku govori da }e te ve-eri biti "bal" u }eliji br. 6. Drugom prilikom, jedan od stra`ara koji su donosili obroke, bacio im je hranu u lice i stao ih tako udarati da je svjedok M izgubio svijest. Svjedok M je iznio da su ga ponekad tukli i -etiri-pet puta na dan, i to Anto Caki}, Goran Me|ugorac i Zoran Mici}. Svjedok tvrdi da je u njegovom urinu bilo tragova krvi. Ka`e da i danas osje}a bolove u prsima i le|ima, {to je posljedica tih batinanja.⁴²⁸ Me|utim, ove tvrdnje nisu dokazane nijednim ljekarskim uvjerenjem. Svjedok L je rekao da mu je Anto Caki} naredio da stoji u stavu mirno i da je kasnije dolazio svakih petnaest minuta da provjeri da svjedok jo{ uvijek stoji.⁴²⁹ Iako su oba svjedoka naveli da su po-inioci zlodjela bili "vojnici", na osnovu svjedo-enja ostalih zato-enika mogu}e je utvrditi da su osobe upletene u zlostavljanje kojemu su bila izlo`ena ova dva svjedoka, bili zatvorski stra`ari.

197. Svjedoci T i Dautovi} tako|e su rekli da su opetovano bili podvrgavani te{kom zlostavljanju tokom cijelog zato-eni{tva. Vije}e smatra, me|utim, i to zbog naprijed iznesenih razloga,⁴³⁰ da se njihova svjedo-enja ne mogu uva`iti.

ii) Zlostavljanje od strane vojnika HVO-a

198. Kad je rije- o prvom periodu zato-eni{tva, zabilje`ena su dva slu-aja zlostavljanja pripisana vojnicima HVO-a. Svjedok W je ispri-ao da su zatvorenike odmah po dolasku vojnicima HVO-a tukli neprekidno od 1:00 do 5:00 ujutro.⁴³¹ Taj iskaz, me|utim, nije bio potkrijepljen. Svjedok F je rekao da su ga vojnici HVO-a, posebno jedan sa nadimkom "Marelja", svake no}i tukli u hodniku. Svjedok je naglasio da su zatvorski stra`ari gledali ne mije{aju}i se.⁴³²

199. [to se ti-e drugog perioda zato-eni{tva, pomenuta su dva slu-aja zlostavljanja od strane vojnika HVO-a. Svjedok I je ispri-ao da je jednog dana neki "vojnici" u{ao u njegovu }eliju i udario ga pesnicom u oko. Svjedok je imao podliv koji je nestao tek nakon dva mjeseca. Objasnio je da ga je povodom tog incidenta Zlatko Aleksovski pozvao u svoju

⁴²⁷ Svjedok L, PT, str. 1210. Iz iskaza drugih svjedoka prije se -ini da je Goran Me|ugorac bio stra`ar.

⁴²⁸ Svjedok M, PT, str. 1252.

⁴²⁹ Svjedok L, PT, str. 1212.

⁴³⁰ Vidi *supra* para. 36.

⁴³¹ Svjedok W, PT, str. 2705.

kancelariju. Svjedok je rekao da je obavijestio optu`enog da ga je tukao jedan vojnik HVO-a, ali da ne zna da li su kasnije preduzete mjere protiv doti-nog vojnika.<sup>433</sup> Svjedok U ka`e da je vidio kako su vojnici HVO-a tukli i pokrali dva -ovjeka po imenu Senad i Alen.⁴³⁴

iii) Zlostavljanje od strane nepoznatih po-inilaca

200. Nekoliko svjedoka je govorilo o zlostavljanju u krugu Kaonika ne navode}i, me|utim, ko su bili po~inioci tih djela. Neki su samo ~uli batinanja, ali ni{ta nisu vidjeli. Mnogi svjedoci su tako|e rekli da nisu u stanju razlikovati vojnike HVO-a od stra`ara u pravom smislu. Na osnovu ovih svjedo-enja, dakle, nije mogu}e utvrditi sa sigurno{u ko su lica odgovorna za ta djela.

201. Svjedok Garanovi}⁴³⁵ pri-a kako su dva zatvorenika iz iste }elije u kojoj je i on bio smje{ten, bili podvrgnuti batinanju, ali da on li-no nije prisustvovao. Kao posljedica zadobijenih udaraca, kod jednog od njih navodno je do{lo do ozbiljnih povreda ki-me. Svjedok F je ispri-ao kako su se prve ve-eri zato-enici iz skladi{ta koji su i{li po vodu ili koji su dobili dozvolu da idu u klozet, vra}ali prebijeni.⁴³⁶ I svjedok B je rekao da su zatvorenici iz skladi{ta bili redovno premla}ivani.⁴³⁷

202. Neki svjedoci iz drugog perioda⁴³⁸ rekli su da se sa nekolicinom zato-enika stranog dr`avljanstva, koje su zvali "mud`ahedinima", lo{ije postupalo nego sa drugima. Svjedok M je tako -uo da je u Kaoniku bilo zato-eno desetak "Arapa",⁴³⁹ a jednog od njih je jedan dan vidio kad je izlazio iz klozeta. Prema njegovim rije~ima, ta grupa je razmijenjena polovinom maja u prisustvu vojnih posmatra-a UN-a.⁴⁴⁰ Me|utim, to navodno zlostavljanje nije potvr|eno nijednim iskazom o-evica, ako se izuzme iskaz svjedoka Dautovi}a, prema kojem su zatvorski stra`ari, ~ini se, postupali kao prema "mud`ahedinu". Svjedok Junhov je posjetio }elije u kojima su bili smje{teni "mud`ahedini", ali na njima nije vidio tragove

---

⁴³² Svjedok F, PT, str. 691.

⁴³³ Svjedok I, PT, str. 848.

⁴³⁴ Svjedok U, PT, str. 1478.

⁴³⁵ Svjedok je bio zatvoren u drugom periodu.

⁴³⁶ Svjedoci F, PT, str. 685 i Osman-evi}, str. 449.

⁴³⁷ Svjedok B, PT, str. 506.

⁴³⁸ Svjedok M i E, PT, str. 586-587.

⁴³⁹ Svjedok M, PT, str. 1276.

udaraca niti ranjavanja. Rekao je da su se `alili zbog toga {to nije bilo medicinske njege niti zadovoljavaju}ih higijenskih uslova, ali ne i zbog zlostavljanja.

203. Mnogi svjedoci su izjavili da su ~uli zapomaganja ljudi podvrgnutih zlostavljanju, ali ih je ve}ina priznala da nisu ni{ta vidjeli.⁴⁴¹ Kao {to smo ve} rekli, svjedok Garanovi} misli da su jauci dolazili iz razglasnog ure|aja i da im je cilj bio da psiholo{ki na{kode zatvorenicima.

204. Vije}e smatra da se na osnovu malobrojnih i nepotkrijepljenih svjedo-enja o prvom periodu zato-eni{tva, ne mo`e pouzdano utvrditi postojanje ozbiljnog fizi-kog i psiholo{kog nasilja. Vije}e smatra da je utvr|eno samo nekoliko slu-ajeva zlostavljanja od strane nekontrolisanih elemenata me|u vojnicima HVO-a. Svjedo-enja o pretrpljenom nasilju u drugom periodu, naprotiv, daleko su brojnija i uskla|enija. Vije}e smatra da je samim tim utvr|eno da su Muslimani zato-eni u drugom periodu bili izlo`eni zlostavljanju, kako fizi-kom, tako i psiholo{kom.

c) Surova i prekomjerna ispitivanja

205. Nekoliko svjedoka je potvrdilo da su bili ispitivani za vrijeme zato-eni{tva u zatvoru u Kaoniku, no ve}ina ih je izjavila da nisu bili izlo`eni zlostavljanju za vrijeme ispitivanja.<sup>442</sup> Ta ispitivanja – kojima je bio cilj utvr|ivanje da li zato-enici imaju oru`je ili ne - uglavnom je vodio vojni policajac po imenu @arko Petrovi}, sa kojim je povremeno bio i Marko Krili}.⁴⁴³ Ispitivanje je naj-e{}e trajalo izme|u pet i deset minuta, za koje vrijeme im je obja{njavano da su zato-eni iz sigurnosnih razloga. Ispitivanja koja je je vodio @arko Petrovi} nisu bila sprovedena u dvjema zgradama samog zatvora u Kaoniku, nego u zgradi koja se nalazila odmah na ulazu u logor.⁴⁴⁴ Dva svjedoka su rekla da su bili `rtve zlostavljanja tokom tih ispitivanja, a mogu}e je da je u jednom od njih u-estvovao Zlatko Aleksovski. U ova dva svjedo-enja rije~ je, izme|u ostalog, o direktnom u-estvovanju

---

⁴⁴⁰ Iskaz je potvrdio svjedok Junhov, koji ka`e da su "mud`ahedini" pu{teni na slobodu tokom sedmice koja je prethodila 16. maju.

⁴⁴¹ Svjedok O za prvi period, svjedoci H, Zlotrg, Kaknjo (PT, str. 182) i Garanovi}, za drugi period.

⁴⁴² Svjedoci D (PT, str. 556), [urkovi} i Bahtija Sivo.

⁴⁴³ Svjedok D, PT, str. 555.

⁴⁴⁴ Aneks A.

Aleksovskog u ispitivanjima koja su vođena u zatvoru nakon bjekstva jednog od zatvorenika.

i) Ispitivanja u kojima nije učestvovao Zlatko Aleksovski

206. Svjedok F je ispričao da je bio odveden sa još jednim veoma mladim zatvorenikom u zgradu na ulazu u logor radi "informativnog razgovora".⁴⁴⁵ Obojica su smještena u istu ćeliju. Prvo su odveli mladica i tukli ga petnaest minuta. Zatim je došao red na svjedoka F, koji je odveden u jednu salu na spratu, gdje je bio sto za stoni tenis i stolice. Ispitivanje su navodno vodili Marko Petrović i Veljko Katava, koji su na sebi imali maskirne uniforme s oznakama HVO-a. Navodno su ga nakon svakog odgovora udarala tri udaraca u maskirnim uniformama s oznakama HVO-a. Jedan vojnik je navodno kasnije ušao i razbio mu vilicu udarcem pesnicom. Nije predočeno niti jedno ljekarsko uvjerenje. Prema tvrdnji svjedoka, ispitivanje je trajalo tri i po sata.

ii) Ispitivanja u kojima je učestvovao Zlatko Aleksovski

207. Svjedok Kaknjo je izjavio da ga je dva puta saslušavao Marko Petrović. Prvo saslušanje se odvijalo van logora Kaonik, u zgradi jednog osiguravajućeg društva u Busovači. Do drugog saslušanja je došao u logoru Kaonik. To saslušanje bilo je veoma kratko. Marko Petrović mu je samo pročitao ono što je ovaj izjavio za vrijeme prvog saslušanja. Nije bilo nikakvog zlostavljanja za vrijeme samog ispitivanja. Marko Petrović mu je rekao da nije zadovoljan odgovorima te ga je odveo u zgradu koja se nalazila na ulazu u logor. Tamo su Kaknju zatvorili u jednu prostoriju. Marko Petrović izdao je naređenje stražaru da ne daje ključ nijednom vojniku. Taj stražar je poslušao naređenje, ali onaj koji ga je poslije zamjenio dao je ključ jednom vojniku čiji je nadimak bio "[vabo]". Prema tom svjedoku, [vabo je bio pripadnik "interventnog voda". [vabo ga je navodno odveo u salu sa stolom za stoni tenis i tukao ga uglavnom u predjelu oči i po bubrezima. Prema tom svjedoku, [vabo je kasnije na jedan telefonski poziv odgovorio ovim riječima: "Upravni-e, sve je u redu, obavio sam posao".⁴⁴⁶ Sutradan je svjedoka u zatvor odveo Petrović, koji mu je objasnio da nije imao nikakvu kontrolu nad onima koji su ga tokom noći tukli. Jedan

⁴⁴⁵ PT, str. 692-693.

⁴⁴⁶ Svjedok Kaknjo, PT, str. 188 i 197.

drugi svjedok⁴⁴⁷ tvrdi da su u zatvoru najviše tukli Kaknju. No, ovo je jedini primjer zlostavljanja koje je, prema sopstvenom tvrdjenju, svjedok Kaknjo pretrpio za vrijeme zatoeništva u Kaoniku.

208. Jedino riječi koje je svjedok čuo kada je [vabo razgovarao telefonom mogu poslužiti kao osnov za pretpostavku da je optuženi učestvovao u tom saslušanju. Vijeće smatra taj element nedovoljnim da bi se ustanovilo van svake razumne sumnje da je Zlatko Aleksovski na bilo koji način intervenisao.

209. Dva svjedoka⁴⁴⁸ ispričala su da su bili saslušavani u prisustvu Aleksovskog ili na njegov zahtjev. Do tih saslušanja je došlo nakon bjekstva jednog zatoenika. Brat bjegunca,⁴⁴⁹ zajedno sa još trojicom zatoenika koji su bili prisutni u trenutku bjekstva prvo su bili saslušani a onda smješteni u samicu. Prvi je ispričao da je, nakon što ga je Zlatko Aleksovski saslušao u svojoj kancelariji, vraćen u ćeliju gdje su ga tri "stražara", po imenu Miro Marić, Đemo i Goran Međugorac, počeli udarati. Prema riječima tog svjedoka, Đemo je bio u civilnoj odjeći, dok su druga dvojica nosila maskirnu uniformu. Ispričao je da su ga udarali pesnicama uglavnom po licu i stomaku. Zlatko Aleksovski je kasnije došao u njegovu ćeliju, u pratnji trojice "stražara", i postavio mu ista pitanja u vezi s okolnostima u kojima se desilo bjekstvo. Pošto svjedok nije odgovorio na pitanja, Zlatko Aleksovski je napustio ćeliju i trojica stražara su ga počela nanovo tući. Svjedok E⁴⁵⁰ je ispričao da ga je Đemo tukao pendrekom, a da ga je jedan drugi stražar udarao pesnicama, i to u prisustvu Zlatka Aleksovskog, koji im je davao znake glavom da nastave. Svjedok tvrdi da mu je tada razbijen nos. Prema tom istom svjedoku, na isti način su postupali i prema drugim zatoenicima.⁴⁵¹ Četvorica zatvorenika su ostala u samici neko vrijeme, donijeli su im nekakvu večeru, da bi ih kasnije prebacili u drugu ćeliju.

210. Kad je riječ o ispitivanjima, jedino se pouzdano može reći da je optuženi učestvovao u onima koja su vođena nakon bjekstva jednog od zatvorenika. Tu epizodu, ma kako ozbiljna

⁴⁴⁷ Svjedoci [urković] (PT, str. 918), Bahtija Sivro i Zlotrg (PT, str. 914) potvrdili su da su svjedoka Kaknju tukli i da je bio prekriven modricama.

⁴⁴⁸ Svjedoci E i H. Izjava svjedoka Osman-evića potkrijepila je njihov iskaz. (PT, str. 467)

⁴⁴⁹ Svjedok H.

⁴⁵⁰ Svjedok E, PT, str. 592-595.

⁴⁵¹ Svjedok E, PT, str. 593.

bila, treba smatrati kao izolovan slu~aj kojim nije manifestovana volja da se sistematski maltretiraju zatvorenici.

IV. ^INJENI^NI I PRAVNI ZAKLJU^CI

211. Nakon pa`ljivog razmatranja prava i navedenih -injenica, Pretresno vije}e donosi sljede}u odluku o krivici Zlatka Aleksovskog.

212. [to se ti-e uslova zato-eni{tva i svakodnevnog `ivota u zatvoru Kaonik, Pretresno vije}e primje}uje da su bili neosporivo lo{i, {to uostalom odbrana ni ne osporava. Tu op{tu primjedbu treba pak sagledati u svjetlu tada{njih okolnosti i principa koji reguli{u zato-eni{tvo.

213. U okolnosti kao prvo spada oru`ani sukob koji je u to vrijeme postojao izme|u bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, ta-nije izme|u HVO-a i ABiH. Sukob se odvijao na relativno sku-enom prostoru, po{to je rije~o Kaoniku u dolini rijeke La{ve. U pitanju je relativno uska dolina. Svjedok McLeod je izjavio da je linija fronta bila udaljena od zatvora manje od dva kilometra,⁴⁵² te da su veze, naro-ito cestovne, bile ote`ane, odnosno sasvim prekinute. U tim uslovima bilo je te{ko organizovati opskrbu hranom i vodom, isporuku lijekova i medicinsku njegu, ~ak i da ih je bilo dovoljno.

214. Pri razmatranju da li su principi koji reguli{u zato-eni{tvo po{tivani ili ne, ne smije se ispustiti iz vida gorepomenuta situacija. Potrebno je provjeriti, s tim u vezi, da li eventualni lo{i uslovi zato-eni{tva proizlaze iz svjesne volje da se na{kodi, iz kakve diskriminacione namjere ili pak iz ka`njivog djela ili propusta osobe odgovorne za organizaciju zatvora. Pretresno vije}e `eli, kao prvo, podsjetiti na -injenicu da postojanje oru`anog sukoba nije samo po sebi dovoljno za osloba|anje doti-ne osobe od njene odgovornosti. Nasuprot tome, -injenica da su uslovi zato-eni{tva bili vrlo lo{i nije sama po sebi dovoljna da bi se ustanovilo postojanje krivi-ne namjere.

215. U ovom predmetu, Pretresno vije}e smatra da na osnovu izjava svjedoka nije moglo ustanoviti da je postojala diskriminaciona namjera. Premda je svjedok McLeod izjavio da se sa hrvatskim i muslimanskim zato-enicima nije postupalo na isti na-in,⁴⁵³ ne izgleda, me|utim, da se ta diskriminacija sistematski sprovodila. S jedne strane, hrvatskih

⁴⁵² Vidi tako|e svjedoka K, PT, str. 1186.

⁴⁵³ Iz izjave tog svjedoka proizlazi da je muslimanskih zato-enika u }elijama bilo od ~etiri do deset, te da oni nisu imali nikakvih li-nih stvari, dok je hrvatskih zato-enika u }elijama bilo po dvoje i oni su posjedovali li-ne stvari. (PT, str. 145).

zato-enika bilo je vrlo malo. S druge strane, nekoliko svjedoka je izjavilo da su im kod rovova oduzeti li-ni predmeti, što znači da im nisu oduzeti u samom zatvoru. Dakako, uz rijetke iznimke,⁴⁵⁴ hrvatski i muslimanski zato-enici bili su razdvojeni. Međutim, s obzirom na postojanje oružanog sukoba, to je sasvim razumljivo. Nadalje, hrvatski zato-enici bili su vojnici zatvoreni zbog običnih krivičnih djela ili zbog disciplinskih sankcija, dok su zato-eni Muslimani bili mahom civili.⁴⁵⁵

216. Optuženi se uostalom, iz gorepomenutih razloga, nije mogao suprostaviti masivnom prilivu stotina muslimanskih zato-enika. Čak i pod pretpostavkom da se nije slagao sa zatvaranjem tih zato-enika, jedino što je Zlatko Aleksovki mogao učiniti bilo je obavijestiti pravosudne organe⁴⁵⁶ o situaciji ili dati ostavku. U oba slučaja, situacija se za zato-enike ne bi promijenila ili bi se možda i pogoršala, a time bi izgubili rijetku, možda jedinu osobu koja je prije sukoba imala nekakvo profesionalno iskustvo sa zatvorenicima.

217. U svakom slučaju, činjenice iznesene tokom rasprava pokazuju ne samo da su svi zato-enici dobivali istu hranu, već su i stražari dobivali tu hranu i to u istim količinama. Istina, čini se da su zato-enici morali jesti u ograničenom vremenu no u tome nema ničeg neobičnog kada se radi o zajedničkim obrocima.

218. Iz rasprava također nije proizašlo da je postojala diskriminacija u pogledu sanitarnih uslova i pristupa medicinskoj njezi. Neutralni svjedoci rekli su da su uslovi zato-enja bili relativno prihvatljivi, a mnogi bivši zato-enici su izjavili da su u toku zato-eničtva mogli konsultovati ljekara, poneki čak i bez prisustva stražara. Dakako, zato-enik kojemu je ljekar savjetovao da se liježi kod kuće, nije zbog toga oslobođen. Iz gorepomenutih razloga, Pretresno vijeće optuženom ne pripisuje krivinu odgovornost za postojeće činjenično stanje.

219. Ako je tačno da su uslovi zato-eničtva bili teški zbog manjka prostora i grijanja, treba ustanoviti da je optuženi, čini se, preduzeo sve mjere koje su mu bile na raspolaganju: podjelu pokrivača, smještaj ljudi u ćelije koje su ostale prazne nakon oslobađanja hrvatskih vojnika, promjena ćelije da bi se poboljšali uslovi zato-eničtva nekolicine zato-enika lošeg zdravstvenog stanja. S tim u vezi, sasvim je jasno da optuženi nije *a priori* postupao iz volje

⁴⁵⁴ Svjedok Garanović je objasnio da je dijelio ćeliju sa dva hrvatska vojnika koji su služili disciplinsku kaznu (PT, str. 812-813)

⁴⁵⁵ Zasebno je pitanje da li je njihovo zato-eničtvo bilo pravnog ili protivpravnog karaktera.

⁴⁵⁶ Potrebno je naglasiti da se radilo o vojnom pravosuđu.

da na{kodi. Preveliki broj zato-enika i nedostatak sredstava proizlaze iz okolnosti koje ne ovise o njegovoj volji: iz dokaza izvedenih u toku rasprava proizlazi uop{teno govore}i, da su uslovi zato-eni{tva bili to bolji {to je broj zato-enika bio manji.

220. Naposljetku, iz razmatranja pitanja vjerskih obreda, ne proizlazi da su oni bili zabranjeni ili nezoknito ograni-eni. Naravno, nije postojalo mjesto namijenjeno molitvi i zato-enici koji su to `eljeli te{ko su mogli obavljati ritualno pranje. Me|utim, s obzirom na tada{nju situaciju, treba napomenuti da su zato-enici ipak mogli moliti i da im se -ak odobravalo prisustvo vjerskog slu`benika.

221. Napokon, Pretresno vije}e konstatuje da su uslovi zato-enja u Kaoniku bili neosporno lo{i i o-ito nisu udovoljavali zahtjevima po{tivanja ljudskih prava. Me|utim, optu`ba nije dokazala van svake razumne sumnje da Zlatko Aleksovski nije preduzeo potrebne i raspolo`ive mjere ili da je naprotiv namjerno naredio ili dopustio da nastanu ti lo{i uslovi zato-eni{tva. Dakle, kr{enja me|unarodnog prava u tom okviru ne tvore te{ko kr{enje me|unarodnog humanitarnog prava nad -ijim po{tivanjem bdi je me|unarodni sud.

222. Situacija je razli-ita kod zlostavljanja zato-enika, bilo da se radi o fizi-kom ili du{evnom zlostavljanju.

223. Ta-no je da nije podneseno nijedno ljekarsko uvjerenje, iako su po rije-ima svjedoka povrede bile dovoljno te{ke da su za njih mogli dobiti ljekarska uvjerenja i nekoliko mjeseci nakon doga|aja.⁴⁵⁷ Me|utim, sudska praksa dozvoljava da se dokazi u prilog pretrpljenim zlostavljanjima podnesu na druge na-ine, te Pretresno vije}e smatra da su svjedo-enja, barem ona koja se odnose na drugi period zato-enja, dovoljno brojna i podudarna da bi se van svake razumne sumnje ustanovilo da su zlostavljanja zaista -injena.

224. Emitovanje krikova pomo}u zvu-nika, priroda nanesenih udaraca (ako je za vjerovati nekim pouzdanim svjedo-enjima), prisustvo optu`enog za vrijeme vr{enja opisanog nasilja nad zato-enicima, stanje u kojem su se neki zato-enici vra}ali sa kopanja rovova – sve je to dovoljno da bi se ustanovilo da je Zlatko Aleksovski vrlo dobro znao za nasilje kojem su bili izvrgnuti zato-enici. Pitanje koje se postavlja jeste da li su razni oblici nasilja bili toliko te{ki da bi mogli predstavljati osnov za krivi-no djelo u smislu Statuta.

---

⁴⁵⁷ To je naro-ito ta-no za sindrom post-traumatskog stresa kojeg je opisao jedan od svjedoka ili za svjedoke koji su pretpjeli lomove.

225. Iskazi svjedoka dani na raspravi pokazali su da je obim po-injenog nasilja sa vremenom porastao, odnosno da je njegov vrhunac koincidirao sa trenutkom u kojem je sukob između bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u toj regiji ušao u svoju najtežu fazu (u daljem tekstu: drugi period). Težina nasilja može proizlaziti ili iz same njegove prirode, iz njegovog uzastopnog ponavljanja, ili iz spoja jednog i drugog, uzevši u obzir kontekst u kojem se to nasilje vršilo.

226. Vijeće primijetuje da se psihološko nasilje vršilo ili u obliku izravnog zastrašivanja (prijetnje smrću osobama koje su imale vojne iskaznice), ili pak uzastopnim ponavljanjem samog nasilja (mukarci koji ne ulaze u jeliće, krici koji se emituju putem zvučnika). Treba još tome dodati neizvjesnost koja je opterećivala zatočnike, budući da nisu znali da li će ih odvesti na kopanje rovova i da li će uopšte biti oslobođeni.

227. [to se tiče fizičkog nasilja, nemoguće je procijeniti fenomen nasilja van konteksta u kojem se to nasilje vršilo. Sa tim u vezi u ovom se slučaju pojavljuju dva kontradiktorna elementa: nesigurna situacija u kojoj su se nalazili zatočnici sa jedne strane i postojanje oružanog sukoba sa druge. Kad je riječ o Kaoniku, oružani sukob imao je za nepobitnu posljedicu, ako ne poremećaj u lancu komandovanja, a onda barem paralelno postojanje grupa ljudi, bilo vojnika ili stražara, kojima su bili nadređeni različiti organi vlasti. Vijeće sa tim u vezi podsjeća da optužba nije utvrdila da li je optuženi bio civil ili vojnik. Zauzvrat, zatočnici su se nalazili u izuzetno nesigurnoj i nestabilnoj situaciji, što je optuženi vrlo dobro znao. Odbrana je, nadalje, u svojim podnescima pomenula situaciju osoba japanskog porijekla koje su vlasti Sjedinjenih Američkih Država tokom Drugog svjetskog rata odlučile zatvoriti u logore. Rasprave u vezi sa zahtjevima za odštetu, koje su sastavili neki od bivših interniraca, poznate su po tome što su, između ostalog, jasno pokazale traumatični karakter takvog iskustva. Vijeće odlučno odbija ideju da postojanje takvih situacija opravdava upotrebu nasilja kakvo opisuju bivši zatočnici iz Kaonika. [taviše, Vijeće smatra da upotreba nasilja protiv ranjivih osoba,⁴⁵⁸ kao i protiv destabiliziranih ili poniženih⁴⁵⁹ osoba

⁴⁵⁸ Poređenja radi, nacionalna zakonodavstva barem u ovom slučaju, često sadrže neke specifične odredbe, kao što su npr. odredbe u vezi sa nasiljem po-injenim nad hendikepiranom osobom.

⁴⁵⁹ Ista primjedba kao gore, pri čemu je riječ o odredbama koji se odnose na kažnjavanje nasilja koje je počinio netko na višem položaju ili osoba na vlasti.

predstavlja ote`avaju}u okolnost koja u ovom slu-aju poni{tava eventualnu ispriku na osnovu situacije sukoba, koja da je sama po sebi dovela do nereda.

228. Obzirom na sve navedeno, ~ini se da je nasilje koje se vr{ilo nad zato-enim Muslimanima u zatvoru predstavljalo ka`njive povrede me|unarodnog prava. Takve bi povrede u situaciji mira bile potpuno neprihvatljive. Vije}e smatra da postojanje oru`anog sukoba ne mo`e opravdati njihovo postojanje i da one predstavljaju te{ku povredu principa me|unarodnog humanitarnog prava koji proizlaze iz @enevskih konvencija. Iz gorepomenutih razloga, nasilje o kojem se ovdje govori predstavlja povredu ljudskog dostojanstva, ili ta-nije, poni`avaju}e i degradiraju}e postupanje u smislu zajedni-kog ~lana 3 Konvencija, {to opet predstavlja kr{enje ratnih zakona i obi~aja u smislu ~lana 3 Statuta, zbog ~ega optu`enog treba smatrati odgovornim na osnovu ~lanova 7(1) i 7(3) Statuta Me|unarodnog suda.

229. Isto tako, i na osnovu svega {to je ve} re-eno, upotreba zato-enika za `ivi {tit ili kopanje rovova predstavlja povredu ljudskog dostojanstva koja se osu|uje ~lanom 3 Statuta i za koju Zlatka Aleksovskog treba proglasiti krivim na osnovu ~lana 7(1) zbog pomaganja i doprino{enja pri izvr{enju tih zlo-ina.

V. ODMJERAVANJE KAZNE

230. Optu`eni Zlatko Aleksovski oglasen je krivim po ta-ki 10 optu`nice za kr{enje ratnih zakona i obi-aja (povreda li-nog dostojanstva). Na osnovu tog zaklju-ka o krivici, Pretresno vije}e }e sada objasniti kako je odmjerilo kaznu.

A. Optu`eni

231. Optu`eni je ro|en 1960. u Pakracu u biv{oj Jugoslaviji. Za sebe ka`e da je hrvatskog "etni-kog" porijekla. Odrastao je i srednju {kolu poha|ao u Zenici, koja se nalazi u centralnom dijelu tada{nje republike Bosne i Hercegovine. Diplomirao je sociologiju na Univerzitetu u Sarajevu, a od 1987. do 1992. radio je u slu`bi za prevaspitavanje u zatvoru u Zenici, kao vaspita- koji je bio zadu`en za zbrinjavanje i reintegraciju pedesetak zatvorenika. O`enjen je i otac dvoje male djece.

B. Zaklju-ci strana

232. Tu`ila{tvo i odbrana iznijeli su sopstvene zaklju-ke o kazni. Tu`ila{tvo, uop{teno govore}i, smatra da bi "kazna koja se izri-e optu`enom trebala uzeti u obzir obim i grozotu zlo-ina po-injenih u logoru Kaonik i u okolici logora, kao i patnje koje je prouzrokovao optu`eni"⁴⁶⁰ i da "zlonamjernost koju je optu`eni u vi{e navrata ispoljio predstavlja ote`avaju}u okolnost koja bi trebala pridonijeti pove}anju kazne, -ak i ako je rije- o djelima nasilja koja su po-inili podre|eni i u kojima on nije neposredno u-estvovao."⁴⁶¹ Tu`ila{tvo ocjenjuje da u ovom slu-aju nema nikakvih olak{avaju}ih okolnosti i preporu-a izricanje kazne zatvora od deset godina.⁴⁶²

233. Odbrana je pozvala dva svjedoka koji veoma dobro poznaju optu`enog i njegov karakter. Svjedok DA je me|u ostalim pomenuo revnost i predanost optu`enog u obavljanju svog posla dok je bio zaposlen u slu`bi prevaspitanja u zeni-kom zatvoru, kao i njegovu

---

⁴⁶⁰ Zavr{ni podnesak Tu`ila{tva, para. 184.

⁴⁶¹ Zavr{na rije- Tu`ila{tva, PT, str. 3132.

sposobnost da održava dobre odnose sa kolegama i zatvorenicima za koje je bio zadužen.⁴⁶³ Svjedok DB, dugogodišnji prijatelj optuženog, govorio je o njegovoj moralnosti, ljubaznosti prema svima kao i vjernosti i iskrenom prijateljstvu koje je ispoljavao kroz niz godina. Osim toga, dva svjedoka nije je "etničko porijeklo" različitno od porijekla optuženog, naglasili su da optuženi nikad nije pred njima ili prema njima ispoljio diskriminatorne stavove motivisane etničkim ili vjerskim razlozima. Odbrana nije navela druge olakšavajuće okolnosti.

C. Principi koji regulišu odmjerenje kazne

234. Kako bi optuženom izreklo odgovarajuću kaznu, Pretresno vijeće rukovodilo se Statutom i Pravilnikom. Relevantni članovi Statuta propisuju:

"Pretresno vijeće izriče presude i odmjera kazne i sankcije osobama osuđenim za teška krivična djela protivunarodnog humanitarnog prava." (član 23.1) te

"Kazna koju izrekne Pretresno vijeće biće ograničena na kaznu zatvora. Prilikom određivanja uslova zatvora, Pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu sudova bivše Jugoslavije u izricanju zatvorskih kazni" i

"Prilikom izricanja kazni Pretresno vijeće mora uzeti u obzir faktore kao što su težina krivičnih djela i specifične okolnosti osuđenika" (član 24.1 i 24.2 Statuta)

Odredbe o odmjerenju kazne sadržane su u pravilu 101 Pravilnika.⁴⁶⁴

---

⁴⁶² Završna riječ Tužilaštva, PT, str. 3133.

⁴⁶³ Iz razloga povjerljivosti, Pretresno vijeće ovdje ne navodi razloge zbog kojih ovog svjedoka smatra vjerodostojnim.

⁴⁶⁴ (A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.

(B) Prilikom određivanja kazne Pretresno vijeće uzeće u obzir faktore pomenute u članu 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:

(i) sve olakšavajuće okolnosti;

(ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog sa tužiocem prije ili poslije izricanja presude;

(iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;

(iv) koliko je osuđeni izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je pomenuto u članu 10(3) Statuta.

D. Kriterijumi kojima se rukovalo Pretresno vijeće

235. Za razliku od Tužilaštva, Pretresno vijeće ocjenjuje da optuženi u predmetnom periodu nije "u više navrata" ispoljio "zlonamjernost". U stvari, kao što je ranije rečeno, optuženom se sudi za dva niza djela i moglo bi se tvrditi da je, kao upravnik zatvora u Kaoniku, optuženi trebao izbjeći "inženje u povratu". Pretresno vijeće ipak konstatuje da se drugi niz događaja odigrao u jeku najžešćih borbi između bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana. Premda te okolnosti nisu isprika, uvid u njih nam omogućuje da ponavljanje kañnjivog djela ne posmatramo prvenstveno kao izraz kriminalne namjere nego više kao faktor u ocjenjivanju ta-ne uloge optuženog i njegovog stepena odgovornosti.

236. Pretresno vijeće uzelo je u obzir dokaze koje je izvela odbrana a odnose se na moralni karakter optuženog, uključujući njegovo nediskriminatorno ponašanje i inženjicu da nije ranije osuđivan. U ovoj presudi, Pretresno vijeće je zaključilo da je sam optuženi u veoma ograničenoj mjeri učestvovao u nasilju. Pretresno vijeće podsjeća da je u početku Zlatko Aleksovski bio optužen zajedno sa, među ostalim, visokim vojnim i političkim funkcionerom bosanskih Hrvata, Darijem Kordićem, i hrvatskim komandantom Operativne zone srednja Bosna, Tihomirom Blaškićem. Iz ispitivanja optuženice ispostavlja se očiglednim da je Zlatko Aleksovski igrao sekundarnu ulogu u ukupnom zbroju zločina navedenih u prvobitnoj zajedničkoj optužnici. Dokazi izvedeni na suđenju pokazuju da je optuženi vjerovatno prihvatio mjesto upravnika zatvora u Kaoniku kao unapređenje; oni ne dokazuju da je optuženi imao namjeru da sprovodi politiku diskriminacije protiv Muslimana u Srednjoj Bosni.

237. Drugim riječima, Zlatko Aleksovski je kriv što je svjesno učestvovao ili tolerisao nasilje koje je u suprotnosti sa međunarodnim humanitarnim pravom a koje je bilo dio (ireg obrasca. On nije odigrao ključnu ulogu u zločinima počinjenim protiv civila bosanskih

---

(C) Pretresno vijeće mora navesti hoće li se više izrečenih kazni izdržavati jedna za drugom ili istovremeno.

(D) Osuđenom će se uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na izručenje Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili apelni postupak.

Muslimana u la{vanskoj dolini. On je bio puko oru|e. Jedino se u tome sastoji njegova krivica.

238. Osim toga, izvjesni dokazi koji su izvedeni pokazuju da je optu`eni aktivno nastojao da pobolj{a uslove zato-eni{tva i da je u vi{e navrata vozio zato-enike iz zatvora Kaonik u Dom zdravlja u Busova-i u svom sopstvenom automobilu. Pretresno vije}e je tako|e uzelo u obzir da je optu`eni o`enjen i otac dvoje male djece.

239. ^lan 24 Statuta propisuje da Pretresno vije}e treba uzeti u obzir op{tu praksu sudova u biv{oj Jugoslaviji pri izricanju zatvorskih kazni, te voditi ra-una o faktorima kao {to su te`ina djela i li-ne prilike osu|enog.

240. ^lan 41(1) Krivi-nog zakona SFRJ, u kojem se navode elementi koje valja uzeti u obzir pri odmjeravanju kazne, propisuje:

“Sud }e u-iniocu krivi-nog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imaju}i u vidu svrhu ka`njavanja i uzimaju}i u obzir sve okolnosti koje uti-u da kazna bude manja ili ve}a (olak{avaju}e i ote`avaju}e okolnosti), a naro-ito: stepen krivi-ne odgovornosti, pobude iz kojih je delo u-injeno, ja-inu ugro`avanja ili povrede za{ti}enog dobra, okolnosti pod kojima je delo u-injeno, raniji `ivot u-inioca, njegove li-ne prilike i njegovo dr`anje posle u-injenog krivi-nog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na li-nost u-inioca.”

241. Pretresno vije}e tako|e konstatuje da se u Glavi XVI Krivi-nog zakona SFRJ, pod naslovom “Krivi-na dela protiv -ove-nosti i me|unarodnog prava”, u -lanu 142 nabrajaju krivi-na djela protiv me|unarodnog prava u doba rata, oru`anog sukoba ili okupacije, i to: ubistvo, mu-enje, ne-ovje-no postupanje prema civilnom stanovni{tvu, povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja, prisilno i nezakonito raseljavanje, primjena mjera zastra{ivanja i terora, protivzakonito odvo|enje u koncentracione logore i drugo protivzakonito zatvaranje. Taj -lan sem toga predvi|a da }e se ti zlo-ini ka`njavati kaznom zatvora od najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

242. Pretresno vije}e, me|utim, ocjenjuje da jedina obaveza koju mu Statut name}e u tom pogledu jeste ta da uzme u obzir op{tu praksu sudova u biv{oj Jugoslaviji pri izricanju zatvorskih kazni, {to zna-i da ta praksa slu`i samo kao naznaka. Vije}e je mi{ljenja da su u ovom slu-aju najva`niji elementi koje treba uzeti u obzir te`ina krivi-nih djela za koja je optu`eni ogla{en krivim, kao i njegove li-ne prilike.

243. Najzad, Pretresno vijeće mora voditi računa o praksi Međunarodnog suda, tj. o prirodi potvrđenih takva optužnica i obimu zločina koji se u njima pominju, karakteristikama optuženih, prethodnim osudama i izrečenim kaznama. Pretresno vijeće je vrsto uvjeren da je za ispunjenje misije Međunarodnog suda od ključne važnosti uspostaviti hijerarhiju kazni, prvenstveno na osnovu obima počinjenih zločina i stepena odgovornosti optuženog.

E. Zaključci

244. Iz svih tih razloga, Zlatko Aleksovski se osuđuje na dvije godine i šest mjeseci zatvora.

245. Budući da je pritvor trajao duže nego kazna koju je predvidjelo Pretresno vijeće, ono je presudu izreklo na javnoj sjednici 7. maja 1999. i naredilo da se Zlatko Aleksovski odmah pusti na slobodu, bez obzira na eventualnu žalbu.

VI. DISPOZITIV

IZ GOREPOMENUTIH RAZLOGA, PRETRESNO VIJE]E, razmotriv{i sav dokazni materijal i iznesene argumente strana:

NALAZI da Zlatko Aleksovski:

NIJE KRIV po ta-ki optu` nice 8 (te{ka povreda: ne-ovje-no postupanje)

NIJE KRIV po ta-ki optu` nice 9 (te{ka povreda: namjerno nano{enje te{ke patnje ili tjelesnih i zdrastvenih povreda)

KRIV je po ta-ki optu` nice 10 (kr{enje ratnih zakona ili obi-aja: povreda li-nog dostojanstva) u skladu sa -lanovima 3, 7(1) i 7(3) Statuta Me|unarodnog suda

i **OSU\UJE** ga na kaznu od dvije (2) godine i {est (6) mjeseci zatvora;

UTVRUJE da je presuda izrečena 7. maja 1999. i da je optuženi odmah pušten na slobodu.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom, pri čemu je francuska verzija mjerodavna.

Predsjednik Pretresnog vijeća

/potpisano/

Almiro Simões Rodrigues

/potpisano/

Sudija Lal Chand Vohrah

/potpisano/

Sudija Rafael Nieto-Navia

Dana 25. juna 1999.

Hag, Holandija

[Pečat Međunarodnog suda]

Sudija Rodrigues, predsjednik Pretresnog vijeća, presudi prilaže svoje različitije mišljenje o primjenjivosti člana 2 Statuta na ovaj predmet.

Sudije Vohrah i Nieto-Navia presudi prilažu svoje zajedničko mišljenje o istom pitanju.

VII. ANEKS

Fotografija logora u Kaoniku

nastala uvećanjem središnjeg djela dokaznog predmeta P3.

A: zgrada na ulazu u logor

B: prvo skladište zatvora Kaonik, sa želijama ("preuređeno skladište")

C: drugo skladište zatvora u Kaoniku, koje nije preuređeno ("skladište")